

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 27.

Lördagen den 9 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 202, med förslag till förordning angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattefyngda landskommuner.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 35 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 25, *Ang. lag om kantorer m.m.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kantorer m. m.

Genom en den 7 januari 1921 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 22, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll ävensom en av 1920 års kyrkomöte i ärendet avlåten skrivelse, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

- 1:o lag om kantorer; och
- 2:o lag om mässfallsgudstjänst.

Utskottet hemställde,

- 1:o) att förslaget till lag om kantorer icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2:o) att förslaget till lag om mässfallsgudstjänst icke måtte av riksdagen bifallas.

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 27.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:
av herr *Hederstierna*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka
Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

av herr *Rogberg*, som, med instämmande i herr Hederstiernas
reservation, framlagt särskilt förslag till avfattning av utskottets ytt-
rande; och

av herr *Johan Peter Johansson*.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr *P e r s s o n* i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Jag vill börja med att beklaga, att icke, såsom på sin tid utlovades, förslaget till lag om kantorer m. m. blev framlagt till prövning av 1920 års riksdag. Jag tror, att med en smula god vilja hade detta icke varit omöjligt, och det hade säkerligen icke förlängt förra årets riksmöte. Jag tror, att anledningen härtill kan skrivas på det konto, som heter de obotfärdigas förhinder. Hade så skett, så hade riksdagens beslut fattats före kyrkomötets, och då är det ingalunda omöjligt, att lagen redan varit antagen. Jag hyser den förvissningen, att med vissa modifikationer just detta lagförslag, som första lagutskottet nära nog enhälligt avstyrkt, i detta ögonblick då varit upphöjt till lag. Därigenom att kyrkomötet fattat ställning till frågan, har riksdagen försatts i den situationen att i oförändrat skick antaga eller förkasta lagförslaget.

Jag skall här icke upptaga kammarens tid med att ingå i en historisk belysning av frågan i annan och vidare mån än att jag vill erinra därom, att denna fråga stått på dagordningen under 20 år och därunder varit föremål för en massa olika utredningar. Den utredning, som närmast föregått nu föreliggande lagförslag, måste sägas ha varit grundlig. Tack vare det utmärkta arbete, som på detsamma nedlagts av regeringsrådet Thulin, åt vilken Kungl. Maj:t uppdragit att utarbeta riktlinjer och förslag till klockareinstitutionens omreglering, måste den, som haft tillfälle att blicka in i detta arbete, utan tvekan erkänna, att han gått till botten med sitt uppdrag. Här gäller, mina herrar, icke att införa någon ny tjänstemannainstitution. Klockareinstitutionen är icke från i går, den daterar sig från flydda sekler tillbaka, och de många intressanta detaljer från rikets alla delar, som regeringsrådet Thulin genom sin forskning i hävderna framdragit i dagsljuset, äro, oavsett det öde, lagförslaget får röna i riksdagen, av bestående värde för nutida och kommande forskare.

Då jag nu, herr talman, ber att få säga ett par ord i anledning av utskottets hemställan, så utgår jag från den förutsättningen, att det icke är erforderligt att här redogöra för lagförslaget innebörd. Därigenom att behandlingen av detta ärende uppskjutits från onsdagen till i dag ha riksdagens ledamöter erhållit tid att närmare granska lagförslaget och beretts tillfälle att besvara frågan, huruvida klokhets och rättvisa bjuda att nu taga Kungl. Maj:ts eller utskottets hemställan.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Vad nu beträffar utskottets motivering för dess avslagshemställan, så kan jag icke underlåta att uttala en stilla förvåning över att man lyckats att samla 13 — inom parentes sagt ett mycket olyckligt tal — av utskottets 16 medlemmar bakom den gemensamma motiveringen, enär jag måste tro, att det för dessa 13 varit högst oväsentliga utgångs- och synpunkter, som avgjort deras ställningstagande till föreliggande spörsmål. Fastän det icke synes, så tror jag alldeles säkert, att för någon eller kanske några av dessa 13 herrar det varit ett kärt tillfälle att visa sin kärlek till statskyrkan eller, med andra ord, man har trott, att man genom sitt avslag skulle göra en bräcka i denna och med den stora betydelse, som sången och musiken ha för gudstjänsten, är det ingalunda omöjligt, att denna förhoppning också i någon mån blir infriad.

Utskottet bestrider å sidan 21 i sitt utlåtande, att en lagstiftning av den art och omfattning, som i förevarande proposition föreslås, verkligen är påkallad av ett mera allmänt behov, som måste omedelbart tillgodoses. Emot detta påstående vill jag för min del inlägga min bestämda protest. Enligt statistiken — och den torde väl i detta fall i motsats till så många andra — vara riktig, voro lönerna före dyrtidstilläggens tillkomst eller före 1916 för dessa befattningshavare högst växlande och rörde sig mellan 12 kronor 50 öre och 5,200 kronor; dessa sista belopp förekommo dock endast i storstäderna. För icke färre än 71 av dessa befattningshavare var lönen mindre än 100 kronor, och trots detta hade de skyldighet att tjänstgöra varje söndag och helgdag. För en del av dessa men icke för alla har väl sedan tillkommit dyrtidstillägg. Med sådana förhållanden för ögonen måste jag fråga, huru i all rimlighets namn första lagutskottet kan ha hjärta att motsätta sig en reglering av dessa befattningshavares löneförhållanden.

Vidare säger utskottet, att i det stora flertalet kommuner i vårt land torde man utan större olägenheter hava funnit sig i de nu rådande förhållandena på ifrågavarande område. Utskottet vidgår här indirekt, att det finnes olägenheter men att dessa icke varit tillräckligt stora. Ja, jag vill då fråga, huru stora dessa olägenheter skola vara för att första lagutskottet skall anse, att en förändring är motiverad. Det är tydligt, att det icke är tillräckligt, att dessa befattningshavare i många fall ha fullständiga svältlöner, som göra, att de trots alla umbäranden och försakelser drivas över bristningsgränsen. Detta är icke tillräckligt. Man måste då fråga, vad som skall anses vara tillräckligt för utskottsmajoriteten.

Utskottet kommer så till det skälet, som väl varit för de borgerliga representanterna i utskottet det avgörande, nämligen att lagen är ett ingrepp i de kommunala myndigheternas självbestämmanderätt. För min ringa del torde jag väl av ingen bliva beskydd för att vara en vän av statsmaktens ingripande på alla möjliga områden. Men här föreligger ett undantagsfall, som enligt mitt bestämda förmenande nödvändiggör statsmaktens ingripande, då detta är den enda möjliga utvägen för att få en rättelse till stånd. Och när utskottet så starkt framhåller det skälet, så kan jag, mina herrar, icke underlåta

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

att fråga: är icke redan nu kommunernas självbestämmningsrätt i många hänseenden beskuren på dessa områden, då det gäller löner till befattningshavare? Jag kan nämna våra präster, folkskollärare, sjuk-sköterskor, barnmorskor. Dem skola kommunerna vara med om att avlöna och i regel tillsätta, men kommunerna sakna rätt att bestämma över dessa befattningshavares minimilöner. Och jag frågar, om det icke kan vara rimligt, att våra kantorer erhålla liknande ställning som dessa befattningshavare. Jag kan för min del icke se något obero- rättigt härutinnan. Utskottet synes befara, att den i 13 § av lagen medgivna rätten att i vissa fall nedsätta lönen är en illusorisk rättig- het, därför att domkapitlens medgivande fordras för en sådan ned- sättning. I likhet med reservanten herr Rogberg tror jag, att man har all anledning förmoda, att sådant medgivande icke skulle förväg- ras, men att denna bestämmelse avser att utgöra ett skydd mot de kommunala myndigheternas missbruk av sin makt, och även sådant kan förekomma.

Jag skulle för min del kunna förstå första lagutskottets avstyr- kande hemställan, om de minimilöner, som här föreslås, vore för högt tilltagna. Men, mina herrar, vad som här föreslås, är icke kristids- löner utan avser normala förhållanden, och t. o. m. första lagutskottet medger i sitt utlåtande sidan 23, att lönerna äro för knappt tillmätta för att man skall kunna erhålla högre kvalificerade personer till kan- torsbefattningarna. Menar manne utskottet, att det går för en fattig ort i en glest befolkad trakt att anskaffa högre kvalificerade sådana personer oavsett lönerns storlek? För stora delar av vårt land, sär- skilt landsbygden, är kyrkan ännu i våra dagar en samlingspunkt och gudstjänsten en angenäm omväxling i vardagslivets enformighet, och den som skall både vardag och söndag ansvara för musiken och sången bör också enligt mitt förmenande ha rimligt betalt för detta. Och är detta för kommunen allt för ekonomiskt betungande, så är det enligt min åsikt statsmakternas skyldighet att träda emellan. Då det gällt regleringen av lönerna för en massa statstjänare i högre och lägre grad har riksdagen sannerligen icke varit knusslig.

Här gäller det att inom lämpliga gränser lämna ersättning åt en kår, som jag vågar säga, under kristiden, haft det svårare ställt än andra. För övrigt, mina herrar, ger erfarenheten vid handen, att ju längre man väntar med en befogad lönerreglering, dess kraftigare blir den, när den en gång kommer. Jag kan i detta avseende peka på löne- regleringen för folkskollärarna. Dessa hade alltför länge för låg av- löning, men nog tror jag, att en hel del av deras varmaste förespräka- re numera anse, att de fått för höga löner. Så går det, när man dröjer för länge, och så kommer det att gå även här. Jag för min del är övertygad, att det blir ett bra mycket surare äpple vi nästa gång få bita i än det, som nu föreligger.

Det vore mycket att tillägga, men jag skall icke uppehålla kam- marens tid längre. Innan jag slutar, vill jag blott säga, att jag inga- lunda anser den lag, som föreligger, vara fullkomlig. Den har na- turligtvis som allt mänskligt sina brister, men jag frågar er, mina her- rar, vilken lag är utan fel. Det är tyvärr alltför säkert, att lagen

faller, och med den motivering utskottet givit för sin avstyrkande hemställan har förvisso ingen regering lust eller anledning att ånyo upptaga frågan, utan den kan anses begravd för oöverskådlig framtid. För min del vill jag fritaga mig från ansvaret för att fälla lagen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg: Herr talman! Ingen lär kunna förneka, att det föreliggande lagstiftningsarbetet är resultat av en ovanligt grundlig utredning. Utredningen har pågått ända sedan 1907, och under den tid, som sedan dess förslupit, har ärendet passerat igenom icke mindre än fem kommittéer. I den senaste av dessa, vars förslag nu i något överarbetat skick är förelagt riksdagen, voro de tre stora riksdagspartierna representerade. En hel rad justitieministrar och ecklesiastikministrar ha haft anledning att taga ståndpunkt till frågan på olika stadier, tills slutligen ärendet i höstas förelades kyrkomötet av den Brantingska regeringen. Efter allt detta är det onekligen ägnat att väcka en viss förvåning, när man nu läser utskottets utlåtande och där finner, att i det hela det är tämligen bra som det är. Utskottet nämner i det sammanhanget också, att initiativet till denna fråga är taget från vederbörande befattningshavares egen sida. Ja, det är sant, och så har skett i många andra liknande fall, men det är att märka, att församlingarna och myndigheterna haft tillfälle att yttra sig i frågan, och icke från något håll har man förmärkt denna uppfattning, som kommit till uttryck hos första lagutskottet och som jag nyss berörde.

Då min kollega ecklesiastikministern och jag haft att taga ståndpunkt till denna fråga, har det varit vissa sidor hos den gällande ordningen, som särskilt tilldragit sig vår uppmärksamhet. Först nämner jag därvidlag den organisation eller kanske riktigare den birst på organisation, som för närvarande råder på detta område. Det är som vi veta så, att de funktioner, som åligga denne kantor, varom förslaget handlar, för närvarande äro uppdelade på icke mindre än tre olika befattningar. Den äldsta och mest ärevärdiga av dessa är klockarebefattningen, som ju har mycket gamla anor och om vilken vissa bestämmelser finnas i den alltjämt gällande 1686 års kyrkolag. Denne klockare skulle, som det gamla ordstävets säger, allting bestyra. Han hade från början, såsom framgår av namnet, till uppgift att ombesörja klockringningen. Han skulle även sköta kyrkan och dess lösa egendom. Han skulle, som det heter i kyrkolagen, vara boklärd och kunna sjunga och skriva. Han skulle icke blott sköta kyrkosången utan också ge det uppväxande släktet dess ans och rykt. Han skulle följa pastor på husförhör, han skulle vaccinera samt sköta om postbefordringen för prästerskapets räkning och hade många andra bestyr. Vid sidan av klockaren nämner kyrkolagen organisten, som ju hade att sköta orgelspelmanen, och sedan det för 40 år sedan inrättades en särskild kyrkosångarexamen, uppträdde vid sidan av dessa två befattningshavare också en tredje, den så kallade

Ang. lag om
kantorer m.m.

(Forts.)

kyrkosångaren. Vad den ena eller andra av dessa befattningshavare för närvarande har för uppgifter är emellertid synnerligen oklart. Kyrkolagens bestämmelser äro ytterst knapphändiga och mycket antikverade. Uppgifterna angivas närmare i de gamla stifts- eller klockarstadgarna, men dessa äro nu också fullkomligt föråldrade och man vet icke, hur man skall kunna få andra i stället. I Lunds stift har gjorts ett försök att ersätta dessa stadgar med nya efter våra förhållanden anpassade, men regeringen har aldrig kunnat fastställa dem, därför att grunden för beslutet i fråga varit vacklande och osäker. På liknande sätt har det förhållit sig beträffande organist- och kyrkosångarbefattningarna. Man har också därvidlag sökt ordna frågan, men besluten ha överklagats och Kungl. Maj:t har icke ansett sig äga rätt att tillerkänna dem giltighet. Fältet är därför öppet för tvistigheter, och sådana förekomma i icke liten utsträckning på skilda håll. De röra olika saker, exempelvis klockarens befattning med kommunionslängden och först och främst hans skyldighet att tjänstgöra på pastorsexpeditionen.

Herr Persson i Fritorp har framhållit, hur dåligt ställt dessa befattningshavare ha det i lönehänseende. Kanske jag skall tillägga en siffra. Den lägsta lön, som vid kommittéutredningen konstaterades för år 1916, var, mina herrar, en årslön av 12 kronor 50 öre. Jag kan också nämna, att icke mindre än 71 skilda befattningshavare sutto med en årslön av under 100 kr., vilket alltså är mindre än 2 kr. för varje sön- och helgdag, och då hade vederbörande icke något betalt för det arbete, som i övrigt ålåg dem.

Naturligtvis måste det under sådana förhållanden vara klenst be-
ställt med kompetensen hos dessa befattningshavare, och man kan icke säga, att betryggande åtgärder från statsmakternas sida blivit vidtagna för att hålla kompetensen uppe. Visserligen finnes en organistexamen och en kyrkosångarexamen, men dessa två examina äro så pass svåra och taga så lång tid, förutsätta med andra ord en så dyrbar utbildning, att det är omöjligt för ekonomiskt svaga församlingar att avlöna befattningshavare med fullgod kompetens. Lagen ger för övrigt ett bekvämt kryphål. Den fastställer visserligen, att såväl organisten som kyrkosångaren skola ha avlagt examen, men fastslår icke, att församlingen skall ha vare sig organist eller kyrkosångare. Församlingen kan kalla sin befattningshavare icke för organist utan för orgelspelare, och då ställes han utanför kompetensfordringarna. Det visar sig också, att icke mindre än en femtedel av samtliga dessa befattningshavare äro oexaminerade.

Det nu föreliggande förslaget avser att, så långt omständigheterna medgiva, råda bot på alla dessa missförhållanden. Enligt förslaget skall det i stället för de tre befattningar, som nu finnas, bliva en befattning, kantorsbefattningen, med tyngdpunkten på de kyrkomusikaliska bestyren. Av dessa kantorer skola emellertid finnas olika typer, anpassade efter församlingarnas växlande ekonomiska bärkraft och göromålens mer eller mindre krävande beskaffenhet.

Examensväsendet skall också ordnas på ett praktiskt sätt. Det skall finnas svårare examina, som berättiga till mera krävande plat-

ser, och lättare examina för dem, som skola tjänstgöra i mindre församlingar. Slutligen är det också stadgat, att det i de minsta församlingarna kan anses nog med att vederbörande sökande företer intygt, utfärdat av vissa kvalificerade personer, utan att det skall behövas någon formlig examen. Dessa examina skola också vara så lagda, att det särskilt är sörjt för den utbildning, som en körledare bör äga, då nämligen hela förslaget har till syfte att verka icke blott för kyrkosången utan även för hembygdssången och därvid framför allt avser att skaffa ledare för de s. k. hembygdskörerna.

Förslaget avser vidare att bringa ordning och reda i det kaos, som hittills rått beträffande de göromål, som tillkomma den ena eller andra befattningshavaren. Lagen ger i och för sig en hel del bestämmelser och bereder även möjlighet för Kungl. Maj:t att ytterligare komplettera dessa. Förslaget lämnar också möjlighet för församlingarna att inom vissa gränser bestämma över befattningshavarnas uppgifter, bland annat så, att församlingarna kunna inskränka på de icke kyrkomusikaliska åligganden, som ankomma på kantorn.

Om jag nu går till de anmärkningar, som utskottet riktat mot det nu föreliggande förslaget, så är den väsentligaste anmärkningen den, som likt en röd tråd går igenom utskottets betänkande, att det nya lagförslaget på ett obehörigt sätt skulle binda de kommunala myndigheternas självbestämmanderätt. Jag vill i anledning därav betona, att då en kommun har att sörja för en uppgift, som på en gång är av kommunal art och representerar ett statsintresse, kan en inskränkning i kommunens självbestämmanderätt svårligen helt undvikas, såsom också herr Persson i Fritorp redan genom exempel visat.

Man frågar sig då: föreligger i detta fall verkligen ett statsintresse, och är detta statsintresse av den stora vikt, att en inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten är befogad? På den frågan svarar jag för min del ett obetingat ja. Så länge det förhåller sig så, att omvårdnaden om församlingslivet och gudstjänsten räknas som ett allmänt intresse, i vilket statsmakterna äga ingripa reglerande och ordnande, så länge måste också den kyrkliga sången och musiken räknas såsom ett allmänt intresse. Det gäller här värden av ett fäderneärv av ovanskligt värde, det gäller värden av den gamla svenska psalmen.

Som jag förut antytt, går förslaget emellertid längre. Kantorn skall icke bara sköta om kyrkomusiken, utan även bli en centralpunkt för och främjare av musikintressena över huvud. Meningen är att särskilt lägga an på kantorernas utbildning såsom körledare för att främja hembygdskörernas utveckling. Denna verksamhet för att söka odla smaken och förädla nöjeslivet är förvisso, såvitt jag kan förstå, en folkbildningsuppgift av allra största betydelse.

Jag vill för övrigt gentemot utskottet betona, att, då utskottet säger, att här är ett starkt ingrepp i kommunernas självbestämmanderätt, så förefaller det mig, som om utskottet knappast tillräckligt övervägt de förhållanden, som redan för närvarande råda. Gör man en jämförelse mellan de inskränkningar i den kommunala självbestämmanderätten, som förslaget gör, och dem, som följa nu gällande

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

lagstiftning, torde man finna, att skillnaden icke är så stor som utskottet synes förmena.

Jag skall här icke ingå på några detaljer, men jag skall tilllåta mig att särskilt framhålla en sak. Så snart det för närvarande är fråga om att förena en folkskollärartjänst och en tjänst av här ifrågavarande art, föreningen må vara tvungen eller frivillig, skall frågan om löneförmånernas tillräcklighet bli föremål för offentlig myndighets prövning. Som vi veta utgöres för närvarande det stora flertalet befattningar av dylika förenade skolläro- och kantorsbefattningar. Vad åter angår icke förenade befattningar, finnes i gällande rätt också en bestämmelse, nämligen att klockarelönerna skola vara skäligen. Att de icke alltid äro skäligen, beror i själva verket på att kontrollen för närvarande icke är så stark, som den rimligen borde vara.

Det är en sådan kontroll, en sådan grad av likformighet, som det nya förslaget vill vinna, och jag kan för min del icke förstå, huru det skall kunna vinnas på annat sätt än genom en lagstiftning av ungefär den typ, som nu föreslås. För övrigt vill jag nämna, att grundtanken i det föreliggande förslaget är, att inskränkningarna i den kommunala självbestämmningsrätten skola vara så små som möjligt, så att anpassningen efter förhållandena i den särskilda kommunen skall kunna ske så mjukt som möjligt. Förslaget har, i all synnerhet i sitt nu föreliggande skick, på många sätt försökt taga hänsyn till förhållandena i de små församlingarna. Dels har man ju tänkt sig, såsom ett särskilt förslag från eklestastikdepartementet visar, att de svagaste församlingarna skulle kunna få statsbidrag, och dels har man lämnat vägen öppen för nedsättning i de s. k. minimilönerna, en nedsättning som, det vill jag betona, icke är i princip begränsad av något minimum och dels har man, som jag förut framhållit, lämnat en utväg för kommunen att begränsa kantorernas gördlöner och därmed också lönen storlek. Då tillämpningen nu ytterst ligger i regeringens hand, torde däri också få anses ligga en garanti för att ett inskränkande av den kommunala självbestämmningsrätten icke kommer att göras annat än då omständigheterna så oundgängligen kräva. Strävandena hos regeringen komma naturligtvis att gå ut på att de nya grundsatserna såvitt möjligt vinna insteg på övertygelsens väg.

Utskottet framhåller, att där hittills av en eller annan anledning ett intresse för kyrkomusiken finnes, där har man också kunnat finna utvägar för att på ett tillfredsställande sätt kunna lösa hithörande frågor. Ja, mina herrar, just detta »av en eller annan anledning» ber jag att särskilt få understryka. Det bör dock icke vara så, att det kommer an på sluppen, om dessa viktiga frågor äro ordnade och dessa viktiga intressen tillgodosedda, utan det gäller att på sådana håll, där ett intresse icke finnes, söka frammana ett sådant och hålla det vid liv. Då invänder måhända en eller annan av herrarna: Icke blir klockaren i vår församling en annan människa, därför att vi kalla honom kantor och ge honom litet mera lön. Jag vill då erinra, att om det är fråga om en befattningshavare, som redan

finnes, och hans kompetens är svag, kommer denna omständighet enligt lagens mening att återverka på lörens storlek, så att den blir förhållandevis liten. Men huvudsaken är icke de särskilda fallen, utan det gäller framför allt att hålla kåren uppe, så att den kan på ett värdigt sätt rekryteras, och personer med intresse för musiken med någon grad av trygghet kunna ägna sig åt densamma och se en nägorlunda tryggad framtid på denna bana.

*Ang. lag om
kantorer m.m
(Forts.)*

Bland de anmärkningar, som gjorts från utskottet, har jag fäst mig vid, att utskottet med en viss ovilja sett dessa befattningshavare betecknas såsom kyrkliga tjänstemän. För att förebygga ett missförstånd härutinnan ber jag att få betona, att då lagen talar om kyrkliga tjänstemän, ligger tonvikten icke på kyrkliga utan snarare på tjänstemän. Att klockarna redan nu äro att räkna till den kyrkliga kategorien är nämligen otvetydigt fastställt redan i kyrkolagen, där de omväxlande kallas kyrkobetjante och kyrkliga ämbetsmän. Då man i detta förslag talar om kyrkliga tjänstemän, så har avsikten endast varit att ge uttryck åt det förhållandet, att dessa personer för framtiden huvudsakligen skola syssla med kyrkomusikaliska uppgifter och icke med en del andra bestyr.

Ser man för övrigt på den ekonomiska frågan, som väl för många av herrarna är den centrala, och så för hela landets vidkommande räknar ut, hur mycket det kommer att kosta enligt det nya förslaget jämfört med kostnaderna för närvarande, så skall man finna, enligt uppgift, som jag mottagit från det mest kompetenta håll, att skillnaden icke blir så stor. Med förslaget vinner man framför allt, att man kan skära bort en del uppenbara orättvisor på en del håll, där den kår, det här gäller, hittills fått leva alltför mycket i skuggan.

Ja, mina herrar, jag har redan alltför länge upptagit eder tid och skall nu sluta. Jag vill endast till sist säga, att då det gäller strävandena efter bättre villkor åt den kår, vars intressen det här är fråga om och som, såvitt jag kan förstå, på åtskilliga håll uppenbart blivit åsidosatt, så äro dessa strävanden av den art, att de icke kunna bringas till tystnad. Detta är en fråga som icke kan voteras ned annat än för tillfället, ty kantorernas krav skola med rättfärdighetens och billighetens rätt återkomma, och de skola komma åter med ökad styrka. Det synes mig mycket litet sannolikt, att man skulle kunna komma till ett resultat som i högre grad än det föreliggande förslaget tillgodoser alla parters berättigade intressen. Följden av ett avslag blir endast att man på de betänkanden, som redan finnas, kommer att torna upp nya betänkanden med åtföljande nya kostnader och nya strider.

Då jag sålunda, herr förste vice talman, anser utskottets kritik i det hela gå vid sidan om målet, vågar jag uttala såsom min mening, att både klokhets, billighet och rättvisa starkt tala för ett bifall till den föreliggande propositionen, och jag vill därför uttala den varma förhoppningen, att kammaren också skall följa Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Såsom redan herr justitieministern erinrade, har denna fråga varit föremål för en mångårig och grundlig utredning. Vi ha såsom produkter av den utredningen att anteckna 1908 års kommitterades förslag, hovrättsrådet Ekmans promemoria av 1915, vidare 1915 års sakkunnigas förslag, jämte yttranden av samtliga domkapitel och länsstyrelser, av kammarkollegium och av åskilliga andra ämbetsverk över dessa sakkunnigas förslag, vidare regeringsrådet Thulins utredning av år 1919 och slutligen 1920 års sakkunnigas förslag. Jag vill icke tillmäta mig kompetens att avgiva något omdöme om värdet av dessa utredningar. Så mycket anser jag mig dock kunna säga, att det är uppenbart, att bakom desamma ligger mycken lärdom och sakkunskap, stor erfarenhet och en imponerande kvantitet arbete.

Det på dessa utredningar grundade förslag, som nu förelägges riksdagen, har utan någon egentlig meningsskiljaktighet antagits av fjolårets kyrkomöte. Det är givet — såsom också från denna talarestol framhållits — att mycket varma förhoppningar knutits vid detsamma, i synnerhet från de närmast intresserades sida. Då nu första lagutskottet icke desto mindre avstyrkt bifall till förslaget, är det helt naturligt, att detta på sina håll väckt en viss misstämning, och det är inte heller att förundra sig över att vi hört genljud därav även i denna sal. Emellertid vill det förefalla, som åtminstone en del av dem, som behärskas av denna misstämning, icke riktigt givit sig tid och ro att undersöka, vad som kan ha föranlett utskottet att intaga denna avvisande hållning. Sälunda kunde ju exempelvis den förste talaren i dag — herr Persson i Fritorp — icke finna annan anledning till utskottets ställning än att utskottet inte har hjärta för kantorernas nödställda läge.

Utskottet har emellertid i sitt betänkande såsom huvudskäl för sin hemställan åberopat, att detta förslag skulle innebära *ett opåkallat ingrepp i kommunernas självbestämmerätt*. Om detta påstående sade herr justitieministern, att skillnaden emellan redan nu gällande inskränkningar i kommunernas frihet på detta område och de inskränkningar, som föreslås i lagförslaget, icke alls äro så stora, som utskottet tyckes föreställa sig. I anledning därav skall jag tillåta mig att något närmare söka motivera utskottets berörda påstående. Jag vill därvid först helt kort erinra, att bestämmelser om klockares tillsättande och avlöning först och främst givits i kyrkolagen, i vars 24 kapitel stadgas, att organist väljes av kyrkoherden och församlingen, som honom lönar, allteftersom de däröver kunna förena sig, och att klockare skall på samma sätt tillsättas av kyrkoherden och församlingen. Vidare finnas regler i en kungl. förordning av år 1883, som säger, att klockares avlöning skall stå i skäligt förhållande till omfattningen av hans tjänstegörsmål, att klockare skall bibehållas vid förmån av bostad och jord och att

dessa förmåner kunna få inräknas i hans löneförmåner, om icke hinder möter i särskilda bestämmelser. Ytterligare ha vi en lag och en kunglig stadga av 1894, som närmare bestämma sättet för klockares antagande, en kungl. kungörelse av 1901, som närmare bestämmer kompetensvillkoren för organist, samt slutligen en del andra spridda stadganden i ett flertal författningar. Om dessa bestämmelser tror jag, man kan säga att de tillsammans konstituera klockares tillsättande och avlöning som en församlingarnas angelägenhet, rörande vilken församlingarna ha tämligen stor frihet. De få handla som de finna för sig lämpligt, med vissa inskränkningar, av vilka den viktigaste torde vara den nyssnämnda, i 1883 års förordning förekommande, som säger, att klockares lön skall bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen av hans tjänstegöromål.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

I stället för dessa bestämmelser skulle nu enligt propositionen träda en detaljerad lag om kantorer, innehållande 40 paragrafer. Jag skall nu tillåta mig göra en liten axplockning bland dessa för att visa, i vad mån här är fråga om ytterligare inskränkningar i kommunernas fria självbestämningssrätt.

I 5 § stadgas, att domkapitlet skall kunna förordna om sammanslagning till ett kantorsdistrikt av flera församlingar, hörande till ett och samma pastorat, i fall då detta är nödvändigt för åstadkommande av en ändamålsenlig indelning i kantorsdistrikt, och detta kan domkapitlet göra utan avseende å den önskan, som församlingen uttryckt. Man kan tycka, att detta är en obetydlig inskränkning i kommunernas självbestämningssrätt, men om man går vidare till 7 §, finner man, att dessa bestämmelser kunna ha nog så ingripande följder för kommunen. I 7 § stadgas nämligen, att om en sådan sammanslagning sker, skola de boställen för kantorer och organister och de övriga tillgångar för deras avlöning, som någon av församlingarna kan ha, anses tillhöra det nya kantorsdistriktet.

Mot denna bestämmelse har en mycket bestämd gensaga riktats av två ledamöter av lagrådet, som anförde, att i detta avseende torde förhålla sig så, att när en kommun har ett sådant boställe, har antingen kommunen en gång köpt det just för att använda det för sina egna behov eller också har någon församlingsmedlem skänkt bostället eller den tillgång, det kan vara fråga om, till just sin egen församling, för vilken han särskilt ömmat, för att den skulle användas för dess ändamål. Vid sådant förhållande, säga dessa ledamöter, är det icke riktigt, att man låter lagstiftningen ställa sig på den ståndpunkten, att i dylika fall dessa tillgångar skola fräntagas församlingen och läggas till det gemensamma distriktet, låt vara att undantag kan få ske, om överenskommelse träffas eller Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Icke desto mindre ha de kritiserade bestämmelserna influerat i det för riksdagen framlagda förslaget, och detta motiveras av departementschefen med att Kungl. Maj:t under de angivna förhållandena, om framställningar göras, nog kommer att förordna, att tillgångarna fortfarande skola tillhöra den församling, de förut tillhört. Ja, det må vara gott och väl, men det är ju endast en vacker förhoppning, som kanske också mången gång skulle reali-

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

seras, men som väl ändå icke är tillräcklig för att man med stöd därav skulle våga sig på att beröva kommunerna rätten att själva bestämma över sina fasta och lösa tillgångar.

Sedan lagförslaget därefter i 8 § närmare angivit kantors tjänsteplikter, stadgas i 10 §, att om orgelspelning eller ledning av sången erfordras vid av offentlig myndighet anordnade andaktsstunder samt det icke ingår i den ordinarie kantorns skyldighet att tjänstgöra vid sådana tillfällen, det åligger kantorsdistriktet att, om så erfordras, anskaffa och avlöna lämpligt biträde. Kantorsdistriktet — d. v. s. kommunerna — ålägges således att eventuellt skaffa och avlöna biträde åt kantorn. Såvitt jag kan se, ligger häri början till att på administrativ väg ålägga kommunerna inrättande och avlydande av nya tjänstebefattningar vid sidan av kantorns.

Vidare förekommer i 11 § av kantorslagen en bestämmelse av det innehållet, att kantorsdistriktet skall på förslag, uppgjort av pastor i samråd med vederbörande kantor, bestämma en, eventuellt två söckendagar i veckan, till vilka kantorns tjänstegöromål, för såvitt de icke infalla på söndagen, skola sammanföras. De övriga dagarna skall han sålunda ha ledigt.

Skarpast framträder emellertid tendensen att inskränka kommunernas självbestämmningsrätt i bestämmelserna angående kantors avlöning och framförallt naturligtvis i föreskrifterna om vissa minimilöner. Kommunernas befogenhet i fråga om bestämmandet av avlöningen för kantor är inskränkt till rätt att upprätta förslag i detta avseende. Fastställandet av lönen tillkommer domkapitlet, och i vissa fall skall saken hänskjutas till Kungl. Maj:t. Men när kommunerna skola upprätta sina förslag, äro de inte heller alldeles obundna. Lagförslaget upptar sålunda bestämmelser om vissa minimilöner, som i regel icke få underskridas, nämligen för kantorstjänst med självständig tjänstgöring 2,400 kronor och för kantorstjänst med inskränkt tjänstgöring 1,200 kronor, om tjänsten är av högre, och 800 kronor, om den är av lägre grad. Men det är att märka, att i fem särskilt angivna fall dessa minimilöner skola obligatoriskt påbyggas med erforderliga tillägg.

Jag nämnde nyss, att minimilönerna skola gälla i regel, och att kommunerna kunna i vissa fall få gå under dem, men detta är icke någon rätt för kommunerna utan det är så, att domkapitlet »må», om det finner skäl därtill, under vissa förutsättningar tillåta kommuner att gå under minimilönen, under det att i vissa fall obligatorisk *förhöjning* av dessa *skall* äga rum.

I fråga om minimilönerna är det av ett visst intresse att taga reda på den ställning till en sådan anordning, som intogs av 1908 års kommitté, och jag skall därför lämna en kort framställning av vad de yttrade i denna fråga. 1908 års kommitté vill i fråga om avlöningen till kantorerna återgå till den förut gällande skillnaden mellan stad och land och ansåg, att strävandena att i de större städerna få framstående krafter på det område, varom här är fråga, borde i förening med känslan för vad som är tillständigt kunna antagas verka därhän, att löner komme att bjudas, som, även om en

Ang. lag om
kantorer m.m.

(Forts.)

betydande begränsning i de mindre av dessa städer nödvändiggjordes, skulle bli tillfredsställande. Vid övervägande av de utvägar, som vore att anlita för att genom lagstiftning bereda skydd för organister och kantorer i landsförsamlingar, med vilka i regel i kyrkligt hänseende förenade stads- och landsförsamlingar borde likställas. mot godtycke från församlingarnas sida, hade kommitterade ansett, att en bestämd skillnad borde göras, för den händelse organist- och kantorsbefattningar förekomme såsom fristående eller endast sammellan förenade befattningar *eller* om endera av dem eller båda vore förenade med folkskollärartjänst. Ifall de tjänster, varom här är fråga, vore förenade med folkskollärartjänst, kunde man försöka sig på utvägen att fastställa vissa minimilöner. Möjligheten att finna en minimilön berodde på möjligheten att, åtminstone med sannolikhet, kunna bestämma det maximum av arbete, som kunde och borde fordras såsom motsvarighet till en sådan lön. Och så föreslogos för kantorsbefattningar, som voro förenade med folkskollärarybefattningar, minimilöner till belopp av för organist 200 och för kantor 100 kronor. Vidare framhöllo kommitterade, att saken ställde sig annorlunda, då organist- eller kantorsbefattning icke vore förenad med folkskollärartjänst. Här vore det svårare att ingripa i kommunernas hävdvunna rätt att sig själva beskatta och det torde gränsa nära nog till det omöjliga att finna hållpunkter för minimilöner och lönegrader, som låte sig rätt tillämpa, då man besinnade, att från de organister och kantorer, som hade att tjänstgöra i kyrka varje söndag och helgdag eller ännu mera, ginge en hel skala ned till sådana, som hade en jämförelsevis sällan återkommande tjänstgöring. 1908 års sakkunniga drogo sig alltså för att fastställa minimilöner utefter hela linjen för kantorerna.

Nu tro kanske herrarna, att 1908 års kommitterade voro några riktigt ettriga bondeförbundare eller åtminstone blottade på intresse för kyrkomusiken och statskyrkans gudstjänst. Förhållandet var emellertid, att de alla voro tjänstemän, en kontraktsprost, ett f. d. kansliråd, en lektor och en kantor. Ordförande var kontraktsprosten i Österhaninge A. T. Pettersson, mångårig ledamot av denna kammare och av konstitutionsutskottet. Han hade nog blick för vad kyrkan i detta avseende kunde behöva. Men han kände också till, hur ömtalig allmogen är för alla inskränkningar i den kommunala självbestämmanderätten. Övriga ledamöter voro f. d. kanslirådet Beskow, lektor Beckman i Linköping och kantor Borgh, av vilka den sistnämnde visserligen reserverade sig till förmån för kontroll över *städernas* avlöning av kantorerna

Nu vill jag vådja till herrar kommunalmän i kammaren: kunna vi verkligen säga, att kommunernas ömtalighet om sin självbestämmanderätt är mindre nu, än den var 1908? Och då en kommitté av endast tjänstemän år 1908 drog sig för att göra en dylik radikal inskränkning i kommunernas självbestämmanderätt, är det välbetänkt att nu söka genomdriva en sådan inskränkning?

Jag skall vidare peka på en del andra bestämmelser i förslaget. Vi ha en föreskrift, som säger, att kantor med självständig befatt-

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

ning, som är helt upptagen av sin syssla, skall, om det låter sig göra, förses med bostad, som kommunen skall underhålla, samt med trädgård. Rörande storleken och den närmare beskaffenheten av bostaden äger konungen att meddela närmare bestämmelser. Det vill säga, här ställas kommunerna inför utsikten att på rent administrativ väg få sig ålagd en nybyggnads- och underhållsskyldighet, som kan vara nog så betungande, icke minst för en del fattiga kommuner och i dessa tider.

Vidare innehåller förslaget den bestämmelsen, att lönen fastställes av domkapitlet. Om domkapitlet vid verkställande av löne-reglering finner, att vid lönerns bestämmande icke skäligen hänsyn tagits till tjänstens behöriga fullgörande eller att lönerna icke stå i skäligt förhållande till omfattningen av göromålen eller till levnads-kostnaderna på orten, så skall domkapitlet återremittera förslaget till kommunen för avgivande av nytt förslag. Om man på det sättet icke kan uppnå enighet mellan kommunen och domkapitlet, skall saken hänskjutas till Kungl. Maj:t. Det är uppenbart att fall skulle kunna inträffa, då Kungl. Maj:t för kantorn bestämmer en lön, som är avsevärt högre än den, som kommunen själv ansett sig kunna gå i land med. Jag har för min del det allra största förtroende för Kungl. Maj:t och för de rådgivare, Kungl. Maj:t väljer och kan komma att välja. Men jag undrar ändå, om man inte i ett sådant fall måste erkänna, att kommunerna ha större sakkunskap i fråga om vad de lämpligen kunna tåla vid.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på den bestämmelsen i förslaget, att om en kantor varit i tjänst i fem år och gällande löne-reglering är minst tio år gammal, så är kantorn berättigad att påkalla ny löne-reglering. Domkapitlet kan också av andra anledningar, om det finner det påkallat, påbjuda, att ny löne-reglering skall ske. Det må vara sant, att detta är en mycket stor förmån för tjänstinne-havaren. Men det undras ändå, om man inte vid tjänstinnehavarens tillgodoseende i detta avseende gått något längre, än vad som kan anses billigt gentemot kommunen. Det kan tänkas, att en kommun haft en kantor i fem år, men att kommunen alls ingen anledning har att finna sig riktigt tillfredsställd med hans sätt att sköta sin tjänst. Men han skall ändå under nämnda förutsättningar kunna påkalla ny löne-reglering.

De nu anförda bestämmelserna i lagen synas mig visa, att här verkligen är fråga om inskränkningar — nya inskränkningar och betydligt större inskränkningar än de nu gällande i kommunernas självbestämningsrätt. Och denna omständighet, detta skäl har också för utskottet varit det huvudsakligen avgörande jämte farhågan, att de föreskrivna åliggandena för kommunerna skulle i vissa fall kunna verka ekonomiskt allt för betungande. När utskottet gjort detta uttalande, har det emellertid ingalunda varit utskottets avsikt att principiellt taga avstånd från den tanken, att man genom rikslagstiftning kan ålägga kommunerna skyldigheter och vidtaga inskränkningar i deras självbestämningsrätt. Utskottet har nämligen uttryckligen betonat, att när inskränkningar i den kommunala självbestäm-

melse-rätten hava gjorts, så har det skett på grund därav att det förelagat ett påtagligt behov av enhetlig reglering på vederbörande område.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Det är förefintligheten av ett sådant allmänt behov som utskottet i detta fall förnekar. Utskottet förnekar visserligen icke — såsom det föreföll mig, att herr justitieministern ville antyda — att det för åtskilliga kontor kan föreligga behov av lönereglering. Men utskottet förnekar, att det är lagstiftningens sak att på sätt här föreslås tillgodose detta behov. Ty för att skäl för lagstiftningens ingripande skall kunna anses föreligga, kan det icke vara nog, att man pekar på att det finns en stor kår tjänstemän och att dessa tjänstemän fylla en viktig uppgift i samhället. Det kan ju finnas andra kårer av tjänstemän, bland vilka det finns åtskilliga, som äro otillräckligt avlönade. Jag tänker t. ex. att det finns åtskilliga tjänstemän, som ha den viktiga uppgiften att handhava kommunernas kassa, sköta deras bokföring — kommunalkassörer, kommunalkamrerare, stadskassörer, drätselkamrerare och vad de allt heta. Om man nu, under åberopande av att en del sådana tjänstemän äro svagt avlönade, skulle komma med ett stort förslag till rikslagsstiftning, innebärande skyldighet för kommunerna att avlöna sina kassörer med belopp icke understigande vissa minimibelopp och vidare med föreskrifter om bostäder och lönereglering vart tionde år etc., så är jag alldeles övertygad, att ett sådant förslag ganska enhälligt skulle avvisas med ungefär samma motivering, som den utskottet i förevarande fall har åberopat. Och om då förslaget upphovsmän skulle vilja bemöta en sådan kritik med att säga, att om man inte ser till, att kommunerna avlöna sina kassörer ordentligt, så blir deras bokföring alldeles vanskött, då tror jag, att svaret genast skulle bli, att om kommunerna icke vilja avlöna sina tjänstemän så, att de kunna påräkna dugligt folk, då må det bli kommunernas ensak. Förstå de inte själva, att det ligger i deras eget intresse att avlöna sina tjänstemän så att de få dugligt folk, så må de själva stå sitt kast. Nu undrar jag, om det verkligen är så stor skillnad i detta avseende mellan stadskassörs- och kommunalkassörstjänstemannakårerna å den ena sidan samt kantorerna å den andra. Skillnaden skulle naturligtvis ligga däri, att vi redan ha vissa lagbestämmelser om kontor och om kommunernas skyldighet att avlöna dessa skäligt. Men jag bestrider, att denna lagstiftning kan tagas till intäkt för att man skall gå så mycket längre på den vägen, som här föreslås. Eller med andra ord, därför att man i detta avseende gjort en liten skåra i kommunernas självbestämmanderätt, bör man ej känna sig förpliktad att utvidga och fördjupa denna skåra till ett gapande inhugg.

Hittills har jag lämnat alldeles obestridd, att kantorernas uppgift verkligen är av allmän natur, att det således är ett statsintresse att se till, att deras uppgift ordentligt handhaves. Men jag vill för min del betona, att den frågan är ingalunda höjd över varje tvivel. Det finns nämligen i vårt land talrika skaror av medborgare, som icke ha något behov av att bevista statskyrkans gudstjänst, som i

*Ang. lag om
kantorer m.m.*
(Forts.)

allmänhet icke heller göra det, som för sin del aldrig eller kanske endast vid ett fåtal tillfällen, därför att de måste göra det, anlita kantorns tjänster. Dessa talrika medborgare äro för närvarande genom lag ålagda att med sina utskylder bidra till kantorernas avlöning. Detta kan, såvitt jag förstår, icke stå riktigt väl i överensstämmelse med den allmänna religionsfrihet, som vi bekänna oss till här i landet. I viss mån synas också statsmakterna ha medgivit detta, då i anledning av framställning från riksdagens sida Kungl. Maj:t föranstaltat om utredning angående lättande av statskyrkvånget, införande av borgerlig begravning o. s. v. Nu menar jag, att innan denna utredning utmynnat i en tillfredsställande lagstiftning, så kan det icke vara riktigt att på sätt nu föreslås ytterligare skärpa statskyrkvånget.

Jag vill även säga ett par ord om den åberopade stämningen inom den tjänstemannakår, vars intressen det gäller. Det finns en stor kår av klockare och kantorer, och det är sant, att det bland dem torde finnas en del, som äro svagt avlönade. Men jag tror inte det är riktigt att säga, att alla eller det stora flertalet äro otillräckligt avlönade. Efter vad jag låtit mig berättas, lär det finnas åtskilliga kantorer eller klockare, som äro tillfredsställda med den avlöning de ha. Detta torde väl då bero på ett särskilt förhållande, som för Stockholms vidkommande anföres i ett gammalt kyrkorådsprotokoll från storkyrkoförsamlingen av år 1828. Kyrkorådet hade att tillsäta ny organist i församlingen och gjorde därvid, på förslag av dåvarande pastor primarius, sedermera ärkebiskopen J. O. Wallin, följande uttalande: »Härvid förekom, att lönen vore ringa, och att kyrkokassans tillstånd icke syntes medgiva betydligt anslag till löneförbättring, men även, å en annan sida, då tjänsten icke är trägen utan medgiver att därjämte söka annan utväg till bärgning o. s. v.» Det förhållandet, som då ägde rum i storkyrkoförsamlingen i Stockholm, råder, mina herrar, i åtskilliga andra kommuner ännu idag, nämligen att klockartjänsten icke är så synnerligen »trägen» utan lämnar vederbörande innehavare tillfälle till annan förtjänst. Och därför är det inte rätt att tala om svårtlöner, därför att lönebeloppen i och för sig kunna vara ringa.

När det för övrigt talas om det allmänna missnöjet inom kantorskåren, som skulle komma till utbrott, ifall riksdagen nu avslår föreliggande förslag, så torde det vara tillåtet att peka på, att opinionen inom kantorskåren ingalunda är enhällig i denna fråga. Jag har här en tidning, i vilken det förekommer en mycket bestämd och temperamentsfull protest mot detta förslags antagande, och där påstår författaren och söker också visa, att bakom honom i detta avseende står en mycket stor majoritet av särskilt de kantorer, som tillika ha lärarbefattning. Vad som föranlett denna protest är naturligtvis icke det skäl, som legat till grund för utskottets avstyrkande, utan vad som gör, att så många kantorer, klockare och organister äro missbelåtna med förslaget, är dels, att de föreslagna minimilönerna enligt deras mening äro för små, och dels, att förslaget icke har avskaffat den nuvarande sammankopplingen av lärartjänst och organist-

tjänst. Men i alla fall framgår av artikeln, att det finns inte så få klockare och organister, som med mycken tillfredsställelse skulle hälsa detta förslags fall. *Ang. lag om kantorer m. m.*
(Forts.)

Mina herrar! Man har på sista tiden, i synnerhet i år, från alla håll manat statens och kommunernas representationer att iakttaga sparsamhet på alla områden, där det rimligen kan ske. Första lagutskottet har under sin verksamhet ej så många tillfällen att visa god vilja i detta avseende. Men här ha vi enligt vår mening ett tillfälle att visa sparsamhet i handling. Genom att icke antaga Kungl. Maj:ts förslag skulle vi nämligen ej blott inbespara det statsanslag till kommunerna, som skulle bli en konsekvens av lagen, utan, vad viktigare är, många kommuner skulle därigenom besparas löneutgifter, som enligt vårt förmenande icke alltid äro nödvändiga, men som skulle bli en följd av detta förslags antagande.

Vidare brukar man också nu för tiden ivrigt varna för inrättandet av nya statstjänstemannakårer. Enligt det föreliggande förslaget gäller det att i viss mån förvandla de kommunala kantorerna och organisterna till ett slags statstjänstemän. Utskottet har icke velat tillstyrka riksdagen att taga på sitt ansvar vidtagandet av en sådan åtgärd, varmed skulle följa en viss skyldighet att i framtiden tillgodose dessa statstjänare med ökade statsbidrag, dyrtids-tillägg och pensionsbidrag.

Slutligen, mina herrar, känna vi ju till den förebråelse, som under de senare åren ofta riktats mot riksdagen, att riksdagen är alltför benägen att lägga en välvilligt ordnande men alltid tung hand på förhållanden, som rätteligen böra överlämnas åt det privata eller kommunala initiativet att ordna. Likaså klagar man över, att här finns en benägenhet att efter en enda enhetlig regel eller schablon ordna sinsemellan alltför olikartade ting. Nu kan icke förnekas — det tror jag också herr justitieministern är villig erkänna — att förhållandena på detta område äro synnerligen olikartade. Det är en väsentlig skillnad mellan förhållandena i en rik stockholmsförsamling med flera tiotusentals invånare och en liten församling borta på landsbygden med 150 själar eller dylikt. I alla fall föreslås här en enhetlig reglering av dessa olikartade förhållanden, och för att åstadkomma en sådan enhetlig reglering vill man insnöra kommunerna i hårda och besvärande band.

Första lagutskottet har ej kunnat finna fog för att verkställa en sådan åtgärd. Även om man därigenom skulle vinna vissa fördelar, vilket jag för min del icke vill bestrida, anse vi, att dessa fördelar icke uppvägas av den påtagliga risken, att efter en sådan lagstiftning åtskilliga medborgare icke skola hava samma lust och intresse att ägna tid och kraft åt det kommunala arbetet, som de nu hava. Man kan nämligen icke begära, att folk skall ha samma friska arbetsvilja och intresse i det avseendet, om de ständigt finna att staten, enligt deras förmenande utan tillräckligt skäl, gör nya intagor på vad de förut ansett vara kommunernas fria domän.

Detta, mina herrar, är det praktiska skäl, som legat till grund för utskottets avslagsyrkande, icke några doktrinära betänkligheter.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Det är därför vi ansett oss böra denna gång slå vakt om kommunernas fria självbestämmningsrätt och om kommunernas rätt att sig själva beskatta.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hederstierna: När man läser utskottets betänkande, ser man genast, hur utskottet i tåten för sina egna åsikter har kört det, att frågan blivit väckt av befattningshavarna själva. Så vitt jag kan förstå skall väl ej den saken i och för sig hava någon betydelse, vem som väckt frågan, utan vad som har betydelse är väl själva sakförhållandet: äro de omständigheter, som av dessa befattningshavare blivit påpekade, av den vikt, att vi böra fästa avseende vid dem eller ej? Det har nog också varit utskottets mening att pointera, att frågan egentligen icke har den allmänna betydelse, som Kungl. Maj:t och de som förfäktat den motsatta åsikten anse, men jag tror, att utskottet har fått en något mindre lycklig entré till vad det ämnar säga.

Ifråga om själva saken vill jag säga, att den som i likhet med mig varit nog lycklig att få tillbringa några år vid Sveriges västkust och där deltaga i det religiösa liv, som i så hög grad utmärker den landsändan i jämförelse med andra delar av landet, och kunnat konstatera, huru kyrkosången där står högt, icke kan undgå att fästa avseende vid det förhållandet och finna det lyckligt, om detta kunde spridas överallt i landet. För mig hava besöken i Halmstads kyrka, där hela församlingen, ledd av en synnerligen skicklig organist, deltagit i kyrkosången, varit uppfyllda av den allra största andakt, och jag tror att den, som inte har den åsikten, att det vore lyckligt att det ej finnes någon religion alls, icke kan värja sig från den tanken, att det skulle vara lyckligt, om till den religiösa känslans höjande kyrkosången kunde sprida sig och få vida större insteg uti folkets religiösa liv, än den för närvarande har. De av herrarna, som i utlandet haft tillfälle att åhöra en katolsk mässa, hava nog iakttagit hurusom, trots det åhörarna icke begripa ett dugg av vad som såges uti den på latin förrättade mässan, en djup andakt fyller de kyrkibesökande katolikerna, när de höra mässan, orgelmusiken och sången; det är en andakt sådan, som man så gott som aldrig ser i våra kyrkor. Det är uppenbart, att kyrkomusiken för stora delar av folket har ett andaktsfyllande inflytande, som man måste sätta synnerligen högt värde på. Jag minnes huruledes en gång under en katolsk mässa strax bredvid mig låg på knä en medelålders man av folket och åhörde kyrkomusiken med en andakt, som jag aldrig någonsin förut sett.

Det är emellertid inte bara kyrkomusiken, som man tänkt sig att dessa kantorer skulle verka för, utan man har tänkt sig, att de skulle verka för sången i allmänhet inom sina församlingar. Det är nog ett fel med hela vårt folk, att vi sjunga alldeles för litet. Går man till Danmark, går man till Tyskland, finner man, att sången där lever på folkets läppar; men så är det icke i vårt land. Ungdomen lär sig sång i skolan, men när den kommer ut därifrån, är

sången borta. Det finns ju vissa föreningar, religiösa och andra, där man sjunger, men på det stora hela taget sjunger man icke i Sverige. Då det nu klagas över tråkigheten på landsbygden, tror jag man här skulle kunna ha ett ganska gott medel för att taga bort den tråkigheten. Och det är ju meningen, att dessa kantorer, då de bli så pass väl avlönade som förslaget innebär, skola verka för sången i allmänhet, körsången och kvartettsången. Jag tror det skulle ha stor betydelse för svenska folkets kulturella liv, om det mera än nu omfattade sången.

Dessa två sidor ha för mig varit de avgörande, då jag ansett det vara synnerligen viktigt, att ett införande av kantorsinstitutionen kommer till stånd. När man nu med dessa åsikter går till utskottets betänkande, kan man ej värja sig för det intrycket, att nog är betänkandet synnerligen krasst och synnerligen magert.

Utskottet säger till en början, att det bör bero på kommunerna själva att bestämma, huruvida de vilja ha bättre kyrkosång eller ej; detta skall staten icke lägga sig i. Men när det nu är så, att folket icke förstår sångens uppfostrande betydelse, skall väl staten taga frågan i sin hand. Om staten finner, att detta är ett statsintresse, så skall den väl försöka göra något åt saken och inte bara sitta och vänta på att kommunerna slutligen skola begripa detta. Staten skall säga till kommunerna, att detta kunna ni tydligen inte sköta, utan vi måste åläggas eder att skaffa folk, som väcker detta intresse hos eder.

Vad som emellertid är huvudargumentet och som utskottsordföranden ständigt upprepat är, att detta är ett icke påkallat ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten. Och utskottet går så långt att det säger, att dessa kantorer skola bli ett slags statstjänstemän. Jag väntade på herr ordförandens utveckling av vad han menade med, att de skulle bli statstjänstemän. Jag förstår inte vad som skulle göra dem till statstjänstemän i jämförelse med de nuvarande klockarna. De skulle göra precis samma tjänst. Det är väl så att klockarna i allmänhet biträda på pastorsexpeditionen. Är det det, som nu skall göra kantorerna till statstjänare eller att de sjunga i kyrkan eller spela orgel? Detta kan väl icke göra dem till statstjänare. Eller är det den omständigheten, att de skulle få sina löner, på sätt och vis minimilöner, bestämda av staten? Vill då herr ordföranden i första lagutskottet påstå, att barnmorskorna också innehava statstjänst? De hava ju också bestämd minimilön. Men det vill väl ändå inte herr ordföranden påstå. Ett annat slags funktionärer, som verkligen göra statstjänst, äro fjärdingsmännen, vilka hjälpa landsfiskalerna, men de tillsätts och avlönas av kommunerna; icke äro de statstjänstemän. Det där är ett slagord utskottet kommer med, och det skall bli intressant, om jag får en replik av herr ordföranden, att få höra honom tala om för mig, varpå han grundar detta påstående. Man erkänner, att när det gäller undervisning och hälsovård, så är staten berättigad inskrida. Då har staten också inskridit; men om staten skulle finna, att det är ett statsintresse att höja kyrkosången och den övriga sången, så finns det väl lika mycket anledning för staten att därvidlag inskrida som

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

i det förra fallet. Det blir åtminstone ingen artskillnad. Det blir den skillnaden, att man tycker, att det är mer eller mindre viktigt att göra det. Inte kan man väl säga att det i det ena fallet är nödvändigt för staten att ingripa och sörja för barnmorskorna och folkskollärarna, men icke i det andra fallet, när det gäller kyrkosång eller annan sång. Man kan resonera om vad som är klokt och lämpligt, men icke påstå oupphörligt, att detta är något beträffande vilket man kan skrika till staten: hands off!

När man nu läst detta betänkande och sett, hur rädd man är för dessa höga löner, som kantorerna skola få, att det skall bli en ny tjänstemannaklass, att kommunerna ej vilja avlöna dem på detta sätt och att detta innebär ett inskränkande av kommunernas självbestämmanderätt, då blir man litet flat, när man kommer till pag. 23, där utskottet förklarar, att de föreslagna minimilönebeloppen anses vara alltför knappt tillmätta, även om de kunna för kommunerna vara betungande nog. Sidan förut voro de för höga, men nu mot slutet befinnas de för låga. Det hänger icke riktigt ihop.

Sedan kommer utskottet med det skrämmande talet om att det skulle bli dyrtidstillägg på detta. Men det är beroende på beslut av konung och riksdag. Ty det står i lagen: »Angående skyldighet för kantorsdistrikt att å lön, som enligt denna lag fastställs, utgiva dyrtidstillägg, så ock angående grunderna för sådant tillägg, därom bestämma Konungen och riksdagen.» Men det betyder bara, att kyrkomötet, som har varit med om att stifta denna lag, icke behöver sammanträda för att deltaga i beslut om eventuellt dyrtidstillägg. Så är det även beslutat beträffande prästerskapet. Och det har naturligtvis bara den betydelsen, att kyrkomötet avsågt sig rätten att bli hört i den frågan. Men icke betyder det, att kantorerna skola ha dyrtidstillägg.

Nu skrämde ordföranden i lagutskottet också med, att donationer, som givits särskilt för en viss kantor, skulle kunna gå över till kantorsdistriktet. Jag förmodar, att ordföranden i lagutskottet har icke tillräckligt observerat det särskilda moment i 13 §, där det står, att »vad som genom donation av enskild tillförsäkrats innehavare av viss befattning i syfte att bereda honom särskild förmån utöver lönen, skall komma innehavaren av samma befattning oavkortat till godo». Det står ju, att donationen skall vara orubbad, och det står så i prästerskapets avlöningsförordning också. Och om en sådan kantor sedermera kan befinnas villig förrätta kantortjänsten i grannförsamlingen också, så lär det icke vara så sårande för den gamla donatorn, om han levat.

Sedan tröstade ordföranden i lagutskottet oss, som äro anhängare till denna lag, med att det var icke alls meningen att säga ifrån en gång för alla: kom aldrig med sådana här i lag reglerade föreskrifter angående kantorer: vi kunna vara villiga att taga upp den här frågan under andra förhållanden. Ja, om ordföranden haft den åsikten, även när detta betänkande skrevs, så tror jag det hade varit lyckligt, om han lagat så att det kommit till synes i betänkandet. Ty läser man detta betänkande, så kan man omöjligt komma till annan

uppfattning än att lagutskottet har den bestämda meningen, att det är icke tal om att få kantorsbefattningarna och deras löner reglerade genom en lag. Det har ordföranden i lagutskottet hittat på efteråt; och det står ingenting därom i utskottsbetänkandet.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Sedan kom ordföranden med någonting, som skulle vara riktigt slående för oss, som ha en motsatt åsikt, nämligen att man skulle kunna komma till en lag, som skulle reglera kommunalkassörernas skyldigheter och vilka avlöningar de skulle ha. Men det har väl en helt annan porté, så vitt jag kan förstå. Kommunalkassörerna äro ju faktiskt kommunernas egna tjänstemän och representera intet statsintresse, vilket däremot kantorerna enligt vår åsikt göra, därigenom att de skola hålla kyrkosången uppe. De ha ett religiöst intresse att uppbära och äro därför representanter för ett statsintresse. Men kommunalkassörerna äro det sannerligen icke.

Jag kan omöjligt finna, att motiveringen i detta betänkande kan vara lycklig. Den är hållen i så bestämda ordalag och avskär så för all framtid hela denna frågas återupptagande, så att jag alldeles bestämt måste avråda kammaren från att taga den motiveringen. Men med den åsikt jag har om betydelsen av kyrkosången och betydelsen av sång på folkets läppar, så är jag en positiv bestämd anhängare av denna lag. Och med hänsyn till just denna kyrkosång, detta religiösa liv inom vårt land och med hänsyn till vikten av att väcka sången på folkets läppar och den kulturella betydelsen av detta ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Bäckström: Herr förste vice talman, mina herrar! Redan de föregående talare, som yttrat sig mot utskottets förslag, ha uttalat sin förvåning över det utskottsbetänkande, som nu föreligger. I dessa tider har man egentligen icke rätt att förvåna sig över någonting, men jag måste erkänna, att samma är förhållandet med mig. Jag förvånar mig mycket över, att ett sådant utskottsbetänkande kunnat framläggas, låt vara att det tillkommit i de synnerligen ogynnsamma ekonomiska tider, under vilka vi nu leva. Jag måste fråga mig: är detta verkligen slutresultatet av ett tjuguarigt arbete av fem kungl. kommittéer, av ämbetsverk och länsstyrelser, av domkapitel och kyrkostämmor och pastorsämbeten över hela landet, slutresultatet av fem mer eller mindre vidlyftiga betänkanden, som överlämnats till Kungl. Maj:t, och så slutresultatet efter kyrkomötets beslut 1920 och den nu framlagda kungl. propositionen? Kyrkomötet är väl icke ansett som en institution, som handlar förhastat, när det gäller reformer, och kyrkomötet har ju nu tillstyrkt det föreliggande förslaget. Jag måste säga, att det intryck jag först fick sitta ännu kvar, och det är, att utskottet på ett synnerligen bryskt och även, måste jag säga, ytligt sätt tagit på den här frågan. Att tre behjärtade män ställt sig som reservanter, är ju en ljuspunkt. Och om man nu skall vara riktigt vänligt uppmärksam mot utskottet, får man väl också räkna dit de ord, som medgiva, att det är oegentligt att ha flera förordningar om en så liten kår och att också dessa

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

förordningar innehålla en hel del brister, som medföra olägenheter i många fall.

Utskottsmajoriteten anser icke lagen påkallad av ett mera allmänt intresse, som måste omedelbart tillgodoses. Ja, det är underligt, att man kan säga så, när det är ett tjuguarigt utredningsarbete, som såsom jag här påvisat ligger bakom, och Kungl. Maj:t har vitsordat och kyrkomötet tillstyrkt antagande av det föreliggande lagförslaget. Utskottets ärade ordförande sade nyss, att man borde giva sig tid och ro. Ja, nog tycker jag, att de det närmast gäller här fått giva sig tid och ro att vänta. Av dem, som deltagit i kyrkomötets beslut, på vilket ju den kungl. propositionen här grundar sig, ha vi två aktade ledamöter i denna kammare: herr andre vice talmannen och herr Olsson i Blådinge. Ingen av dem är, så vitt jag vet, känd för några misshushållnings- eller revolutionära tendenser, lika litet som herr Persson i Fritorp, som i egenskap av sakkunnig deltagit i utredningen av denna fråga på ett tidigare skede. Man är snarare böjd för att tilltro det ärade första lagutskottet en viss skämsamhet, då det förmenar, att föreliggande ärende icke påfordrar omedelbart avgörande. Man kan knappast tala om, att det är något så omedelbart avgörande, när det är ett tjuguarigt arbete, som ligger före det förslag, som här framlagts. Det har väl erkänts, att detta ärende är synnerligen brådskande, blott därigenom att kyrkomötet blivit satt i tillfälle att avgiva sitt votum i frågan före riksdagen. Och det brådskar sannerligen för landets kyrkomusici, som väntat och väntat tåligt nu i tjugu år. Den kåren har räknats som en bland de av statsmakterna mera bortglömda, och jag har sett att den i pressen fått namnet statskyrkans proletärer. Ja, det ligger någonting i den benämningen. Och ett är visst: i många hundra trängt ställda hem i vårt land följer man i dessa dagar riksdagens arbete och beslut med hopp och fruktan.

Utskottets ärade ordförande nämnde i sitt anförande, att den kår det gäller visst icke står enig i den här saken. Jag tror, att utskottets ärade ordförande har därutinnan gjort sig skyldig till ett ganska väsentligt misstag. Den omröstning, han fäst sig vid, skulle jag tro närmast gälla, huruvida 27 § i nu gällande folkskolestadga skall bibehållas eller icke, d. v. s. om tvångsförening av folkskollärare- och organisttjänst skall fortfara eller om den där paragrafen skall slopas. Jag har här tvenne papper vederbörligen bestyrkta, som ha kommit mig till handa från Sveriges allmänna organist- och kantorsförenings sekreterare, musikdirektör Assar i Lund, och av dessa papper framgår, att en omröstning i dessa dagar skett inom nämnda förening. Resultatet är, att det inkommit 1,124 röstsedlar. 923 ha avgivits för förslagens antagande, d. v. s. drygt 82 %, och 201 ha avgivits mot detsamma eller omkring 18 % av de röstande. Och av folkskollärare-organisterna är det omkring 80 %, som röstat för förslagens antagande, och 20 %, som rösta mot detsamma. Pappren finnas här, där också röstsiffrorna äro specificerade för varje stift. Jag tror, att detta röstresultat säger mer än tydligt, huru kyrkomusikerkåren ställer sig till det föreliggande förslaget.

Men det är icke bara denna kår, som väntar, att någonting blir gjort. Jag är alldeles viss, att andra rättänkande medborgare anse, att om samhället verkligen skall hålla sig med de befattningshavare, det här är fråga om, bör också samhället sörja för att dessa få skälig ersättning i förhållande till utbildning och arbete. För närvarande är det i stället så, att hundratals av dessa ha så liten avlöning, att kyrkomusikertjänsterna måste sägas upprätthållas rent av genom snyltning på lärarlönerna. Ty det är ju omkring 1,800 organister, som tillika äro lärare. Vi ha hört, hurudan löneställningen var den tid, då en utredning försiggick, nämligen 1916. Jag behöver icke upprepa de lönetal, som redan äro nämnda såväl av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet som av herr Persson i Fritorp. Men det är väl klart, att här måste göras någonting, och det hade väl icke varit för tidigt, om det skett nu. Det kan ju icke bli mycket till övers till amortering av och räntor å utbildningskostnaderna med de löner, som de, som äro ogynnsammast ställda, ha att uppbära. Nu är det ju sant, som det påpekats, att dyrtidstillägg har givits av många församlingar tack vare Kungl. Maj:ts påstötningar de sista åren. Men dessa tillägg äro sannerligen icke kompensation för penningvärdets fall, och någon gynnsammare ställning ha icke de befattningshavare, det här är fråga om, erhållit genom dessa dyrtidstillägg. Och när utskottet nu avstyrker det föreliggande förslaget genom att särskilt betona, att lönerna skulle bli för betungande för de små kommunerna, så måste man även erinra om att här är det icke bara fråga om en minimilön på 800 kronor, utan det är ju också fråga om att de små församlingarna skulle tillåtas lämna lönebelopp på 400 kronor. Ja, i församlingar, där kantorn icke har tjänstgöring varje sön- och helgdag, kan det bli ännu lägre belopp. Då frågar man sig: vad för belopp anses egentligen som skälig ersättning för en befattningshavare av det slag vi tala om, såvida han skall ha någon som helst kvalifikation? Ligger icke i utskottets resonemang det starkaste bevis för, att lönerna på många håll äro så små, att man verkligen icke kan vänta, att det skall vara beställt som sig bör inom kyrkomusikerkåren?

Man har givit den ekonomiska innebörden av det föreliggande förslaget en alldeles överdrivet stor räckvidd. Då utskottet så starkt framhåller, att det är de små församlingarna, som det här närmast gäller, vilka skulle bli för hårt betungade, så borde också utskottet ha påpekat, att höjningen av kantorslönen, som i vissa fall kräves, utgör bara skillnaden mellan den nu utgående lönen och tillägget, minskat med det bidrag, som skulle erhållas av staten. Den reella höjningen måste väl då, om det nu är någon lön att tala om, bli föga betungande för även de små samhällena.

Den taktiken att på sätt utskottet gjort framdraga bestämmelsen om de större samhällenas skyldigheter att tillhandahålla bostad och tala om byggnadsskyldigheten i dessa dyrtider är redan bemött av den föregående ärade talaren. Och det förvånade mig, att utskottets ärade ordförande kunde i det sammanhanget tala om fattiga församlingar. Men av allt att döma har man från utskottsmajoritetens sida

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

försökt göra lagförslaget så avskräckande som möjligt. Detsamma tycker jag framgår också av det stora nummer, som utskottet gjort av det moment, som kan sägas i någon mån beröra den kommunala självbestämmningsrätten, ett område som ju genom de sista krisåren för övrigt blivit ytterst överkänsligt. Men jag tror, att om man vill se kallt och förståndigt på den här saken, så är det allt skäl att reducera utskottets uttalanden i den delen högst väsentligt. Utskottet måste ju medgiva, att det allmänna ingriper på liknande områden såsom t. ex. när det gäller undervisning och sjukvård. Det nu föreliggande förslaget berör ju också ett område, som väl om något måste anses ligga nära undervisningens. Ty kantorn är ju enligt förslaget ålagd undervisningsskyldighet.

Utskottet söker också förskansa sig bakom det uttalandet, att det är icke något intresse av mera vital betydelse för det allmänna, det här gäller. Ja, jag tycker det är ganska ledsamt, att utskottet kan giva sig till tolk för en sådan åsikt, och det vore ännu ledammare, om denna kammare också skulle ställa sig på den ståndpunkten. För min ringa del har jag trott och hoppats, att vi i riksdagen, som stå mitt uppe i de sociala och politiska dagsstriderna, skulle inför allt, som sliter, skiljer och vill söndra, ha mera känsla och blick för det, som i sin mån avser att höja över vardagslivet, vill ena och samla. Och vad jag vet är, att det väl aldrig i stort sett inom de svenska samhällena varit ett så levande intresse för kyrkomusikens och kyrkosångens höjande som just nu. Riksförbunden Kyrkosångens vänner och Sveriges allmänna organist- och kantorsförening och organistföreningarna i de olika stiftet och den mer än förut omhuldade undervisningen i liturgi vid universiteten för våra blivande präster, allt vittnar ju om, att vi här stå inför en ljusning. Skall nu riksdagen verka hindrande för alltsammans? — Men även bland allmänheten finns verkligen, så långt min kännedom om saken sträcker sig, ett varmt intresse för hithörande. Ty det är ju meningen, att landsbygden genom föreliggande förslag skall bli bättre tillgodosedd, när det gäller övandet av god sång och möjlighet att få i görligaste mån njuta av god musik. Jag har många gånger hört ansvarskännande föräldrar på landsbygden med synnerlig glädje och mycket vackert uttala sig om sångföreningarna och deras verksamhet, så att det riktigt känts värmande. En far, som har flera söner i den kritiska åldern, utbrister: det är så tryggt och lugnt de kvällar sångföreningen har sina övningar eller sångaftnar. Och vilken högtidlig lyftning giver icke en ungdoms- eller barnkör vid en gudstjänst i den lilla landskyrkan! Vilken lyftning skänker det icke också på landsbygden, där man säger att det är så enformigt, när hembygdskören uppträder! Och vilken fostrande betydelse har det icke, då alla med sångröst inom ett samhälle samfällt uppträda, ingenjören i bredd med arbetaren, läkaren bredvid lärgossen o. s. v., till eget nöje och andras trevnad och därtill på samma gång kanske också samla in medel till hjälp åt nödlidande likar! Är icke detta ett gott och allmänt intresse, som bör stödjas? Och det föreliggande

lagförslaget avser ju just att, i den mån det är möjligt, genom bestämmelserna om kantorernas åligganden rörande bildande, inövande och ledande av sångkörer giva vidgade möjligheter i detta avseende.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Uskottet håller före, att detta ordnas bäst genom kommunerna själva, som efter råd och lägenhet sköta saken, och utskottet tror t. o. m., att reglerandet av avlöningsförhållandena icke giver någon garanti för mera kvalificerade kantorer. Det ena som det andra vederlägges utan mitt ordande av den nakna verkligheten och av erfarenheten från alla delar av vårt land icke bara på detta område utan även på andra med detta jämförliga områden.

Att den allmänna depressionen satt sin prägel på detta utskottsutlåtande, är alldeles tydligt, och det kan ju också vara förklarligt. Men frågan är dock, och detta har också berörts av andra talare, huruvida vi icke här inrikta oss på en oklok hushållning, om utskottets förslag vinner bifall. Riksdagen har år efter år anslagit medel till orkesterföreningar vid större folkcentra, och i år begäres 340,500 kronor för detta ändamål, därav 113,500 kronor på extra stat för år 1922. Utskottsavdelningen torde väl föreslå något sänkta belopp. Alla deltaga vi ju i sin mån, kan man säga, i detta anslag, och det hedrar riksdagen, att den har anslagit dessa belopp och väl i fortsättningen också kommer att anslå dem till lyftning för storstädernas innebyggare. Genom det föreliggande lagförslaget vill man i allra vidsträcktaste mån och på ett praktiskt sätt befordra möjligheten till utbredning av trevnad och lyftning även för landsbygden. Man talar så mycket i våra dagar om och beskärmar sig över flykten från landet till städerna, och man rådslår ivrigt om, huru man skall kunna skapa trevnad åt och binda landsbygdens barn vid fädernetorvan, men nu, när det framkommer ett realiserbart och gott förslag, som kan giva något av vad som saknas, tyckes man från såväl land som stad vara färdig att enas om att stjälpå förslaget.

Atskilliga, som varit med om att avstyrka Kungl. Maj:ts förslag, ha ju förklarat öppet, att de intagit ståndpunkt med tanke på statskyrkan, som de anse sakna berättigande och följaktligen icke kan påräkna deras stöd utan den de anse i stället rent av bör ställas på avskrivning. Då man häremot påvisar, att de riktat ett slag även mot något, som är denna sak ovidkommande, så förklara de, att riksdagen skall bevilja medel till hembygdskörer. Ja, det är nog en god sak. Men vilket tillvägagångssätt, det av Kungl. Maj:t eller dessa personer föreslagna, visar blick för hushållning och samfundsanda? Frågan är lätt att giva svar på. Och de, som nu från diametralt motsatta utgångspunkter fälla lagförslaget, lära nog icke bli lika ense om anslag till hembygdskörer i en utsträckning, som leder till nämnvärt resultat.

Jag skulle vilja fråga: hade den framstående mans jordfästning, som många av oss bevittnade i söndags, hade den med all vacker uppläsning och alla högstämda tal blivit den högtidligt gripande akt den var och som vi alla komma att minnas, som voro

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

med, om kyrkomusiken, om sången fattats? På avskild landsbygd få vi ju ha allt efter blygsammare mått. Men trettiöarig erfarenhet som landsortsklockare har lärt mig, huru tacksam man också där tar emot vad som även med små möjligheter kan bjudas. Men vad kan man begära och vänta på vår landsbygd, då till innehavare av befattningarna i fråga, vilka främst skulle vara bärare av och ledare för dessa intressen, genom föräldrade och otillfredsställande lönebestämmelser man icke kan erhålla personer med ens den bildning, som nuvarande organist- och kyrkosångexamen kräver? Det är ett belysande förhållande, att var femte av landsbygdens organistbefattningar uppehålls av oexaminerade personer. Fälles det föreliggande förslaget, dröjer det sannerligen icke länge, förrän var fjärde och kanske var tredje organisttjänst skötes av oexaminerad innehavare.

Nu avser Kungl. Maj:ts förslag, det vill jag ännu en gång betona, att genom statsbidrag till de små församlingarna bereda dessa, i den mån det är görligt, bättre möjligheter att ge kyrkliga förrättningar mera högtidlig prägel och därjämte utväg till bildande och inövande av hembygdskör. Böra då också och kanske främst landsbygdens representanter avvisa erbjudet stöd? Särskilt för den ungdoms skull, bland vilken jag fortfarande har mitt arbete och vars goda och sunda instinkter, rätt ledda, jag lärt mig så högt skatta, varken kan eller vill jag ännu tro, att något så kortsynt och nedslående är möjligt. Här gäller det enligt min orubbliga mening ett samhällsintresse, som avser att väcka, nära och ge växt åt något av det bästa och vackraste hos vårt folk. Borde då icke alla goda krafter enas och hjälpas åt?

Herr förste vice talman, jag hemställer om avslag på utskottets yrkande och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Billqvist: Herr förste vice talman! Det kan icke falla mig in att närmare gå in på ett bemötande av de anmärkningar, som här riktats mot utskottets utlåtande. Det har redan gjorts av utskottets ärade ordförande och kommer kanske att än ytterligare göras av kommande talare. Men då jag suttit med i utskottet vid detta ärendes behandling och därvid i viss mån kan sägas hava utgått från något olika premisser än utskottet i övrigt — en skiljaktighet, som ändå icke varit nog stor för att föranleda någon reservation — har jag ansett mig här i kammaren böra med några ord giva min ställning till känna.

Det är icke omsorgen om kommunernas självbestämmanderätt, som för mig varit avgörande, när jag gått på avslag här, ej heller tror jag, att om förslaget ginge igenom, man skulle kunna säga, att kantorerna bleve för högt betalda. För mig synes frågan vara tämligen ovidkommande det statliga intresset, och när den förste talaren, herr Persson i Fritorp, insinuerade, att för åtskilliga av utskottets medlemmar det varit deras ställning till kyrkan, som dikterat avslagsyrkandet, träffade han mig. Det är nämligen så, att jag anser, att statskyrkan icke är så önskvärd för staten och dess

medborgare, att den än ytterligare bör kopplas fast vid staten genom nya lagar, som binda stat och kyrka tillsammans, så att en kommande avveckling blir allt svårare. Det har väl ändå kommit så långt, att till och med den skumögdaste kan skönja, att den dag kommer en gång, när stat och kyrka skiljas åt.

Detta är det principiella skäl, av vilket jag gått med på avslag. Formellt lider lagen av åtskilliga brister, som emellertid icke kunna av riksdagen avhjälpas. Det gäller att taga eller icke taga. Detta är ju en sak, som närmast gäller kyrkan, och det har också av vederbörande visats, då man ställt det så, att förslaget först kommit till kyrkomötet. Jag skall icke närmare ingå på dessa brister, men det är särskilt en av paragraferna i lagförslaget, som för mig är mindre tilltalande, nämligen den, som oupplösligt binder en folkskollärartjänst vid kantorstjänsten.

Då jag således funnit, att om lagförslaget ginge igenom, det icke skulle bli till fromma vare sig för staten, kommunerna eller befattningshavarna själva, skall jag, herr förste vice talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr förste vice talman! Jag skall icke giva mig in på att besvara den siste talarens yttrande, som ställde frågan i en principställning, som för övrigt, såvitt jag förstår, icke under debatten kommit till synes. Den ärade talaren och jag stå på så olika plattform, att det knappast kan vara skäl i att oss emellan till debatt upptaga detta av honom väckta vidare spörsmål, som innefattar en så oändlig mängd av frågor.

Då jag här vill yttra mig, är det närmast för att få uttala, var jag står i denna fråga, och möjligen för att taga upp ett par synpunkter. Av herr statsrådet och likaså av ett par andra talare hava så ingående redogörelser lämnats för det kungl. förslaget och vad det innehåller, att det synes mig, som skulle en del av de missförstånd, som uppenbarligen gjort sig gällande vid bedömandet av detta förslag, kunna vara i huvudsak undanröjda.

Jag skall med avseende på utskottets yttrande be att få fästa mig först vid en enda synpunkt. Det har redan nämnts, hurusom utskottet — jag kanske kan tillägga, med en skymt av ogillande — påpekat, att det är från befattningshavarna själva, som initiativet till denna lag skulle vara taget och icke från dem, som ivra för kyrkomusikens utveckling i de närmast ansvariga kommunala och kyrkliga myndigheterna. Det gör på mig ett synnerligen egenomligt intryck, att man sålunda synes vilja utsöndra dessa befattningshavare med deras ställning till saken från de s. k. »närmast ansvariga myndigheterna». Jag vill påpeka, att det nog är en så olämplig tidpunkt, som det gärna kan vara, då man i och med detta uttryck försöker ställa dem liksom *utanför* i denna tid, då det är ett så brinnande livligt intresse hos våra kyrkomusiker för kyrkosångens höjande och därmed också för musiklivets höjande i vårt land. Man säger jämväl, att det livliga intresset för kyrklig sång och musik icke kan på något sätt regleras eller utvecklas ge-

Ang. lag om
kantorer m.m.

(Forts.)

nom lagstiftning, men mina herrar, det kan genom en bristande lagstiftning hämmas, och en tillbakagång kan därigenom verkas.

Jag skall peka på en sak, som den ärade utskottsordföranden utelämnade. Han gav oss en ganska ingående historisk skildring av de lagbestämmelser, som gälla dessa klockare och kantorer, varav framgick att detta ärende vore de respektive församlingarnas ensak. Men det var en sak, som han därvid alldeles glömde, som spelar in med avseende på kantorernas syn på denna sak och som även borde inverka i någon mån på vår uppfattning. Det förhåller sig icke på det sättet som utskottets ordförande sade. Jag tager naturligtvis för givet, att det beror på att utskottets ordförande icke har studerat grundtexten utan nöjt sig med vad som i den kungl. propositionen framlagts. Det står nämligen mycket klart och tydligt i detta *kantorsbetänkande*, som kanske herrarna under den oerhörda arbetsböroda, som vi sucka under, helt naturligt icke haft tillfälle att närmare studera, att ända till år 1878 hade församlingarna här i riket icke egentligen någonting att säga till om beträffande klockarnas avlöning, utan denna avlöningsfråga var en sak, som helt och hållet, kan man säga, reglerades genom kyrkolagsbestämmelser. Då var det, som man från riksdagens sida begärde, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, om och på vilka villkor med upphävande av äldre stadganden i ämnet åt församlingarna kunde överlämnas att bestämma klockarnas avlöning. Det framhölls därvid, att det var en fara att på detta sätt lämna frågan om klockarlönernas bestämmande åt församlingarna utan vidare; man ville hava betryggande garantier. Departementschefen uttalade vid 1878 års riksdag — det kan vara av intresse att höra nu — sina farhågor för lönernas överdrivna stegring genom det nya förslaget. Hade emellertid de äldre bestämmelserna stått kvar, hade vi nu icke haft denna fråga före, ty då är jag övertygad, att klockarna hade varit i det läge genom de förändrade förhållandena, att man icke alls behövt upptaga denna lönefråga för deras räkning. Dessa klockarlöner voro ställda under privilegieskydd, och det var detta privilegieskydd, som togs ifrån klockarna genom 1883 års lagstiftning. Genom denna lagstiftning överlämnades det åt församlingarna att helt bestämma denna sak, utan att det från början ifrågasattes några garantier för missbruk från församlingarnas sida. Det är således i viss mån en hederssak för församlingarna att, sedan de på detta sätt övertagit detta under privilegieskydd sedan urgammal tid liggande lönesystem på sitt eget konto, verkligen också tillgodose dessa befattningshavare.

Nu vill jag säga, att när man talar om denna fråga, får man vara något försiktig. Jag har vid ett annat tillfälle talat om, hurusom förhållandena i vårt land, när det gäller klockarnas kolleger, prästerna, äro sådana, att man aldrig kan säga, att så och så är det, ty det är så oändligt skiftande på grund av olika förhållanden inom olika delar av riket. Så är det också här, och det vore icke rätt att säga, att klockarnas och kantorernas läge över allt är så dåligt, som man har utmålrat det, utan det förefaller, som om man på sina håll å

ömse sidor vore skäligen belåten med förhållandena, sådana de äro. Men jag tror, att man kan med full rätt säga, såsom herr statsrådet i sitt yttrande sade — jag antecknade det, ty det var ett stöd för min uppfattning — att »deras intressen hava uppenbart blivit åsidosatta», när man ser på det stora flertalet. Här hava bestyrkande siffror anförts, som jag icke behöver uppreda. Jag fick för ett par dagar sedan ett brev i denna fråga. Sagesmannen är en så trovärdig person, att jag vågar nämna det här. Detta brev visar, att det förtroende, som ligger i att de under privilegieskydd givna bestämmelserna om klockarlönerna blivit lagda i församlingarnas händer, icke alltid riktigt motsvarats. Det har berättats mig — jag skall icke nämna pastoratet och platsen — att år 1920 annonserades en klockarbeställning med ett litet boställe med mycket gamla hus ledig, varvid lönen angavs till 300 kronor jämte 350 kronor i dyrtidstillägg. Men på oktoberstämman samma år togs dyrtidstillägget bort för den nye innehavaren. Herrarna förstå, att det icke är, som det skall vara, när sådant verkligen kan inträffa.

Jag vill till sist peka på ännu en sak. Hur skall det kännas för dessa befattningshavare, som gått och hoppats på detta, med denna historia, som av dem icke är glömd, om hur en gång deras löneförhållanden voro ställda? Så kommo dessa förslag, det ena efter det andra; olika regeringar av mycket skilda färger lägga fram förslagen. Så lägges det sista förslaget fram av *den socialdemokratiska regeringen* inför *kyrkomötet*, som man i regel icke plägar anse vara så synnerligen radikalt. Man klagar snarare över att det är alldeles för konservativt. Och kyrkomötet bifaller förslaget. Men vid detta kyrkomöte spändes förhoppningarna än högre, då en man i ansvarig ställning sade, att han hoppades på detta förslags framgång, därför att den omständigheten att, som han sade, »ledamöter från riksdagens olika partier, vilka haft tillfälle att samråda med sina politiska meningsfränder vid riksdagen, godkänt detsamma, talar för att från statens och församlingarnas sida icke några väsentliga invändningar torde möta och att vi kunna hoppas på riksdagens bifall».

Herrarna kunna förstå, att detta spände förväntningarna ganska starkt hos denna kår. Det är många, som sitta ganska illa och till och med mycket illa till, det tror jag icke det är fråga om att icke alla erkänna. Om här i dag från vår sida kommer ett avslag, som gör slut på dessa deras förhoppningar, tro herrarna då inte, att det skall verka tillbaka på deras arbete. Det sägs i utskottsutlåtandet, att det icke kan inverka reglerande på kyrkomusiken. Ja, de voro icke människor då. Här talades för icke så länge sedan mycket om starka män och människor. Vi äro icke så starka — vi skola icke tala så mycket om det — vi äro människor helt enkelt. Jag får säga, att det är alldeles naturligt, att det skall ha en nedstämmande inverkan, om det nu kommer ett sådant avslag och särskilt om det kommer i den form, som det fått i detta utskottsutlåtande. Jag vet icke, hur den regering skall se ut, som kan taga upp denna fråga till förnyad behandling, om utskottets motivering godkännes såväl som dess avslagsyrkande. Hur skall det då kännas för denna kår

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

under sådana förhållanden? Det skall bliva bra mycket minskad arbetsglädje och mindre mod. Isynnerhet de, som hava en ideell uppgift, äro dock, kanske mer än andra, beroende av att känna arbetsglädje och känna den tillfredsställelse, som ligger däri, att deras strävanden och arbete verkligen blir uppskattat — och att de även få se detta i ekonomiskt resultat.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten mera, men jag ber för dessa — jag talar i detta fall även såsom präst — för dessa våra kolleger, tillsammans med vilka vi i stort sett över hela riket arbeta i det bästa samförstånd och vilkas arbete vi förstå att högt värdera och vilkas insats i det kyrkliga livet är av den största betydelse. Jag ber att få vädja till kammaren att betänka deras läge och därför icke omöjliggöra en sådan uppmuntran för dem, som förslaget innebär.

Men jag tillåter mig göra ett litet tillägg till detta yttrande. Är det så, att frågan faller och faller på detta, såvitt mig synes, ganska ohjälpliga sätt, försåvitt nämligen som riksdagens beslut och motiverade uttalanden skola utgöra direktiv — jag är icke alldeles säker på att de göra det, ty det finns somliga saker, som tränga sig fram trots riksdagens avslag — men är det så, då undrar jag, om det icke bör vara en hederssak för oss alla, var och en i sin bygd, att vi, med hänsyn till att ett statsingripande här icke kan komma i fråga, göra vårt bästa för att infria de förhoppningar och, jag kan säga, de löften och det ansvar, som församlingarna åto go sig, när församlingarna år 1883 togo ifrån dessa personer den i lag skyddade ställning, som de hade i avseende på löneförhållandena.

Herr talman! Jag upprepar än en gång mitt yrkande om bifall till den kungl. propositionen.

Herr talmannen, som under herr Pehrssons i Göteborg anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, gav härefter ordet till

Herr Borggren, som yttrade: Herr talman! Då man studerar detta lagutskottsutlåtande, så kan man icke finna annat, än att utskottet varit alldeles för hårt, då det kommit till det resultatet, att det avstyrker den kungl. propositionen. Då man från statsmakternas sida närmast utgått ifrån, att dessa klockare ha så dåligt ställt, att man verkligen finge ge sig in på att utreda denna fråga, så var det väl också detta som låg till grund för, att man från statsmakternas sida ville verkställa en reglering av klockarnas löner här i landet. Det har ju också under den sista tiden från statens sida vidtagits lönerregleringar för prästerna här i landet, och när det råder ett så nära förhållande emellan klockare och präster, så anser jag, att man även på detta område bör från statens sida göra ett ingripande.

Om jag granskar den utredning, som verkstälts av regeringsrådet Thulin, och ser, vilka löner som av kommunerna egentligen betalas till dessa klockare, så får jag för min del säga, att det är förvånansvärt, att man verkligen kan få personer att sköta dessa tjänster för den lilla lön, som kommunerna bestå dem. Det finnes en

kommun, där kantorsbefattningen icke är förenad med skollärartjänst och där kantorn icke har mer än 519 kronor och icke något dyrtidstillägg alls på denna lön. Även finnes det kommuner, som icke betala mer än 400, 600 å 700 kronor till sina klockare. I vissa kommuner, där folkskollärare- och kantorstjänsterna äro förenade, betalas ända ner till 125 kronor, och för övrigt varierar avlöningen mellan 400 och 155 kronor. Då man ser detta, tycker jag, att man bör bliva något förvånad, särskilt när man dessutom vet, att dessa personer icke ha så få arbetsdagar, ty det är en klockare, som räknat ut, att han haft icke mindre än 100 fulla arbetsdagar om året. Då det blott finnes 60 helgdagar om året, så har han tydligen fått tjänstgöra vid andra tillfällen än under de helgdagar, som förekomma.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Man kan väl ungefär jämföra dessa klockare med barnmorskor, ty det är så, att riksdagen bestämmer, hur stor lön en barnmorska skall ha, men sedan anställs barnmorskan av kommunen. Jag vet icke, vari skillnaden dem emellan skulle ligga, om från statens sida bestämdes, hur stor lönen skulle vara för dessa klockare, och sedan kommunen såsom sådan antog dem.

Man kan nog påstå, såsom jag hört många personer göra, som besökt gudstjänsterna ute på de olika platser, där jag varit, att det finns de som besöka dessa gudstjänster på grund av den vackra musik, som där presteras, ja, kanske icke uteslutande därför, men jag tror, att i många fall gör det ganska mycket till, hurudan den musik är, som presteras i kyrkorna. Jag tror, att man under senare tider ställt ganska stora krav på kantorerna och att de få nedlägga ett ganska stort kapital, innan de få den examen, som de egentligen måste hava för att kunna åtaga sig dessa platser. Under sådana förhållanden anser jag för min del, att det är alldeles berättigat, om man verkligen ger ett litet stöd åt dessa kantorer, ett stöd, som de verkligen väntat på så länge, och jag finner också, som jag sade i början av mitt anförande, att lagutskottets beslut är alldeles för hårt.

Jag kan för min del icke göra något annat än yrka bifall till den kungl. propositionen och avslag på lagutskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman, mina herrar! Det har ju vid detta ärendes behandling framförts många skäl för och emot ett bifall till det föreliggande förslaget. Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, har jag fattat min ståndpunkt från de synpunkter, som jag här i korthet skall redogöra för.

Jag är den förste att erkänna, att klockarna och kantorerna hava små löner, såsom här anförts, och det är verkligen att beklaga. Men på samma gång har jag den uppfattningen, att det får vara slut med detta sätt att lagstifta, som vi kanske alltför mycket slagit in på redan nu. Jag anser, att, såsom utskottet säger, man måste hålla på och värna om kommunernas självbestämmanderätt. Vi måste säga ifrån, att vi icke kunna gå med på detta längre. Det har ju påpekats

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

här, att det är andra lagstiftningsåtgärder, som vidtagits, där kommunerna få bära en avsevärd del av de utgifter, som följa av de fattade besluten. Det är visserligen sant, att i sjukvårdshänseende och med avseende på folkundervisningen så är fallet, men då bidrager staten med avsevärt högre del än här ifrågasättes.

Nu säger man här från det håll, där man erkänner, att dessa tjänstemän hava det dåligt ekonomiskt ställt, såsom den siste ärade talaren sade, att lagutskottet varit för hårt emot dem. Tro icke herrarna, att om alla tjänstemän inom primärkommunerna, de må vara större eller mindre, som ha det sämre ekonomiskt ställt, än de borde ha, skulle komma till riksdagen för att söka få en mera tryggad ekonomisk ställning, än de hava, så komme vi snart därhän, att kommunerna säkerligen i högsta grad skulle reagera mot våra beslut och detta ej utan fog.

Jag erinrar mig, hurusom, då vi för någon tid sedan behandlade det anslag, som krävdes för landstingens arbetshem, den ena efter den andra här i kammaren uppstod och varnade oss, att vi icke skulle se så mycket på landstingens bästa utan mera på statens, då staten icke hade möjlighet att åstadkomma större anslag, än som föreslagits av utskottet — det var reservation för ett högre anslag. Mina herrar, staten eller landstingen eller kommunerna, det är skattdragarna i sin helhet. Vi lagstifta om den ena eller andra utgiften, men när det gäller att bestämma beloppet, så säger man, att staten icke kan åstadkomma dessa belopp. I nyss berörda fall kom det på landstingen, som hava att effektuera de fattade besluten och inom viss tid vidtaga de åtgärder, som äro påbjudna av riksdagen. Men det är den skattdragande allmänheten i trängre kretsar, som åstadkommer detta.

Nu gäller det här en i många år åsidosatt kår, för vilken man på detta sätt skall fastslå en minimilön. Jag har den uppfattningen, att det kan vara av ett visst intresse, att även denna kår blir hjälpen. Men skall riksdagen lönereglera bör denna församling bära ansvaret för dess konsekvenser i större grad än här ifrågasatts och inte pålägga kommunerna hela bördan. Angående löneregleringen för prästerna är det fastställt, att av kommunerna skall uttagas ett visst minimibelopp per bevillningskrona, och jag tror, att här kunde ha föreslagits, att till avlöning för kantorerna skulle kommunerna bidra med t. ex. 10 öre per bevillningskrona. Vad därutöver är, skall lämnas från statsverket eller från kyrkofonden, om den senare nu är mäktig att lämna bidrag till dessa avlöningar. Går man den vägen, får riksdagen stå för de konsekvenser, som följa på riksdagens beslut, och icke blott fatta beslut och sedan säga till kommunerna: Nu ha Ni att betala detta.

En annan sida har här pekats på av vissa talare, då man sagt, att om man fattar ett beslut i den riktning, som här föreslås, och således få en minimilön åsatt för kantorer och klockare, skall man höja trevnaden på landsbygden genom att åstadkomma bättre musik och bättre sång. Jag kan för min del icke föreställa mig, att detta skulle vara något avgörande för en förbättrad sång och musik. Jag tror,

att om det finns intresse i ett samhälle att åstadkomma något dylikt och om det finns en organist och klockare, som har läggning och intresse för att bilda en sångkör, är detta möjligt, utan att riksdagen fastställer vissa minimilöner, och det är kanske ännu större möjlighet för att kunna åstadkomma det. Jag har från många delar av landet hört sägas, att det funnits mycket skickliga och väl utbildade kantorer, som icke haft det ringaste intresse för sången och musiken i sina bygder, medan det däremot funnits andra kantorer, som icke haft någon sådan examen men i alla fall med nit och intresse verkat för detta, som ju skulle vara — kan man säga — till glädje och trevnad å den tråkiga landsbygden. Jag tror därför, att vi icke alls skola låta den tanken spela in att, om vi reglerar lönerna för den kår, som det här gäller, till vissa minimilöner, vi därigenom kunna åstadkomma något för musiklivet och sångkörerna på landsbygden.

Såsom jag nämnde, har jag icke kunnat vara med om detta lagförslag, därför att jag anser, att då det gäller en utgift, som kommunen skall betala, är det en sak, som kommunen själv skall besluta om, och därför att det finns män inom kommunalstyrelsen, som jag anser ha lika goda förutsättningar för att fatta det beslut, som det här gäller. Det var ju en tråkig sak, som här relaterades särskilt av den näst siste ärade talaren, som nämnde om en socken, där man annonserat om en kantor för den och den lönen och det och det dyrtidstillägget, men där kommunen efteråt, så snart platsen var tillsatt, drog in dyrtidstillägget. Detta är att beklaga. Men, mina herrar, hur skulle det se ut i en kommun, där en sådan kortsynhet gjort sig gällande, om riksdagen fastställde en viss minimilön? Det skulle naturligtvis väcka en alldeles förfärlig opinion mot innehavaren av denna befattning, därför att denna kommun frantagits rätten att själv ordna det som de säkerligen ansågo vara deras egna angelägenheter, och det skulle bli anledning till strid mellan innehavaren av befattningen och kommunens enligt mitt förmenande kortsynta medlemmar, som kunde göra något sådant att det varken skulle bli kyrkosången eller den person som utförde denna till gagn eller trevnad. Jag tror därför, att det är bäst, såvitt kommunerna skola betala huvudparten — det föreslås visserligen ett anslag på 100,000 kr., men det gäller särskilt skattetyngda, d. v. s. hårt belastade kommuner och blir en ringa del av de löner, som det är fråga om — att kommunerna själva få avgöra om sina utgifter. Samtidigt kan jag emellertid instämma i det uttalande, som herr Pehrsson i Göteborg gjorde, att vi skola försöka, var och en i sin stad, att ordna det så drägligt som möjligt för de befattningshavare, som det här talas om, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Om innebörden av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kantorer m. m. skall jag icke yttra mig mycket, ty den redogörelse, som därom redan lämnats, är ju så utförlig, att enligt min mening det icke behöver sägas några flera ord. I stället skall jag tillåta mig att säga något

Ang. lag om faller m.m. om det resultat, vartill utskottsmajoriteten kommit. Tly det vill förefalla mig, som om vi böra stå eniga därom, att åtgärder på hithörande område måste på lagstifningens väg vidtagas, för att en bättre tingens ordning skall kunna komma till stånd, än såsom nu är fallet; och då är det lite förunderligt, att utskottsmajoriteten helt och fullt avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i frågan och icke ställt någonting annat i stället. Det hade efter min uppfattning varit önskvärt, om, såsom brukligt är många gånger, när utskottsmajoriteten icke kan godtaga det förslag, som föreligger, utskottsmajoriteten samlat sina anmärkningar och sina önskemål i frågan i ett förslag till riksdagsskrivelse, så att vi haft att välja, när vi nu stå inför ett avgörande, huruvida vi ville eller kunde antaga Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick eller också i skrivelse ånyo skulle vända oss till Kungl. Maj:t med begäran om ett förslag i annan riktning. Nu har detta icke skett, utan utskottet har kommit till ett negativt beslut, och för den skull hemställer det helt enkelt om avslag.

Fattade jag utskottets ordförande rätt, då han för en stund sedan här hade ordet, gav han ett erkännande åt att vissa omständigheter voro för handen, som visade, att förhållandena för organister, kyrkosångare — med ett ord för dem, som skola kallas kantorer — äro sådana, att de lämna åtskilligt övrigt att önska. Det skulle sålunda enligt min och fleras mening ha varit den följdriktigaste ordningen från utskottsmajoritetens sida, om man i stället för den nu framkomna kungl. propositionen begärt en ny utredning. Det händer rätt ofta, såsom jag nyss antytt, när man i ett utskott icke finner sig kunna godtaga ett framlagt förslag, att man i stället anger vissa riktlinjer för huru ett sådant bör vara, och begär en ny utredning; och det vill synas mig, som om den angelägenhet, varmed vi nu syssla, är så pass stor och betydelsefull, att vi icke kunna skjuta den frågan ifrån oss blott med ett blankt nej och säga: vi antaga icke Kungl. Maj:ts proposition, utan att det bör vara oss angeläget att säga ungefärligen, huru vi vilja ha det och så med ens få fram det.

Då nu icke utskottsmajoriteten och icke heller någon annan velat ifrågasätta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utarbetande av ett nytt förslag, tillåter jag mig, herr talman, efter samråd med åtskilliga av kammarens ledamöter, hemställa, det riksdagen, som icke ansett sig kunna antaga det framlagda förslaget i oförändrat skick, anhåller, att med iakttagande av de framburna önskemålen en omarbetning av förslaget måtte verkställas och vid lämplig tidpunkt, så snart ske kan, förslag framläggas för riksdagen.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Då jag är medskyldig till det resultat, vartill utskottsmajoriteten kommit, anser jag mig pliktig att säga några ord; och jag kan förutskicka, att jag icke har mycket att tillägga utöver vad utskottet anfört i motiveringen, som enligt min mening är ganska uttömmande.

Nu äro i alla fall förhållandena sådana, att dessa befattningshavare tillsättas på kyrkostämman och kommunen äger själv att be-

sluta beträffande löneförmåner och andra förhållanden. Skulle detta förslag gå igenom, blir situationen en helt annan. Då kommer kommunens befogenhet att inskränka sig till att endast upprätta förslag. Detta förslag måste hålla sig inom ramen för den lag, som här föreligger. Förslaget måste sedan godkännas i första hand av domkapitlet och i vissa fall sist av Kungl. Maj:t, med andra ord: denna kår, som förut varit en rent kommunal tjänstemannakår, blir härigenom en statligt reglerad kår, som kommer att i stort sett få samma ställning som statens ämbets- och tjänstemän. Jag får säga, att enbart detta förhållande har för mig varit fullkomligt tillräckligt för att jag icke kunnat gå med på Kungl. Maj:ts proposition. Jag tror, att det är tid på att vi försöka att sätta stopp någon gång för en alltför vidsträckt utvidgning av statens reglerande verksamhet. Den griper omkring sig med oerhörd fart för varje riksdag, som går. Jag tror, att det vore lyckligt, om vi kunde följa den principen, att vi skola söka så avlöna de ämbets- och tjänstemän, som vi ha, att vi kunna få fullt dugande folk att besätta platserna med. Vi skola vara synnerligen aktsamma, då det gäller att tillsätta nya befattningar, och ännu mera aktsamma för att upprätta helt nya tjänstemannakårer, såsom här föreslagits, och i det fallet — det måste jag säga — går detta förslag rakt emot den princip, som jag här framhållit.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Det har talats mycket om den kommunala självbestämmningsrätten, och man får väl i alla fall medge, att detta lagförslag innebär ett ganska stort intrång i denna självbestämmningsrätt. Vi skola erinra oss, att vi få betala både löner och dyrtidstillägg, men att vi icke ha rättighet att bestämma, med vilka belopp vare sig lönerna eller dyrtidstilläggen skola utgå. Det är överordnade myndigheter, som skola göra det.

Utskottet säger om denna sak: »Att giva statsmyndigheter en i detalj ingående bestämmanderätt rörande avlöningar, för vilkas erläggande kommunerna äro ansvariga, är enligt utskottets förmenande i detta fall icke riktigt eller lämpligt. Visserligen har så i vissa fall redan skett, då det gällt undervisning och hälsovård, alltså på områden, där ett påtagligt statsintresse av enhetlig reglering föreligger, men att utsträcka denna princip till att gälla även på förevarande område kan enligt utskottets förmenande icke anses tillrådligt.» Jag tror, att detta är just vad som kan och bör sägas i denna sak.

Beträffande lönebeloppen, äro ju dessa fastslagna i lagen. Den minsta minimilönen är upptagen till 800 kronor. Det är möjligt att sänka den under två förutsättningar, nämligen dels då kantorn icke tjänstgör varje söndag, dels då en avlöning på 800 kronor kan anses oskäligt betungande för kommunen. Det kan ju hända, att det icke blir så många kommuner, där domkapitlet eller Kungl. Maj:t anser det oskäligt att det utgår en lön av 800 kronor, och man kan därför taga för givet, att denna minimilön i regel kommer att bestämmas.

Vidare tillkomma dyrtidstilläggen. Herr Hederstierna ifrågasatte, huruvida det verkligen vore så säkert, att det skulle utgå dyrtidstillägg. Ja, mina herrar, därpå behöver man i själva verket icke

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

tvivla ett ögonblick. Ordföranden i den kommitté, som har utrett frågan, framhöll, att kommittén hade tänkt sig, att dessa dyrtidstillägg skulle utgå enligt samma grunder som vid kommunikationsverken. Kungl. Maj:t har i sina övergångsbestämmelser sagt: »Angående skyldighet för kantorsdistrikt att å lön, som enligt denna lag fastställts, utgiva dyrtidstillägg, så ock angående grunderna för sådant tillägg, därom bestämma Konungen och riksdagen.»

Det är således klart ställt i utsikt, att dyrtidstillägg skola utgå. Samma visa sjunger kyrkomötet. Under sådana förhållanden tror jag knappast, att någon enda behöver betvivla, att vi skola få betala sådana dyrtidstillägg.

Med dessa grundlöner och dessa dyrtidstillägg är det ju alldeles givet, att detta för en hel del av de mindre, skattetyngda kommunerna kommer att bli en ganska stor börda. Därom säger ju också redan kyrkomötet: »Under behandling inom kyrkomötet av förevarande paragraf» — det gällde § 13, där dessa löner bestämmas — »har starkt betonats, att utgörandet av de föreslagna lönerna i många fall skulle, även med den nedsättning, som med stöd av 13 § 4 mom. av förslaget kunde åvägbringas, bliva synnerligen betungande i mindre distrikt. För många sådana distrikt innebure förslaget utgivande av avlöningsförmåner, som särskilt med hänsyn till föreskriften om dyrtidstillägg mångdubbelt överstege de nu utgående.» Dessutom säger kyrkomötet om dyrtidstilläggen: »Beträffande de dyrtidstillägg, som på grund av stadgandet i 6 mom. kunna vara bestämda att utgå å lön, som enligt förevarande lag fastställts, har inom kyrkomötet med styrka framhållits, att, då redan utgörandet av själva lönerna i många fall kommer att bliva synnerligen betungande för distrikten, detta än mera kan komma att bliva fallet genom de till sin storlek för närvarande oberäknliga dyrtidstilläggen. Kyrkomötet vill därför framhålla den stora angelägenheten att, därest dyrtidstillägg komma att av Konung och riksdag bestämmas, desamma böra, till lättande särskilt av de små distriktens tunga, i sin helhet eller till så stor del som möjligt utgå av statsmedel.»

Det är ju alldeles tydligt, att detta, jämfört med nuvarande förhållanden, kommer att bli utomordentligt betungande för en mängd kommuner. Under sådana förhållanden, tror jag, att man *särskilt i närvarande tid* skall tänka sig för mer än en gång, innan man går med på ett förslag som detta.

Det har framhållits, att ett antagande av lagförslaget skulle innebära stora fördelar för kyrkosången och kyrkomusiken. Det är ju givet, att det skulle medföra vissa fördelar. Det kan ju icke förnekas, och det kunde man ju hoppas. Jag tror dock, att en del av herrarna överdriva betydelsen av en sådan lags inverkan i detta hänseende. Känner jag svenska folket rätt, tror jag icke, att man kan driva fram ett sådant intresse genom en tvångslagstiftning. Jag tror, att det intresset bäst växer fram på helt andra vägar. Även om vi antoge den nu föreslagna lagen, skulle det säkerligen fortfarande bli, som det nu är. I sådana kommuner, där det finns ett verkligt levande intresse för kyrkomusiken och kyrkosången, skulle också

kommunen gå i författning om att ordna så, att detta intresse blir tillgodosett, men i de kommuner, där detta icke finns, tror jag icke, att någon lagstiftning hjälper.

*Ang. lag om
kantorier m.m.
(Forts.)*

Jag tror för min del, att det under sådana förhållanden är bäst, att åtminstone för närvarande kommunerna själva få ordna dessa frågor. Det är ju klart, att det på detta liksom på så många andra områden finns missförhållanden, och att man från en eller annan liten utkant av landet kan draga fram exempel på att en sådan befattningshavare, som det här gäller, har en alltför liten avlöning. I alla fall kan man väl knappast påstå, att missförhållandena äro så stora, att de berättiga till igångsättande av en sådan apparat, som här är föreslagen.

Herr Pehrsson i Göteborg vädjade till kammarens ledamöter i mycket bevekande ordalag, att vi skulle taga hänsyn till kårens i många fall svåra ställning, och att vi skulle låta vårt hjärta tala. Ja, ifall det rörde en själv personligen, och ifall man hade rättighet att låta sitt hjärta tala, skulle naturligtvis jag och de flesta av kammarens ledamöter kunna gå med på förslaget. I den ställning, man har såsom riksdagsman, har man dock icke rättighet att göra det, om man anser, att man därvid bryter mot principer, som för samhällsutvecklingen kunna vara av stor och avgörande betydelse.

Herr Öberg förebrädde utskottet, att det visserligen avstyrkt förslaget men icke kommit med några nya direktiv. Herr Öberg och herrarna veta väl, att det för oss inom utskottet ju endast gällde att antingen antaga lagen i befintligt skick eller också att säga nej. Vi hade ju icke rättighet att lägga en bokstav till det hela, så att vi ha i det fallet icke kunnat göra något. Nästa kyrkomöte sammanträder ju icke förrän om fem år. Under sådana förhållanden var det ju knappast lönt för utskottet att sätta sig till att utarbete några direktiv.

För min enskilda del får jag säga, att med den principiella ståndpunkt, som jag intar i frågan, nämligen att jag icke anser en statens reglerande verksamhet på detta område nyttig eller lämplig, håller jag det sålunda för givet, att kommunerna i detta hänseende själva böra taga hand om denna tjänstemannakår. Varje kommun har väl en eller flera befattningshavare, för vilka kommunen reglerar löner och tjänstgöringsförhållanden på ett fullt tillfredsställande sätt. Jag kan icke finna, varför icke även dessa befattningshavare skulle kunna tillgodoses på ett motsvarande och lämpligt sätt av kommunerna. Huvudsaken är, att det finns intresse för saken i kommunerna, och man får väl hoppas, att det intresset så småningom kommer att växa fram av sig självt. Som jag förut har sagt, tror jag knappast, att med det lynne, som svenska folket har, detta intresse skall kunna pressas fram genom någon slags lagstiftning.

Med hänsyn till dessa mina åsikter skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Hökhult.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Herr Olsson i Mora! Herr talman, mina herrar! Så länge som debatten nu pågått, skall jag icke inlåta mig på någon polemik mot föregående talare, om det än i åtskilliga stycken kunde vara lockande. Jag kan dock icke underlåta att säga några ord.

I Mora församling, från vilken jag har min närmaste erfarenhet i den förevarande frågan, ha vi först ganska nyligen fått en modern kyrkoorgel och en särskild anställd organist. Ändå är församlings-sången där av gammalt berömd. Musiklivet har länge stått jämförelsevis högt. Och morakarlarna kunde en gång, då det var fråga om varför de icke skaffade sig en kyrkoorgel, i stolt självmedvetande förklara, att »vi äro orgor själva». Skulle det nu föreliggande lagförslaget framläggas för dem med anhållan om deras yttrande, är jag säker om att de skulle svara ungefär som de svarade en av våra konungar, som en gång erbjöd församlingen en kyrkoorgel. Mora-karlarna tackade då för den kungliga frikostigheten men de förklarade sig icke kunna taga emot gåvan, med mindre än att konungen också ville avlöna organisten.

Jag vet väl, att det finns församlingar, där en uppräckning av musiklivet kunde behövas, och att det finns organister, som äro dåligt avlönade. Men liksom utskottet ställer jag mig mycket tveksam till frågan, huruvida något allmänt och trängande behov av en lagstiftning sådan som den nu föreslagna verkligen förefinnes. Och jag vågar bestämt hålla före, att under alla förhållanden tidpunkten nu icke är den lämpliga för en lagstiftning sådan som den nu föreslagna med därmed förbundna lönerreglering. Församlingarna, som under senare år fått så övernog av lagar, torde tämligen enhälligt betacka sig för det nu framlagda lagförslaget. Och det torde icke duperas många, att staten skall hjälpa de minst bärkraftiga församlingarna med kantorernas avlöning.

Avgörande för mig är först och främst, att jag befarar, att en tvångslagstiftning på nu förevarande område på många håll skulle göra slut på församlingarnas intresse för kyrkosången, och det är väl ändock bättre att hava en sjungande församling än att hava blott en sjungande kantor; och vidare detta att jag icke i det föreliggande lagförslaget kan se någon garanti för en höjning av vår musikkultur. Den erfarenhet, som jag vunnit inom olika församlingar, har visat mig, att frågorna om organistens avlöning och musiklivet på en ort — jag avser nu icke enbart det kyrkliga musiklivet — hava ett mycket svagt samband. Jag har sett sparsamt avlönade organister, som gjort en synnerligen erkännansvärd gärning, men jag har också sett väl avlönade organister, som gjort en minimal insats i musiklivet. Skulle vi icke nu kunna få behålla vår frihet att bestämma organisternas avlöning i förhållande till värdet av deras arbete icke bara inom utan också utanför kyrkan? Där sången och musikinivån nått högt, har det hittills icke känts behov av någon stödjande lagstiftning. Ingen av våra församlingar har mig veterligen bett om det nu föreliggande lagförslaget, och få skulle tacka oss, om vi nu beslöte att bifalla det.

Innan jag nu slutar denna personliga deklaration, måste jag ut-

tala en bestämd protest emot herr Perssons i Fritorp uttalande om att den opposition, till vilken jag anslutit mig, skulle besjålas av någon ovilja mot statskyrkan. Den som känner behov av att tillgripa sådana argument måtte finna sin egen ståndpunkt sakligt svag.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Bäckström förmenade, att jag misstagit mig, då jag sade, att meningarna inom kantorskåren i viss mån voro delade ifråga om önskvärdheten av detta lagförslags antagande. Jag vill i anledning därav säga, att jag här har en tidning, det är Folkskollärarnas tidning, och i den förekommer en artikel, som jag naturligtvis icke skall läsa upp nu, vari det riktas en mycket skarp kritik emot detta förslag, och den kritiken utmynnar i ett uttalande, att kåren, då den var i tillfälle att säga sin mening, reagerade och med förkrossande majoritet underkände själva den princip, på vilken det av kyrkomötet godkända lagförslaget vilade. Jag frågar: är icke detta det mest fullständiga desavuerande av förslaget? Så åberopade herr Bäckström vidare, att vid en senare företagen omröstning inom kantorskåren skulle det ha visat sig mycket stor majoritet för att förslaget skulle antagas, och han åberopade, att det var 82 % som skulle uttalat sig för förslagets antagande. Ja, det är mycket möjligt, men det återstår då i allt fall 18 %, som icke voro med på saken vid den omröstning som herr Bäckström talade om, och då får jag även vad den senare omröstningen angår, rätt i mitt påstående, att meningarna inom kåren äro ganska delade.

Herr Hederstierna framställde den mycket bestämda frågan till mig, på vad sätt jag kunde stödja mitt påstående, att kantorerna genom lagstiftningen skulle i viss mån bliva statstjänstemän. Jag vill i anledning av denna fråga först och främst erinra om, att jag gjorde den inskränknigen i uttrycket statstjänstemän, att jag sade: *i viss mån* eller *på sätt och vis*. Herr Hederstierna gjorde sig mycken möda att visa, att det var ett mycket starkt statsintresse, som påkallade kantorernas arbete. Vidare ville herr Hederstierna visa, att detta starka statsintresse påkallade en så ingående statlig reglering av dessa tjänster, som nu föreslås i den kungl. propositionen, i vilken statliga reglering också ingår fastställande av minimilöner och bestämmande av sättet för kantorernas antagande och deras avlöning i övrigt. Då menar jag, att med hänsyn till allt detta torde det knappast vara för mycket sagt, att kantorerna skulle genom dessa bestämmelser bliva ett slags statstjänstemän. Jag skall mycket villigt erkänna, att det kan vara en tvistig teoretisk fråga om en viss grupp av tjänstemän äro statstjänstemän eller icke. Jag menar icke att jag med det sagda har avgjort den frågan beträffande kantorerna. Jag har endast avsett att prestera ett försvar för mitt påstående, att de »i viss mån» kunna sägas vara statstjänstemän.

Slutligen ställde herr Hederstierna gentemot mig en anmärk-

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

ning — jag fattade icke riktigt av vilken anledning eller i vilket sammanhang — därför att jag i mitt yttrande skulle hava anfört synpunkter, som icke funnos i utskottets betänkande. Detta tycker jag är att vara litet för sträng, ty det måtte väl vara en utskottsledamots rättighet att under diskussionen i kammaren föra fram ytterligare argument, utöver dem, som influtit i utskottets betänkande. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Min åsikt är, att skall man komma statskyrkan till livs, då skall man komma med sådana förslag som detta, ty vad avser det, om man vill se saken som den är? Jo, att förvandla denna tjänstemannaklass till ett ämbetsverk, om jag så må säga. Är det verkligen någon av herrarna som tror, att man därigenom kan fostra dugliga sångare i kommunerna, genom att bereda dem den avlöning, som här är föreslagen. Hur länge kommer det att räcka, innan det begäres mera, och detta så mycket säkrare, som staten skall lämna bidrag? Det är ju både nytt och obehagligt, att kommunerna skola berövas den rätt de sedan uråldriga tider haft, ty frågan om den avlöning, som skall bestämmas, och de bostäder, som skola byggas, skola icke kommunerna avgöra utan konung och domkapitlet. Jag tycker, att Kungl. Maj:t, som jämt och samt begär nya arbetskrafter och nya ämbetsverk, har nog att göra ändå utan att behöva besvara sig med den här saken.

Vi äro i det läget för närvarande, att jag liksom herr Pettersson i Bjälbo tror, att det är tid, att vi se efter att vi icke ikläda oss utgifter så stora, att de bli odrägliga. Den andakt, som kyrkomusiken skulle åstadkomma, tror jag snart skulle dunsta bort, om skatterna bliva odrägligare, än de redan äro. Det finns många kommuner som äro betungade av stora skatter, — jag skall nämna min egen kommun, där det är 16,95 kr. per bevillningskrona. Den är icke så stor, 2,000 à 3,000 människor, men naturligtvis skulle en kantor där hava 2,400 kronor och så bostad, som kostar 30- à 40,000 kr. Det kan icke gå att fortsätta på detta sätt, och dessutom håller jag före, att frågan icke är av den stora vikt, att lagstiftaren behöver lägga sig i den. Den bör helt enkelt överlämnas nu som tillförene till kommunerna själva. Vilja kommunerna hava god kyrkomusik och äro intresserade för denna, då säger jag som en talare nyss, då skaffa kommunerna sig lämpliga personer för den saken. Äro de liknöjda därför, så sannerligen, även om de få den bästa kantor i hela Sveriges rike, att de komma någon väg.

Vad skulle nu lönerna gå till enligt det kungl. förslaget? Minilönerna skulle gå upp till mellan 5 och 6 miljoner kronor. Sedan skulle det byggas ett tusental bostäder för 40- à 50,000 kronor stycket, och dessa skulle underhållas och förräntas. Vad blir det icke för utgifter för kommunerna! Men det obehagligaste, säger jag rent ut, är att kommunerna icke få besluta själva utan Kungl. Maj:t och de nya domstolarna för kommunernas räkning, domkapitlet. Nej, vilja herrarna i städerna ovillkorligen hava det på detta

sätt, så må det vara deras ensak, men jag undanber mig för den landsbygds räkning jag representerar hela denna härlighet. Här har talats så besynnerliga och konstiga saker. Jag tror, det var herr Bäckström, som nämnde, att inflyttningen till städerna, gudbevars, skulle kunna hindras genom bättre kyrkomusik på landet. Ånej, så är det icke!

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Ja, herr talman, tiden lider, och jag brukar icke vara långrandig i mina anföranden. I anledning av vad jag sagt förstår herr talmannen, att jag ovillkorligen yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Engberg: Herr talman! Som jag är en av dem, som äro ansvariga för utskottets utlåtande, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först med avseende på detta ärendes handläggning göra den anmärkningen, att den på ett utomordentligt sätt illustrerar den sanning, som vi åtskilliga gånger förut fått understruken, nämligen, att den apparat, den lagstiftningsprocedur, som vi hava framför oss, när riksdag och kyrkomöte skola lagstifta tillsammans, är så tungrodd och så ovig, att omständigheter som de i dag föreliggande äro oundvikliga. Här har riksdagen satts i tvångsläget att säga ja eller nej till en framställning från kyrkomötet. Den har icke någon möjlighet att vidtaga någon ändring i det föreliggande förslaget. Det riktiga hade naturligtvis varit, att detta förslag först hade lagts fram för riksdagen, och då hade kanske riksdagen kunnat rumstera om med det och fått ut ur det den möjliga kärna av förnuft, som kunde döljas uti det, och sedan hade kyrkomötet ställts inför avgörandet att säga ja eller nej. Då hade man fått det redan från början upplagt på en förnuftig linje. Nu är detta omöjligt, nu hava vi ställts inför nödtvånget att här säga ja eller nej till kyrkomötets framställning.

För min del måste jag då säga, att när jag lyssnade till herr justitieministerns för övrigt sympatiska och skickligt lagda motivering för detta lagförslag, jag icke blev riktigt klar på vad han ansåg vara förslagens egentliga syfte och mening. Ty å ena sidan fullföljde han den tankegången, att det gällde att här skapa bättre ekonomiska förhållanden för en illa ställd kår, men å andra sidan inmängde han den tankegången, att det gällde att höja kyrkomusiken.

Denna mångsidighet i motiveringen framträder också i kyrkomötets behandling av saken och särskilt i det anförande, som där hölls av förslagens fader, regeringsrådet Thulin, varav man fick veta, att förslaget visserligen avsåg att giva klockare och kantorer en bättre ekonomisk ställning, men att det också avsåg att motverka tråkigheten på landsbygden, att draga folk till kyrkorna och att höja sång- och musiklivet. Vad den första punkten beträffar, vill jag för min del på det bestämdaste tillbakavisa de anklagelser, som riktats mot första lagutskottets majoritet, när man sagt, att den skulle sakna hjärta och sinne för det nödläge, vari en del

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

av denna kår kan befinna sig. Så är ingalunda förhållandet. Men vi ha ansett, och detta på goda grunder, att har man verkligen till syfte att söka förbättra den ekonomiska ställningen för denna kår, så skall detta icke ske på det sättet, att man skapar en stor och byråkratisk apparat, vilken ytterligare, som med skärpa framhållits av föregående talare, utvidgar den statliga ämbetsmannakåren i landet, på samma gång som den lamslår kommunerna i deras rörelsefrihet. Någoting dylikt är icke rimligt att tillgripa, om man vill hava en löneförbättring.

Vad är det då, som gjort, att man trots detta lagt förslaget så, som skett? Jo, man har inbillat sig, att man på den vägen skulle höja intresset för kyrkosången. Samtidigt har man dock skjutit fram, att man bör taga hänsyn till, att sången, som herr Hederstierna så vackert uttryckte sig, skulle bo på folkets läppar, och att det var detta, som var avgörande. För egen del vill jag säga, att jag är mycket intresserad för, att musik- och sångkulturen må blomstra och höjas i vårt land. Och jag ansåg det vara en riktig väg, som riksdagen anvisade, när den biföll herr Petterssons i Bjälbo motion om understöd från statens sida till s. k. hembygds-körer. Men är det verkligen någon av herrarna, som tror, att det är en riktig väg att söka höja den svenska musikkulturen att sätta statsuniform på våra gamla klockare? Tro herrarna, att de spela sina instrument bättre, därför att de bliva halvofficiella tjänstemän, än de spelat förut, och framför allt: tror någon av herrarna, att det är en lämplig anknypningspunkt för den svenska musikkulturen att knyta den till gudstjänsterna i kyrkorna? Jag får verkligen för min del uttala den något kätterska uppfattningen, att det bör åligga det svenska prästerskapet att lägga in så mycket kraft och anda i sina predikningar, att det drar folk till kyrkorna. Men att skapa en särskild byråkratisk ordning för att upphjälpa intresset för gudstjänsten, anser jag vara en missriktad lagstiftning.

Jag vill på den punkten tillägga, att jag tror, att man från förslagets anhängares sida betänkligt *överdrivit*, när man gjort gäl-lande, att härmed skulle skapas fram bättre kvalificerade innehavare av befattningarna. Naturligtvis kan det i ett eller annat fall hända, att en församling genom att den får möjlighet att betala mera får en bättre kvalificerad kraft. Men i stort sett tror jag ändå, att det kommer att gå i de gamla hjulspåren. Man följer folkskolestadgans § 27. Man anställer en folkskollärare, och kan han, utan att det märks allt för mycket missljud, sköta pedaler och manualer, så blir han också den som svarar för musiklivet på platsen. Och så kommer det även att bliva i fortsättningen. Jag tror ingalunda på någon speciell kvalifikationshöjning av den kåren genom den föreslagna åtgärden.

Jag vill gent emot herr Bäckström säga, att han hade litet för bråttom, när han kastade sig in i detta ärende. Det råkade nämligen icke hända sig bättre för honom, än att det citat, han tog ur lagutskottets utlåtande, var ett citat ur det korrektur, som ännu icke var justerat inom lagutskottet men sedan ersattes med någon

annan passus, en omständighet, som jag fäst lagutskottets ordförandes uppmärksamhet på. Ang. lag om
kantorer m.m.

Jag vill vidare även säga herr Bäckström, att det är ingalunda så, att lagutskottet ansett det vara bra, som det är. Ty vi hava alla varit ense därom, att det finnes många fall, där man bör hjälpa. Men vi hava icke trots detta kunnat finna det rimligt och resonligt att kasta över de svenska kommunerna denna statsbyråkratiska apparat bara för den sakens skull, utan hava vi ansett, att man får gå helt andra vägar.

Herr Bäckström sade vidare: »Skall detta vara slutresultatet av fem kommittéers arbete?» Ja, jag ber att få instämma med herr Bäckström. Skall detta vara slutresultatet av fem kommittéers arbete, denna proposition, som nu lags inför riksdagen, då är jag också ense med honom om att utfärda det betyget, att det är ett mycket dåligt resultat. Jag beklagar, att så olika motiveringar flutit samman vid framläggandet av denna fråga. Hade man verkligen från vederbörandes sida velat begränsa sig till den synpunkt, som för oss här i riksdagen kunnat vara den naturliga, nämligen att ekonomiskt hjälpa en nödställd kår, då hade man också haft utsikt att kunna komma med ett acceptabelt förslag. Men genom att man med denna synpunkt mängt ihop andra, alla dessa att höja kyrkosången, att dra folk till kyrkorna o. s. v., genom detta har man bragt frågan i ett läge, där den sannerligen icke förtjänar annat öde, än vad den nyss fått i första kammaren, där man gått med på utskottets förslag och avslagit den kungliga propositionen.

Och jag skall också, herr talman, be att få uttala den förhoppningen, att andra kammaren följer första kammarens exempel, och yrkar därför bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Wallerius: Herr talman, mina herrar! Det är egentligen två saker, jag skulle be att få betona. Först skulle jag i anledning av den siste ärade talarens yttrande vilja påpeka behovet av att höja lönenivån och förbättra dessa befattningshavares allmänna ställning för att få in kvalificerade krafter på denna bana. Det är säkerligen många i denna kammare, som hava erfarenhet av, hur svårt det för närvarande är att ens få kvalificerade sökande till tjänster, vilka vi dock avlöna med belopp, som åtminstone icke avsevärt understiga det minimibelopp, som föreliggande kungliga lagförslag anger. Och i sammanhang därmed skulle jag också vilja betona, att här är fråga om ett alldeles särskilt slag av kvalifikationer. Dels kunna dessa kvalifikationer upparbetas genom musikstudier, men dels äro de sådana, att de äro människor givna såsom en gåva, som icke låter sig avyttras eller tillägnas. Jag menar, att man måste tänka också på den saken, när man ser på de lönebelopp, som här äro beräknade.

Därnäst skulle jag vilja peka litet ytterligare på den detalj, som redan under den gångna debatten blivit rätt mycket berörd, men som jag tror hava likhet med många andra detaljer i våra lagförslag, nämligen den likheten, att man från första början icke lätt

(Forts.)

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

genomsådär, hur stor betydelse den har, utan först i praktiken inser denna. Jag tror likväl, att vi på förhand böra ge de talare rätt, som säga, att *bestämmelsen om körens bildande och ledande* skulle komma att få en sådan stor betydelse, och att denna detalj mycket kraftigt talar för antagandet av detta förslag, om den också icke ensamt kan få tillmätas avgörande vikt.

Dessa körer hava naturligtvis en stor uppgift vid gudstjänsten, och jag sticker icke under stol med, att detta är det intresse, som ligger mig närmast. Men om jag nu icke talar om det intresset utan om ett annat, så är det därför, att det ligger detta mycket nära.

Mina herrar, musik och sång hava icke bara den egenskapen att kunna tjäna till förströelse och borttaga »tråkigheten på landsbygden». Musik och sång äro ett verkligt bildnings- och förädlingsmedel, som det måste ligga oss om hjärtat att försöka få fram, icke minst bland ungdomen, och i jämförelse med vars gagnande verkan det torde vara betänkligt att se för mycket på portmonnän och kassakistan. Om vi se på, vad en kantor kan få för uppgift beträffande dessa körer, så fråga vi oss: huru komma de att rekryteras? Jo, de komma att rekryteras av den ungdom, som lämnar skolan, och som i skolan från första klassen till den sista enligt den nya undervisningsplanen skall undervisas åtminstone i den form av kyrkosång, som heter psalmsång, men som dessutom i de tre översta klasserna skall åtnjuta särskild undervisning i kyrkomusik. Jag menar, att vi hava här en organisk fortsättning på ett i skolan nedlagt, grundläggande arbete, som är av stort värde. Därigenom skulle vi slippa höra föräldrar och målsmän komma och säga: »Ja, när min gosse och flicka gingo i skolan, var det roligt. Då fingo de sjunga. Det var lust och glädje. Men när de lämnade skolan, var det ingen dylik övning som tog vid, och sedan blev det andra visor och låtar i stället.» Och vi skulle få det önskemål uppfyllt, som vi mer än en gång känt, då vi suttit på skolavslutningar eller eljest besökt skolan: ack, att vi kunde hjälpa dessa goda röster, dessa barn, som hava så god tonträffning, till att vidare få utveckla en så god gåva! Man kan icke utan vemod känna omöjligheten därav.

Detta har jag i korthet velat framhålla, och jag tror, att det är ett så stort intresse att arbeta för denna sak, att vi därför borde känna oss manade till att antaga eller rösta för det kungliga förslaget, ty åt sådana strävanden ger denna lag ett högst behöfligt stöd.

Jag kan omöjligen stanna på den ståndpunkt, som utskottet intar, då det vill låta det bliva vid status quo: var det finnes ett intresse för denna sak, är det bra, var det icke finnes intresse, är det också bra. Jag har två gånger måst genomläsa den punkt i utskottets motivering, där det står: »Genom lagstiftningsåtgärder torde ett sådant intresse av mera bestående art icke kunna skapas.» Jag har frågat mig: när har det hänt, att man med lagstiftningsåtgärder skapat ett personligt intresse även av kortaste varaktighet, den

personliga insatsens tålmod inför svårigheter och uppoffringar o. s. v.? Men stöd åt arbetet kan lagen giva.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Med detta skall jag be att få avsluta mitt yttrande och uttala mitt tillstyrkande av den kungliga propositionen; och hade jag ämnat yrka avslag på utskottets hemställan. Men efter den under rättelse, som kommit om frågans läge genom beslut i första kammaren, inskränker jag mig till att yrka avslag på utskottets motivering.

Herr Lindström i Mörby: Herr talman, mina herrar! Det har rätt skiljaktiga meningar angående det sätt, varpå de ifrågakvarande befattningshavarna ställt sig till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Jag torde i detta avseende ha de mest färska upplysningar ifrån allra säkraste hand, och jag ber att få nämna, att av 1,131 röstande ha 930 röstat för regeringens förslag och endast 200 emot detsamma, d. v. s. 82 procent för.

Då jag nu fått ordet, ber jag att få tillägga ett par reflektioner. Jag har tidigare haft befattning med denna fråga och alltid varit livligt intresserad för en reglering utav klockarnas löne- och tjänstgöringsförhållanden. Det är många skäl, som hos mig väckt detta intresse, och att tala om vilka skäl, som därvid varit mina bevekelsegrunder, vore endast ett upprepande av mycket, som sagts här i diskussionen.

Det skäl, som för mig nu är avgörande är, att här gäller det en liten kår på ett par tusen personer, som äro anställda i det allmännas tjänst och vilkas avlöningsförhållanden äro så dåliga, att de på många håll kunna sägas vara under all kritik, och jag kan i detta fall även hänvisa till vad herr justitieministern anført. Jag har frågat mig många gånger, hur det kommer sig, att denna kårs intressen blivit så åsidosatta, som fallet är. Är det därför, mina herrar, att det är en liten kår utan politiskt inflytande, som icke kan sätta makt bakom ordet? Tänk eder, mina herrar, att det här vore fråga om en stor kår med en stark sammanslutning och som uppträdde med klämmiga resolutioner. Jag skulle vilja fråga er, mina herrar, tro ni, att deras krav blivit så behandlade som dessas nu blivit? Jag överlämnar åt herrarna själva besvarandet av den frågan. Men just därför, att det är en liten anspråkslös kår, som icke uppträder pockande, just därför vill jag med min svaga röst främja deras sak.

Det har sagts, att detta skulle vara ett intrång på kommunernas självbestämmningsrätt. Ja, mina herrar, det intrånget ha vi redan gjort, hela prästerskapets lönerreglering är icke något annat än ett intrång på kommunernas självbestämmningsrätt; och det ligger en viss sannig i ordstävets: »vi prästerskap, sa' klockarn», ty klockarna äro också kyrkans tjänare. När man reglerar lönerna för prästerna, så är det samma skäl därtill i fråga om de andra kyrkotjänarna, och man har inte mindre skyldighet därtill, därför att den kår det är fråga om tjänar i en mycket anspråkslös ställning. Jag kan

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

icke finna, när man inkräktar på kommunernas självbestämmingsrätt, då det gäller prästernas avlöning, varför man icke skulle kunna göra det vid bestämmandet av dessa kyrkotjänarens avlöning. Det ena må vara lika berättigat som det andra. Lagutskottets ordförande har sagt, att om man reglerar lönerna för dessa tjänstemän, då komma kanhända krav på sådan reglering även för kommunalkamrerare och kommunalkassörer. Jag kan icke finna, att denna slutsats är riktig. Klockare skola finnas i församlingarna, det är föreskrivet i lag; vi ha statskyrka och för kyrkans ritus skola klockare finnas, men det är icke i lag föreskrivet, att det skall finnas kommunalkassörer eller kommunalkamrerare. Jag kan icke finna annat, än att det är precis samma skäl att reglera för de här kyrkotjänarna som för de andra kyrkotjänarna, prästerna.

Nu har emellertid frågan fallit i första kammaren, och med den motivering, på vilken denna utgång är baserad, kan jag icke finna möjlighet för Kungl. Maj:t att gå på de linjer, som hittills varit utstakade för frågans lösning. Därför tillåter jag mig, då regeringens representanter här äro närvarande, framkasta en tanke om en annan möjlig lösning av frågan, en så att säga indirekt reglering av lönerna. I reglementet för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. finnes följande bestämmelse: »Där för befattning, som i detta reglemente avses, minimiärsavlöning icke fastställts i författning, är reglementet icke gällande för densamma, med mindre befattningen, på sätt nedan sägs, regleras av den, hos vilken befattningshavaren är anställd (huvudmannen), och pensionsanstalten bifallit huvudmannens framställning om befattningens förenande med pensionsrätt för innehavaren.» Om man skulle — jag bara framkastar den tanken — möjligen gå på den bogen, att man säger, att där församlingarna reglera lönerna för sina kantorer på visst sätt, i de fallen ha de rättighet att få dessa befattningshavare delaktiga i statens anstalt för pensionering av folkskollärare. Det är möjligt, att en sådan indirekt reglering skulle visa sig ganska effektiv, det kan hända, att församlingarna liksom mera på frivillighetens väg kunde förmås att reglera lönerna för sina kantorer just för att skaffa dessa befattningshavare förmånen av pension, och därigenom skulle man vinna detta, att man inte så att säga utifrån ålade kommunerna att bestämma vissa löner; man sade dem, att om ni bestämma dessa löner, bereda ni också den förmånen åt dessa befattningshavare, att de få pension.

Jag har velat framkasta denna tanke, för den händelse, när frågan nu är fallen, regeringen icke skulle anse sig kunna gå på den linje, som den hittills följt.

Jag slutar med, herr talman, att såsom en opinionsyttring till förmån för denna illa ställda och utav statsmakterna ganska illa behandlade kår yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr *Starbäck* instämde häruti.

Herr *Hederstierna*: Herr talman! Jag ber att få yttra

några ord med anledning av den situation, som inträtt till följd av första kammarens beslut.

*Ang. lag om
kantorer m.m.*

(Forts.)

Jag tror mycket väl, att det är, som ordföranden i lagutskottet sagt, att det finnes åtskilliga folkskollärare, som inte vilja ha bifall till denna proposition, ty det låter mycket väl tänka sig, att om fältet får vara fritt som nu, så kunna de genom en stark sammanslutning driva fram för sina organisttjänster vida högre lön, än vad de skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag. Församlingarna, som måste skaffa sig någon, som spelar orgel, få finna sig i de villkor, som dessa folkskollärare uppställa, om icke händelsevis någon annan i församlingen finnes, som spelar orgel. Man har visserligen tänkt sig i det här förslaget, att folkskolinspektören skulle ge sitt tillstånd till föreningen av organist- och folkskollärartjänster. Det har emellertid ramlat bort genom förslagens fall, men det finnes naturligtvis ingenting, som hindrar Kungl. Maj:t att i folkskolestadgan utan riksdagens hörande i folkskolans intresse sätta in, att det behöves folkskolinspektörens medgivande för förening av dessa tjänster. Gör Kungl. Maj:t det, och efter vad som sagts mig, finnes förslag till en sådan författning redan utarbetat, då komma folkskolinspektörerna och folkskollärarna naturligen att tillsammans verka för en förbättrad ställning åt organisterna i den mån organisttjänster skulle förenas med folkskollärartjänster; och jag kan mycket väl tänka mig, att den som mest står bakom detta utskottsbetänkande, herr Pettersson i Bjälbo, kan komma i den situation, att han finner det vida bättre att ta Kungl. Maj:ts proposition för att på det sättet få av vederbörande domkapitel och Kungl. Maj:t bestämda löner, vida bättre, än att de skulle framdrivas av folkskollärarna själva. Jag är icke säker på, att herr Pettersson i Bjälbo här har bedrivit en rätt klok politik.

Då jag icke kan ur motiveringen i detta utskottets betänkande utläsa annat än en bestämd förklaring, att man icke vill höra talas om statsingripande på det här området, utan låta kommunerna sköta den saken själva, vill jag säga, i anslutning till vad jag nyss sade, att jag mycket väl kan tänka mig, att den situation kan inträffa, då man överallt önskar, att en sådan här proposition, möjligen förändrad i något avseende, verkligen skulle komma. Det är därför jag är övertygad om, i den situation, som nu inträffat, då första kammaren avslagit Kungl. Maj:ts proposition, att andra kammaren gör bäst i, för att förbehålla sig fria händer för framtiden, att bifalla utskottets betänkande men med uteslutande av motiveringen. Det är inte riktigt roligt för mig, som velat ha bifall till Kungl. Maj:ts proposition, att framställa ett sådant yrkande. Men jag gör det därför, att jag därmed gör den sak jag förfäktar den största tjänsten. Härmed är icke någonting sagt, huruvida Kungl. Maj:t skall komma tillbaka eller icke, och inga riktlinjer äro uppdragna, men om andra kammaren beslutar på det sättet, kommer all motivering att bortfalla i riksdagens skrivelse och riksdagen har fria händer för framtiden.

Herr talman! Med anledning härav ber jag att, med föränd-

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

ring av mitt förra yrkande, få hemställa om bifall till utskottets förslag, men med uteslutande av motiveringen.

Med herr Hederstierna förenade sig herr *Wallerius*.

Herr Rydén: Herr talman! Jag begärde ordet, efter det jag hade fått reda på utgången i första kammaren, för att säga några ord i anledning av den situation, som därigenom har uppstått.

Jag har därvid tänkt mig, att det skulle vara riktigast av kammaren att gå på den linje, som av herr Hederstierna lancerats i hans sista yttrande. Jag vill inte gå in på något långt resonemang nu i den föreliggande sakfrågan. Det har synts mig, som om det skulle varit på olika sidor rätt stora överdrifter i debatten, och jag kunde icke underlåta, när jag hörde här från åtskilliga talares sida göras gällande, att staten nu icke skulle ingripa på detta område, att erinra mig en alldeles likartad debatt, som för kanske ett årtionde sedan hölls här i kammaren, när det gällde, att staten skulle ingripa i fråga om barnmorskornas löner. Hela den arsenal av vapen, som nu användes emot ett sådant tillvägagångssätt som detta, alla de farhågor, som i dag målats upp på föreliggande område, voro då uppe i debatten, ehuru utgången blev, att riksdagen tog förslaget. Jag tror mig ha rätt att säga i dag, när vi ha en tids erfarenhet om verkningsarna av det beslut, som då fattades, att dessa farhågor voro i hög grad uppkonstruerade och överdrivna. Jag undrar, om man på detta område skulle vilja gå tillbaka till det gamla, och särskilt, i fall vi senare i dag bifalla det förslag, som föreligger i ett statsutskottets betänkande, undrar jag, om i våra kommuner kvinnorna vilja gå tillbaka till det gamla tillstånd, som man då var så ängslig att komma ifrån. Nu är denna fråga icke annat än rent principiellt jämförlik med det föreliggande förslaget, men jag tror det, att när man tänker över denna debatt, skall man erkänna, att det varit i hög grad överdrifter på motståndaresidan.

Emellertid vill jag inte bestrida, att det kan hända finnes en utväg, sedan förslaget nu har fallit, att försöka lösa frågan, utan att man behöver frammana alla de betänkligheter, som här ha varit före. Jag skulle vilja ifrågasätta, om kammaren icke kunde träffa ett avgörande för sitt vidkommande utan att binda sig för den allt för orättfärdiga motivering, som föreligger här. Skulle man inte kunna tänka sig att söka en lösning av den föreliggande frågan på det sättet, att man, i stället för att skriva en stor lag, som visserligen icke är, såsom en talare här yttrat, ägnad att skapa en byråkratisk apparat, men som i alla fall ser avskräckande ut, när det gäller en så pass liten angelägenhet som denna, söker gå fram med mera allmänna avlöningsgrunder, sådana som man har på andra områden, och icke gör författningen så stor och detaljerad, som den blivit i det föreliggande förslaget. I fall man tänker sig ett ingripande på detta område, vilket jag anser vara nödvändigt, om man skall förfara rättfärdigt mot de människor, vilkas tjänster man vill ha, när det gäller församlingssången, så bör man låta det allmänna, inte för-

samlingarna, bära en något större andpart av kostnaderna, än vad i föreliggande fallet är ifrågasatt. *Ang. lag om kantorer m.m.*

(Forts.)

Det bör för kyrkomötet och herrar präster, som ha i kyrkomötet sitt speciella organ, vara ganska lärorikt att se, att det kanske ytterst är kyrkomötet, som störtat detta lagförslag genom den ställning kyrkomötet intagit. Jag tror man har rätt att säga sig, att saken för många i denna kammare, som nu komma att rösta emot lagen, skulle ligga mera sympatiskt, ifall kyrkomötet icke företagit sig att avslå Kungl. Maj:ts förslag om anlåtande av kyrkofonden för kantorernas avlöning. Måhända vore det klokare att söka en lösning av frågan efter en sådan linje, att man låter en större andel av avlöningen utgå ur kyrkofondens medel. Kyrkofondens bärkraft är svår att beräkna, men mycket tyder på att kyrkofonden bör kunna bära betydligt större, kanske flerdubbelt större andel, än vad som förutsågs, när 1910 års prästlönereregleringslagar antogos. Visserligen är det så, som kommittén yttrat, att genom penningvärdets förändring har kyrkofonden måst i viss mån åtaga sig en del förpliktelser för prästerskapet, såsom dyrtidstillägg och sådant; men jag vågar i varje fall hålla före, att det finnes mycket goda skäl för antagandet, att kyrkofonden skulle kunna bära någon större del av avlöningen för klockarna i församlingarna, och jag tänker mig, att om saken kunde ordnas på det sättet, skulle det bli mindre motbjudande för dem, som hålla på att kommunerna icke onödigt betungas, att vara med och skipa rättfärdighet mot den kår, som det här gäller, i fall lösningen lades på den linjen.

Jag vill också säga, det jag tror, att det skulle bli en styrka i ett blivande förslag, om det vore liksom litet mer tydligt fixerat, att riksdagen, i fall den går med på en lagstiftning här, vet vad den kommer att förelägga kommunerna. Vi ha beträffande prästernas lönereregleringslagar mera detaljerade bestämmelser i fråga om t. ex. den särskilda ersättning, som skall utgå för duplikation, i fråga om lönernas grundbelopp och förhållande till invånarantalet m. m., som gör, att riksdagen mera bestämt visste, när de lagarna voro före. vad man ålade pastoraten i fråga om bördor, än man kan säga, att man vet i detta fall.

Jag vill framkasta dessa tankar till övervägande och skulle vilja hemställa till regeringens här närvarande ledamöter, särskilt till de båda personer, som i första rummet bära det formella ansvaret, ty det verkliga ansvaret vilar som bekant på en föregående regering, att icke låta frågan förfalla, ty detta vore för hårt mot de människor, som äro anställda i denna tjänst, utan söka att möjligen få en lösning efter sådana linjer, att man skulle kunna undanröja de största och svåraste invändningarna men ändå kunna komma till ett positivt resultat.

Jag vill sluta med att betona, att jag tror, att vilket politiskt parti man än tillhör, om man är född på landsbygden och i en landsända med en gles befolkning, där det i fråga om nöjeslivet är mycket klent beställt för människorna, skall man icke bagatellisera det värde, som ligger i att det finnes sång i våra församlingar. Jag har

Ang. lag om
kantorer m. m.

(Forts.)

själv vuxit upp i en sådan församling, där den enda förströelse folk hade i sitt dagliga slit var att gå till kyrkan på söndagarna och höra prästen predika och där få sjunga tillsammans; och sedan man fått på platsen en kantor, som kunde skapa en församlingskör, som sjöng icke bara i kyrkan utan även vid andra tillfällen, så blev det i viss mån en lyftning för ungdomens intressen i den bygden. Det är mig omöjligt, inför den erfarenhet jag har från min egen barndom och ungdom, att alldeles bagatellisera det värde, som ligger uti att få sång- och musiklivet i någon mån tillgodosett i våra socknar. Det är klart, att gör man ingenting här utan låter det vara, som det är, så får man heller ingen höjning. Det är ju dock icke säkert, om man också gör någonting, att man *omedelbart* får en lyftning, men gör man någonting, så är det större utsikter att vinna en lösning av denna angelägenhet, än om man ingenting gör.

Jag skall i frågans nuvarande läge icke framställa något annat yrkande än om instämmande i vad herr Hederstierna i sitt sista anförande hemställt.

Herr H allén: Herr talman! Jag kan i likhet med den föregående ärade talaren icke annat än beklaga, att denna fråga kommit i det skick, vari den nu befinner sig, tack vare kyrkomötets behandling av densamma.

Det är också en erinran för framtiden om nödvändigheten av att riksdagen får ange de allmänna riktlinjerna för frågor, vilka skola ha en sådan dubbelbehandling. I det sammanhanget kan jag icke uraktlåta att närmare precisera några av de anklagelser, som herr Rydén med all rätt gjort sig till målsman för. Det var faktiskt så, att inom den s. k. biskopskonferensen hade tagits till protokollet, såvida jag är rätt underrättad, ett enhälligt instämmande i detta förslag och särskilt angående den tilläggslag, som avsåg ordnandet av frågan om bidrag utav allmänna medel till kyrkoskrivare och andras avlöning; men när debatten började i kyrkomötet blev en av stiftscheferna, en av de vid kyrkomötet mest tongivande, av annan mening. Han kastade om och angav en helt motsatt uppfattning och fick kyrkomötet med sig att följa denna väg, detta oaktat lagförslagets egentlige skapare, regeringsrådet Thulin, i sitt första anförande varnade för att gå en sådan väg, och trots det, att vår nuvarande ekklesiastikminister hade påpekat inför kyrkomötet risken utav att stryka dessa bestämmelser angående bidrag av allmänna medel. Det ville kyrkomötet icke höra talas om, och nu ser man ju också, till vilka konsekvenser det har lett.

Jag skall även be att, i samband med vad herr Rydén erinrat om, få säga, att om denna fråga i förändrat skick, såsom jag innerligt hoppas, skall återkomma, bör just denna tanke, som han också framhöll, om angelägenheten att få bidrag av allmänna medel till dessa funktionärers avlöning, om möjligt genomföras. Jag hörde icke, huruvida han påpekade en framkomlig utväg, som åtminstone för mig ter sig mycket naturlig, och det är den att få en ändring i lagen angående kyrkofonden. Nu heter det där, att det sker en utbe-

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

tering till prästerskapets avlöning och därmed jämställda saker intill 30 öre per bevillningskrona — d. v. s. det står icke så, men det har den innebörden. Följden är, att i en massa stora och rika stadsförsamlingar har man en utdebitering, som är en ren bagatell; det lär finnas vissa sådana församlingar, där det endast är en utdebitering på 3, 4 å 5 öre per bevillningskrona, då det finnes massor av landsförsamlingar, som ha 60 öre — det kan för resten vara mycket mera, fastän man får återburet, vad som går därutöver. Det är alldeles tydligt, att denna för skattedragarna hart när omärkliga utjämning upp till 30 öre tillför från landets olika kommuner så mycket större bidrag till kyrkofonden, att man först och främst mycket lätt kunde lösa denna fråga, om man finge ett kraftigt tillskott ifrån denna fond till kantorerers och kyrkosångares avlöning, och man skulle därmed samtidigt verka i skatteutjämningens riktning, som riksdagen sedan länge gått in för.

Det må vara mig tillåtet att också framhålla, att ett annat önskemål, när det gäller att få tillbaka detta förslag, som herr Rydén rikligt uttryckte det, i mera förenklad form utan denna kanske alltför spatiösa gestaltning, vore det, att vad som nu säges i 8 § 3 mom. angående åläggande för kantorer att skapa kyrkokör och annat sådant, skulle utbyggas dithän, att även värden av den världsliga eller profana sången tillgodosåges på det sättet. Jag tycker det vore helt naturligt, att vi hade här i våra kommuner en representant för musiklivet i allmänhet såväl i dess rent kyrkliga utgestaltning som i dess mera profana form. Alltså avser jag, att det borde bliva ett verkligt åläggande för kantorererna att söka främja såväl bildande av hembygdskörer som över huvud annan sång eller andra yttranden av musikaliskt liv. Man skulle sålunda, enligt min mening, förena en rent kulturell och kyrklig funktion hos dessa tjänstemän.

Sedan skulle jag också vilja säga något med anledning av ett anförande av min ärade meningsfrände herr Billqvist, där han ville påpeka, att han åtminstone såsom socialdemokrat måste gå emot detta förslag på grund av sin principiella ställning till statskyrkan. Jag får då be herr Billqvist rikta det argumentet, att det ju är två socialdemokratiska kyrkoministrar eller ecklesiastikministrar, som ha handlagt denna fråga; och för övrigt kunna vi väl icke neka till, man må intaga vilken principiell ståndpunkt som helst till statskyrkan, att det, när fråga är om att tillgodose dessa funktionärers rimliga och skäligen intressen, är lika maktpåliggande för oss i alla fall. Herr Billqvist talade också om att en eventuell skilsmässa från statskyrkan skulle försvåras, om man skapade en ny stab av kyrkliga stats-tjänare. Jag tror, att om den dagen skulle komma, så lära nog inte våra två tusen kantorer och klockare bli en sten i vägen, som stjälpur det lasset.

Sedan skulle jag också till min gode vän herr Engberg be att få göra en liten erinran till hans inlägg i debatten. Herr Engberg glädde mig med att ge oss präster det rådet, att vi borde bjuda till att söka lägga in mera av anda och kraft i våra predikningar. Det är alldeles säkert en mycket välbehöflig erinran på många håll,

Ang. lag om
kantorer m. m.
(Forts.)

och jag vill för min obetydliga del taga den ad notam. Det är med så mycket större förnöjelse jag ser, att herr Engberg i denna fråga icke tyckes numera hylla någon katastrofteori, utan tyckes ha övergått till den rent revisionistiska ståndpunkt, som anser, att man bör söka av de föreliggande förhållandena göra det bästa möjliga.

Emellertid, samtidigt som man med tacksamhet har anammat denna erinran ifrån herr Engberg, vill jag dock säga, att det må vara aldrig så anderika och kraftiga predikningar, som hållas, så vet säkerligen en sådan vän av rik och humanistisk kultur som herr Engberg, att musikens inverkan härvidlag har en oerhört stor betydelse; och vad den kyrkliga musiken beträffar, veta vi, att den har både klassiska anor och är av så förnämlig natur, att man också samtidigt, som man visar sitt intresse för de anderika och andekraftiga predikningarna, bör visa omsorg även, när det gäller den liturgiska och musikaliska delen och att häråt söka ge det mest tänkbara stöd.

Så sade herr Engberg ännu ett ord, som förtjänar att kommenteras. Han beklagade de olika motiv, som sammanflätats vid propositionens framläggande. Ja, utskottet har ju antytt något sådant på ett ställe, när det, som jag tycker, helt omotiverat talar om, huruvida det är myndigheterna eller befattningshavarna själva, som rest detta krav, och herr Engberg åsyftade väl med vad han sade, att det är de kyrkliga intressena, som spelat in och liksom skjutit de arma kantorerna framför sig och väddat till deras nödläge. Om man beklagar de olika motiv, som medverkat vid propositionens framläggande, vad skall man då säga om de mycket blandade motiv, som medverkat till utskottets avslagsyrkande? Det är, som herr Engberg mycket väl vet, en särdeles brokig skara, som marscherar fram, och i dessa kadrer, där herr Engberg intar en icke alldeles betydelselös ställning, finner man personer med gent emot honom så diametralt motsatta intressen — nomina sunt odiosa — att jag antar, att han icke i andra kulturfrågor vill samarbeta med dem. Erkänner man, att det är blandade motiv på ena hållet, måste man också säga, att sådana finnas på andra hållet. Jag skall emellertid icke längre uppehålla mig härvid.

I sakens nuvarande läge anser jag klokast att icke resa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan men med uteslutande av motiveringen. Och det måste vi väl allesammans erkänna, att skulle andra kammaren taga den här motiveringen, har man därmed gjort synnerligen bindande uttalanden för framtiden. Utskottet säger på sid. 23, att de föreslagna minimilönebeloppen kunna anses allt för knappt tillmätta men i annat sammanhang ger utskottet gång efter annan uttryck för farhågan, att de myndigheter, som skola kontrollera dessa lönebelopp, skulle komma att höja dem. Ett så krasst eller snålt sätt att resonera har riksdagen aldrig hittills i någon fråga lagt i dagen, och det vore högst beklagligt, om vi nu för första gången skulle slå in på en dylik väg.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen.

Herr Bäckström: Herr talman! Med hänsyn till den utgång frågan fått i första kammaren ber jag att få frånträda mitt tidigare gjorda yrkande och instämma med herr Hederstierna.

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

Gent emot herr Engberg ber jag få säga, att det beklagliga slutresultat, som jag i mitt yrkande omnämnde, icke såsom herr Engberg förmenade eller sökte göra troligt var Kungl. Maj:ts förslag i föreliggande ärende. Nej, visst icke. Det var första lagutskottets förslag, som utgjorde det beklagliga slutresultat jag åsyftade.

Då den ärade ålderspresidenten i denna kammare, herr Åkerlund, hade ordet, hörde jag ett gott skratt omkring honom. När jag frågade vad det var herr ålderspresidenten yttrat, fick jag det svaret — jag vet icke, om det är riktigt — att han sagt, att jag påstått, det ungdomen flyr från landet till städerna på grund av den dåliga kyrkosången. Jag måste inför kammaren bestämt fränsäga mig äran av faderskapet till den roligheten. Något sådant yttrande har jag alls icke fällt.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr Hederstierna gjorde mig äran påstå, att jag egentligen skulle vara den, som kanske i första hand hade att stå för detta utskottsutlåtande. Nu vet jag icke vad som kan ge honom anledning till ett sådant påstående. Jag tar naturligtvis mitt fulla ansvar för utskottets betänkande, men mitt ansvar är såvitt jag förstår varken större eller mindre än det, som påvilar de andra tolv ledamöterna inom utskottet, som dikterat dess beslut. Men jag begärde ordet med anledning av det nya yrkande, som herrarna hittat på, nämligen att släppa motiveringen. Vad innehåller då motiveringen? Jo, där säges, att vi icke kunna vara med om en sådan lagstiftning i första hand därför, att vi icke vilja utsträcka statens reglerande inflytande genom att bilda en ny tjänstemannakår. Detta är för mig det viktigaste motivet. Vidare framhålles det, att man genom förslaget skulle inskränka kommunernas självbestämmanderätt. Det tror jag också är riktigt och torde icke kunna motbevisas. Än vidare skulle den ifrågasatta lagen medföra för de små kommunerna synnerligen betungande ekonomiska konsekvenser, vilket heller icke någon kan förneka. Så säga vi slutligen, att man icke med denna tvångslagstiftning vinner det mål, som avses, utan vi tro, att man kan vinna samma mål bättre på frivillighetens väg. Under alla förhållanden är tidpunkten icke lämplig att nu belasta kommunerna med nya tunga utgifter.

Nu begära herrarna, att vi skola släppa hela den tankegång, som utgör grunden till vårt beslut. Jag tycker, att det är orimligt att ifrågasätta, att åtminstone någon av de ledamöter av utskottet, som tillhöra majoriteten, skulle vara med härom, men naturligtvis äro de ledamöter av kammaren, som icke godkänna en eller annan punkt i motiveringen, oförhindrade att gå med på ett sådant yrkande. Emellertid förmodar och hoppas jag, att det stora flertalet här i kammaren i likhet med utskottsmajoriteten vill avslå den kungl. propositionen just på de skäl, som jag anfört och som finnas angiv-

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

na i motiveringen. Jag kan då icke finna, att vi ha någon anledning att släppa motiveringen, och jag ber därför att få vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Öberg: Med anledning av den utgång frågan fått i första kammaren och vad som sedermera här förekommit tillåter jag mig återkalla mitt yrkande och förenar mig med herr Hederstierna i hans yrkande.

Herr Pehrsson i Göteborg: Det är ett par anföranden vid slutet av debatten, som jag icke kan lämna oemotsagda. Visserligen är det icke opportunt att yttra sig sedan frågan i realiteten blivit avgjord. Jag skulle nästan vilja säga, att den stämning, som till sist börjat göra sig gällande, är något av »dagen efter». Man har redan börjat söka efter syndabockarna för att denna sak faller. I ett yttrande, som jag för övrigt var mycket glad över, ty det var åtskilligt häri, som värmdes mitt hjärta, har en talare på Skånebanken, som en gång å dragande kall och ämbetets vägnar vid konungens rådsbord handlagt detta ärende, velat göra kyrkomötet ansvarigt för att frågan faller, och sedan ville en talare, som vanligen är hans gode sekundant, ytterligare precisera detta genom att vält- ra över ansvaret på en misshaglig ledamot av biskopsmötet, vilken skulle vara den, som bär ansvaret. Jag tror, att det är olämpligt såväl i detta lilla land som när det gäller de stora förhållandena ute i världen att söka efter syndabockarna för att driva ut dem i öknen, såsom man gjorde i gamla tider. Jag ber därför att något få vidröra de omständigheter, som äro orsaken till, att man velat lägga ansvaret för frågans fall på kyrkomötet. Kanske jag först får inom parentes säga, att skall man börja söka efter var ansvaret ligger, mina herrar, torde det i icke ringa mån ligga i den agitation, som från visst lärarehåll bedrivits i denna fråga och verkat ganska fränstötande på många och särskilt i en läraretidning icke alltid fått den lämpligaste formen.

Jag går över till vad det här gäller. Kungl. Maj:t hade framlagt ett förslag, vidlyftigare än det, som nu föreligger på kammarens bord. Där fanns nämligen även en lag om särskilda kyrkoskrivare, till vilkas avlöning bidrag skulle lämnas ur kyrkofonden. De skulle icke utgöra mera än ett hundratal och tillhöra den grupp, som hade »självständiga kantorsbefattningar». De skulle arbeta på pastorexpeditionen 6 timmar i veckan. Ifrågavarande befattningar skulle således endast förekomma i de större församlingarna. När detta förslag var före i kyrkomötet, så blev det avslaget, men därvid framhölls, att, såsom jämväl av vad som sedermera tilldragit sig bestyrkts, denna fråga stod så isolerad i förhållande till förslaget i dess helhet, att det icke skulle möta något hinder för Kungl. Maj:t att avskära lagen om särskilda kyrkoskrivare och därmed lösgöra frågan från dess samband med kyrkofonden. Så har också skett. När denna fråga avgjordes i kyrkomötet, förekom det visserligen ett yttrande av den biskop, som nu apostroferats på ett sätt, som jag nog

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

icke anser vara så alldeles grannlaga — men det hölls också ett annat mycket tungt vägande anförande av en man, vars ord i denna kammare säkert har en viss auktoritet, då han med den äran fört klubban vid sammanträdena här, nämligen kyrkofondens ordförande, landshövding Widén. Kyrkofonden hade, väl att märka, avstyrkt förslaget, och nu tog han som kyrkofondens ordförande till orda och motiverade denna ståndpunkt i mycket kraftiga ordalag, då han sade, att enligt hans uppfattning kyrkofondens bärkraft var sådan, att han icke vågade belasta kyrkofonden för framtiden med även den jämförelsevis ringa summa av 70,000 kr., som det var fråga om. Han tillade, att den marginal, som fonden hade för 1920 års utgifter, som gingo upp till 7 miljoner kronor, icke var större än 235,000 kr., vilket ju är ganska litet, då det gäller en sådan budget. Sedan framhöll han, att kyrkofonden visserligen nu hade stora inkomster, beroende därpå, att trävarukonjunkturerna voro så goda, men om de fölle, så komme kyrkofonden, som var så starkt engagerad för sitt egentliga ändamål, att få kännas vid detta. Han sade, att det visserligen kunde tagas ut mera ur de eklelesiastiska skogarna, men att därför behövdes en ny förvaltning, för vilken kostnaden anslogs till icke mindre än en miljon kronor. Ehuru det var ifrågasatt, att bidrag ur kyrkofonden skulle utgå blott för fem år, hade han som gammal riksdagsman klart för sig, att om vi en gång engagerat oss för dessa medel, så skulle de sedan icke kunna avskrivas. Efter detta avstyrkande, som uppentarligen vart avgörande, var det tydligt, att då kyrkofonden utgjorde en av grundvalarna för prästlöneregleringen, man måste inse, att det var en stor risk att slå undan denna grundval. Det skulle då kunna bli besvärliga efterräkningar med hänsyn till det ändamål, för vilket fonden upprättats.

Jag har velat redogöra för detta för att låta herrarna se, hur saken ställde sig på kyrkomötet. När man skall söka efter syndaböcker, är det bättre, att vederbörande litet var tar ansvaret än att man vältrar över det på andra. Så är det en sak till. I det yttrande, som tillades så oerhört stor betydelse för denna fråga, från en av biskoparna var denna synpunkt icke den enda, egentligen icke ens det mest dominerande. Han framhöll nämligen först och främst, att det kanske icke var så lämpligt att göra kantorerna till kyrkoskrivare, därför att de ha så olika uppgifter, att man icke vet, om de passa också härför. Och nog är det så, att för dem, som fått något av konstens heliga gnista, kan det bli besvärligt att sätta sig ner och bli tjänare åt statistiska centralbyrån och skriva tabeller. Jag vill erinra herrarna om fabeln, hur det gick när man sökte spanna Pegasus för plogen.

Efter vad som inträffat skall jag frånträda mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition och förena mig i det yrkande, som först framställdes av herr Hederstierna, för att en möjlighet skall givas att framlägga ett nytt förslag med beaktande av de olika synpunkter, som här i debatten anförts. Jag ber därvid att få peka på en sak, som gläder mig — kanske andra äro av annan mening —

Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)

nämligen att i denna fråga partibanden visat sig icke hålla samman utan att vi här stå från olika håll på samma sida helt och hållet på grund av sakliga skäl. Det är en god grund och ett gott löfte för att denna fråga skall kunna komma fram under lyckligare auspicier, och till detta hör att frågan i första hand bör komma till riksdagen och icke till kyrkomötet. Den ordning, som nu tillämpats, torde vara det taktiska fel, som nog kanske varit det mest inverkan i denna fråga.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr Hederstierna har med återtågande av sitt först gjorda yrkande hemställt, att riksdagen måtte bifalla utskottets förslag med uteslutande av motiveringen, och de herrar, som förut instämt i hans första yrkande, ha nu också förklarat, att de äro med om det sista. Men herr Hederstierna har även räckt ut en hand åt alla dem, som förut uttalat sig för utskottets hemställan i dess helhet, i det han sökt lätta övergången till det senast framställda förslaget genom att påvisa, att det i själva verket kan tänkas, att en lagstiftning i den riktning, vari den kungl. propositionen går, under vissa förhållanden för kommunerna kan vara ett skydd gentemot ohemula löneanspråk från en starkt organiserad kantorskår. Det är möjligt, att denna erinran är riktig, men jag tror i alla fall icke, att det är riktigt av andra kammaren att därför följa herr Hederstierna i hans sista förslag och det av det skälet, att det synes mig som om ett sådant beslut skulle innebära ett mycket oklart svar på den kungl. propositionen. Ty vad skulle det innebära, om andra kammaren för sin del bifölle herr Hederstiernas yrkande? Jo, efter de senast här hållna anförandena kan jag icke se, att det skulle innebära annat än att andra kammaren säger ungefär så här: eftersom första kammaren avslagit propositionen och det således icke kan bli något positivt resultat i frågan i år, tjänar det icke något till att bifalla det kungl. förslaget. Men kammaren vill i allt fall, att Kungl. Maj:t har klart för sig, att vi gärna önska att snart få tillbaka ett förslag i samma fråga. Kungl. Maj:t skulle ju kunna tillsätta en sjätte kommitté för dess ytterligare utredning. Och efter en och annan retuschering, sedan man lagt till bidrag ur kyrkofonden och ökat statens bidrag och gjort andra mindre väsentliga ändringar i förslaget, är Kungl. Maj:t välkommen med ett nytt förslag i frågan. Ja, är detta andra kammarens ställning till frågan, kan det måhända vara riktigt att följa herr Hederstierna. Om kammaren däremot anser, att frågan icke bör lösas enligt de principer, som ligga till grund för den kungl. propositionen, bör kammaren såvitt jag förstår i stället bifalla utskottets hemställan inklusive motiveringen, även om denna i en eller annan punkt icke tillfredsställer alla.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hederstierna: Det är att inlägga i mitt yrkande om uteslutande av motiveringen någonting, som icke kan läsas

fram härur, om man resonerar som ordföranden i lagutskottet. Icke har andra kammaren genom att utesluta motiveringen sagt, att vi önska få det här förslaget tillbaka i retuscherad form, utan kammaren har förklarat, att den motivering utskottet kokat ihop innebär ett så bestämt avstyrkande av varje förslag till lag om kantorer, att vi icke äro färdiga att skriva under densamma. Hade lagutskottet skrivit så där trevligt, som det brukar göra, då hade det varit en annan sak, men med den avvärjande ståndpunkt, som lagutskottet intagit till *varje* förslag i det här avseendet, synes det mig, som om det för andra kammaren, om den vill ha fria händer, vore omöjligt att acceptera den motiveringen.

*Ang. lag om
kantorer m.m.
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Ekeberg: Herr talman! Det hade varit min avsikt att ingå på ett bemötande av de avslagsskäl, som från olika håll framkommit. Särskilt har jag åtskilligt att invända emot den karakteristik av förslaget, som tidigt under debatten framfördes av lagutskottets ärade ordförande. Jag hade även tänkt att något gå till rätta med honom för den redogörelse han gav av den nu gällande rätten, varvid han gick förbi det stadgande, som enligt mitt förmenande ur praktisk synpunkt är det mest betydelsefulla, nämligen 27 § folkskolestadgan. Över huvud hade det varit min avsikt att söka skingra åtskilliga missförstånd beträffande förslaget och icke minst i fråga om dess ekonomiska konsekvenser. I sakens nuvarande läge skall jag icke göra något av allt detta. Jag skall i stället inskränka mig till att så varmt jag kan ge min anslutning till det yrkande, som här framförts av herr Hederstierna. Det står nämligen för mig ganska klart, att den motivering, som utskottet givit för sitt avslagsyrkande, icke utgör någon som helst plattform, från vilken förslaget kan upptagas på nytt. Och jag anser för min del, att det vore synnerligen lyckligt om kammaren ville åtminstone i denna form stryka under, att den behjärtar kantorennas svåra läge på många håll.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till berörda hemställan med uteslutande av utskottets motivering och 3:o avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Ang. lag om
kandorer m.m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med uteslutande av dess motivering.

Omröstningen utföll med 133 ja mot 70 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 349, angående inköp för telegrafverkets räkning av fastighet i Gällivare m. m.; och

nr 345, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under eklestiastikåret 1921—1922 åt dels kyrkoherdar och komministrar i ny-reglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 5.

Ang. sam-
manförande
av vissa poli-
tiska och kom-
munala val.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om förläggande av vissa politiska och kommunala val till samma dag vart fjärde år; och begärdes ordet därvid av motionären

Herr *O l s s o n* i Gävle, som yttrade: Herr talman, mina her- rar! Som motionär i det här föreliggande ärendet ber jag att för några minuter få taga kammarens tid i anspråk.

Avgörande när denna motion framfördes var icke fruktan för de olägenheter eller besvär, som följa med de många valrörelserna, vare sig för partierna eller för valmännen, ej heller var det någon rädsla för de växlingar eller skiftningar, som vid ofta förekommande val kunna utmärka valmanskåren. Det som för mig varit bestämmande vid framförandet av motionen har varit den uppenbara leda vid deltagande i allmänna angelägenheter, som faktiskt demonstrerades här i landet hösten 1920, då man ute i flertalet valkretsar kunde iakttaga ett så lågt deltagande, att man aldrig förut sedan den s. k. allmänna rösträttens första prövning 1911 hade iakttagit något liknande. Jag tror, att med den utsträckning av rösträtten, som nu beslutats, skola vi komma att få konstatera en ytterligare procentuell sänkning av valdeltagandet, och det är inför dessa spörsmål, som jag har frågat mig, vad det blir av stabiliteten i vårt politiska liv. Är valutslaget över huvud taget en säker grundval att bygga på, när endast en tredjedel av de röstberättigade vill taga befattning med de samhällseliga angelägenheterna? Vad vet man om de två tredjedelarna? Man vet icke, om de representera högern eller vänstern, om

de vilja gå efter den linjen eller den linjen, och faran uti detta valtrötthetens problem för alla partier — jag ser saken nämligen icke ur någon som helst partisynpunkt — den är, att, om valutslaget exempelvis innebär ett understödande av det eller det partiets politiska linjer, det vid ett tillfälle kan inträffa, att dessa två tredjedelar av omständigheterna kunna föras fram och kasta över ända allt det, som man hittills räknat såsom ett utslag av folkviljan. Det är detta, som jag ansett vara den verkliga faran, då det gäller valtrötthetens problem.

Ang. sammanförande av vissa politiska och kommunala val.

(Forts.)

Det har ju givits ofantligt många förklaringar på denna valtrötthet, och jag skall icke här, herr talman, inlåta mig på en debatt om dessa saker. Men jag tror icke man misstager sig alltför mycket, om man anger en av huvudorsakerna till denna valtrötthet vara just dessa över månader spännande dragkampar mellan de olika politiska partierna. Jag tror det skulle vara nyttigt och gott, om man gjorde klart för sig, att folket ute i bygderna icke kan följa med i alla dessa politiska irrgångar. Jag tror det vore klokt, om man snarast möjligt gjorde klart för sig, att folk på detta sätt tröttnar på de ständigt återkommande valrörelserna, så att man kommer till en fullständig leda den gång, då valdagen inträder. Vi ha här i landet sedan 1914 haft ett enda år, som varit fritt från allmänna val. Under de övriga sex åren från 1914, om vi undantaga detta fria sjunde år, ha vi haft icke mindre än 13 olika allmänna val, och nu stå vi inför det fjortonde kanske i höst. Jag tror, att vi litet till mans nödgas medgiva, att det kan bli för mycket av det goda, och det är vad det håller på att bli i vårt land.

Från dessa utgångspunkter anser jag ett av botemedlen mot valtröttheten ligga just i en koncentration av valrörelsen, en princip som riksdagen själv förut en gång har fastslagit såsom den riktiga. Jag vågar tro, att om alla våra val, våra riksdagsval, våra landstingsval och våra val till stadsfullmäktige i städerna och kommunalfullmäktige på landsbygden, sammanfördes till en enda dag vart fjärde år, denna dag skulle kunna göras till en högtidsdag för nationen. Därvid skulle det bli väsentligt lättare att väcka ansvarskänslan för deltagandet i valen till liv, väcka till liv känslan för att folket verkligen skall på rätt sätt använda sitt inflytande på de samhälliga angelägenheterna.

Konstitutionsutskottet förklarar nu, att en sådan anordning, som den jag i motionen föreslagit, »knappast skulle kunna praktiskt genomföras». Jag utläser detta ord »knappast» på sätt, att även hos utskottet har det rätt en viss tvekan, om det verkligen icke skulle låta sig praktiskt ordnas. Jag tror det egentligen är så, att möjligheten eller omöjligheten av denna praktiska anordning den kan först avgöras genom en ingående undersökning, verkställd av män med praktisk erfarenhet av förhållandena ute i bygderna. Men av de senaste valen i Stockholm, där man sammanfört tvenne val med olika valrättsåldrar, styrkes jag ännu mera i min uppfattning, att det låter sig praktiskt genomföras. Och även om vi i landsorten ligga en liten smula bakom huvudstaden i åtskilliga avseenden, så håller jag

Ang. sam-
manförande
av vissa poli-
tiska och kom-
munala val.

(Forts.)

dock före, att vad som kan praktiskt genomföras i Stockholm låter sig också praktiskt genomföra i den s. k. landsorten.

Jag skulle emellertid vara fullt tillfredsställd med den principiella förklaring, som konstitutionsutskottet avgivit, om den endast konsekvent genomföres, så att vi få en enda valrörelse vartannat år. Nu är det på det sättet, att vartannat år ha vi riksdagsmannaval och kommunalval, vartannat år landstingsval och kommunalval, och vi ha således faktiskt vartannat år i vårt land två olika val och två olika valrörelser. Jag har nu visserligen sett av uppgifter i tidningarna, att kommunalförfattningssakkunniga ha avgivit ett förslag om upphävande av den successiva förnyelsen av de kommunala representationerna. Men jag har också sett, att man i stället för att gå på den linje, som jag i detta fall förordar i min motion, har gått på en linje, enligt vilken man skulle få två val vartannat år på en månad. Jag skulle gent emot detta vilja rikta den anmärkningen, att det förefaller mig vara en anordning, som erfarenheten från landstingsmannavalen och kommunalvalen 1919 utgör en mycket bestämd varning mot. Jag anser, att denna sak är för vårt land och för vårt folk av synnerligen stor betydelse, och därför önskar jag, att vi skulle kunna åstadkomma sådana förhållanden, att det vore möjligt att få fram vid valen det största möjliga antal utav de valberättigade medborgarna i landet.

Jag skulle, herr talman, helst önskat att få yrka bifall till den utredning, som jag föreslagit i motionen. Men inför det enhälliga avstyrkandet från konstitutionsutskottet och då det upplysts, att denna fråga skulle återkomma till nästa års riksdag i samband med ett förslag till reformering utav vissa delar av kommunallagarna, så har jag, herr talman, i dag intet yrkande.

Härpå anförde:

Herr Larsson i Västerås: Då motionären avstått från att göra något yrkande, skall jag icke upptaga tiden med att gå in på någon granskning av hans argument, utan jag skall inskränka mig till att under åberopade av den motivering utskottet anfört yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän samt en inom riksdagen i ämnet väckt motion; och

första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om förmynderskap för omyndig medlem av det kungliga huset.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion om rätt för äkta make att under viss förutsättning på grund av fullmakt utöva kommunal och politisk rösträtt för den andra maken yttrade motionären

*Ang.
äktas makars
kommunala
och politiska
rösträtt.*

Herr J o h a n s o n i Huskvarna: Jag skall be att få säga några ord i denna fråga, alldenstund jag tillsammans med sex andra ledamöter väckt den motion, som ligger till grund för betänkandet.

Det har tidigare förelegat olika förslag om hur man skall ordna det, då den ena maken vid valtillfälle skall utöva rösträtt för den andra. Resultatet har blivit, att man övergivit fullmaktsröstningen och i stället infört valkuvert. Meningen med denna reform var, att man skulle så långt som möjligt bevara valhemligheten. Nu tror jag för min del, att man icke vinner så synnerligen mycket i den vägen. Och för övrigt har reformen icke mottagits av allmänheten med någon särskild tillfredsställelse enligt den erfarenhet jag själv har från senaste valtillfällen utan tvärtom har det förefallit allmänheten, som om anordningen i fråga är för invecklad och vållar onödigt besvär.

Utskottet säger, att författningen är så ny, att man därför icke vill vidtaga någon ändring i densamma. Detta kan vara riktigt, men alldeles utan erfarenhet äro vi dock icke från de senast förrättade valen. De valkuvert, som nu skola användas, tillhandahållas ju fritt, men var och en har att avhämta ett sådant valkuvert på viss plats. I vår stad lämnades kuverten ut på polisstationen, där man vid anmälan fick ett ytterkuvert och ett innerkuvert. Det hände emellertid understundom det missödet, att valmännen gjorde ett skrifvel och följden blev, att om de icke hade särskilt stort intresse för valet, gick man icke efter ett kuvert till utan avstod från att rösta. Detta visar, att den anordning vi nu ha vållar valmännen mera besvär än många från början tänkte sig. Därför tror jag, att det bästa är att återgå till det enkla sättet att rösta med fullmakt, så länge vi över huvud taget skola ha fullmaktsröstning, vilket helt visst är nödvändigt, om äkta makar och särskilt gifta kvinnor skola bli i tillfälle att utöva sin rösträtt. Ännu ett skäl talar för att man borde förenkla själva den tekniska anordningen vid valförrättningen så mycket som möjligt, och det är den valtrötthet, som framträtt vid de senast förrättade valen. För övrigt ha vi i vår motion angivit de skäl, som vi haft för att ånyo bringa denna fråga på tal.

Nu förstår jag väl utskottets ställning, då det avstyrkt motionen på den grund, att det icke velat göra någon ändring i en så nyligen antagen författning. Dock tror jag för min del, att det levande livet kommer att visa, att det bästa blir att åter införa den enkla

Ang.
äkta makars
kommunala
och politiska
rösträtt.
(Forts.)

anordning, som vi tidigare haft. Som frågan nu ligger skall jag emellertid icke göra något yrkande.

Herr *Jonsson* i Mörkhult instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang.
avskaffande
av de
tillfälliga ut-
skotten.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om de tillfälliga utskottens avskaffande och ersättande med utskott, gemensamma för båda kamrarna.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 173, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville med intressepolitikens dagsfrågor i vikt och betydelse likställa de andliga spörsmålen, framåtskådandet och det liv, som rörde sig utanför landets gränser, samt i överensstämmelse med en sådan åskådning besluta eller hos regeringen begära förslag till sådana ändringar i grundlagarna, att de nuvarande tillfälliga utskotten upphävdes samt en återgång skedde till 1810 år riksdagsordnings grundsats, enligt vilken alla allmänna ärenden borde beredas av utskott, gemensamma för båda kamrarna, och komma till avgörande samtidigt i båda kamrarna.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottet bort i anledning av motionen utarbeta och framlägga förslag till nödiga grundlagstexter i syfte att, möjligen med bibehållande av kamrarnas rätt att utse tillfälliga utskott, begränsa dessas användning genom inrättande av ett gemensamt »allmänt besvärutskott» på 20 ledamöter för vissa av de nu till tillfälliga utskott hänvisade ärenden;

av herr *Thulin*; och

av herr *Leander*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Leander*: Då jag antecknat mig som reservant utan att ange skälen härför, torde det nu tillåtas mig att härom yttra några ord. Jag anser nämligen, att konstitutionsutskottet bort något mera grundligt behandla denna fråga än fallet varit. Jag skyndar mig tillägga, att jag icke har annat än gott att säga om de tillfälliga utskotten och deras arbete, och därför har jag allt skäl att instämma i konstitutionsutskottets uttalande, att den beredning de tillfälliga utskotten givit till dem hänvisade frågor i regel varit tillfredsställande. Jag skall till och med gå så långt, att jag ger de tillfälliga utskotten det erkännandet, att de behandla ärendena i allmänhet mera grundligt än vad de ständiga utskotten göra, enär dessa

senare på grund av frågornas mångfald ofta måste taga sakerna mera summariskt. Det är därför också med förvåning och icke utan förtrytelse man hör, hurusom de tillfälliga utskotten och deras betänkanden icke så sällan läggas på sträckbänken och gisslas ganska skarpt. Jag minns, att det kändes bittert på den tid, när jag tillhörde ett tillfälligt utskott, som gjorde sitt allra bästa och utförde ett, som vi själva tyckte, förtjänstfullt arbete, men ändå ofta fick röna otack för detta sitt arbete. Man bör tänka på, att de tillfälliga utskotten ofta få sig förelagda högst invecklade spörsmål. De skola utreda allt mellan himmel och jord, och det är klart, att detta tar sin tid. Man får icke heller vänta, att deras utlåtanden skola falla alla i smaken. Men när jag sålunda ger mitt erkännande åt de tillfälliga utskotten kanske jag bör tillägga, att på den tid, då de ännu icke hade sekreterare, var deras arbete ännu mera grundligt än vad nu är fallet. Om man går 20 eller 30 år tillbaka i tiden och läser utlåtanden av tillfälliga utskott, träffar man rent av på vetenskapliga avhandlingar av bestående värde.

Nu säger i alla fall konstitutionsutskottet, att de tillfälliga utskotten icke kommit att utveckla sig fullt i den riktning, som man ursprungligen tänkt sig. Utvecklingen har nämligen gått i riktning mot, att de från en sida sett blivit ständiga utskott. Här i denna kammare tillsätts ju för varje riksdag fem tillfälliga utskott. Detta har nu blivit regel, och därifrån avviker man icke. Men å andra sidan gör man en åtskillnad och enligt min mening en ond åtskillnad mellan de ständiga och de tillfälliga utskotten. Det tycks vara aldeles omöjligt att få bort ur det allmänna föreställningssättet, att de tillfälliga utskotten äro av sämre kvalitet än de ständiga äro, och på grund härav uppskattas icke heller de tillfälliga utskottens arbete, såsom det vid många tillfällen förtjänade.

Konstitutionsutskottet säger, att på grund av att man har de tillfälliga utskotten, beredes möjlighet att i varje utskott invälja personer, som för utskottets verksamhetsområde äro särskilt kvalificerade. Ja, för all del, men vi veta ju hur det i själva verket går till. Alla nyvalda riksdagsmän skola in i de tillfälliga utskotten, och om man ifrågasätter, att en gammal riksdagsman skall få plats i ett sådant utskott, så betraktar han det rentav som en förnärmelse. Och är det någon av de nya ledamöterna, som lyckats undkomma de tillfälliga utskotten och genast får plats i ett ständigt utskott, så uttalar han sina stora tillfredsställelse med anledning därav och rentav skryter över, att han kommit förbi de tillfälliga utskotten. Man har ju ganska fårska exempel på, att en riksdagsman föredragit att stå såsom siste suppleant i ett ständigt utskott framför att t. o. m. fungera såsom ordförande i ett tillfälligt utskott. Som sagt, de tillfälliga utskottens arbete uppskattas icke, som de förtjänade. Även om ett tillfälligt utskotts utlåtande går igenom i den kammare, där vederbörande motion blivit väckt, så bemödar sig medkammaren, när betänkandet kommer dit, så gott den kan, att slakta detta utskottsbetänkande. För övrigt

Ang.
avskaffande
av de
tillfälliga ut-
skotten.

(Forts.)

*Ang.
avskaffande
av de
tillfälliga ut-
skotten.*

(Forts.)

tycks det i båda kamrarna vara en förnöjelse att emellanåt kasta sig över de tillfälliga utskottens betänkanden och strypa dem.

För den skull tror jag i alla fall, att det för riksdagsarbetets skull blir nödvändigt att omsider gå den vägen, som här anvisats av motionären, och som ju riksdagen för övrigt redan slagit in på, nämligen att öka de ständiga utskottens antal. Det är ju icke så många år sedan vi fingo jordbruksutskottet, och sedan ha vi ju på det yttersta fått det andra lagutskottet. Man måste öka de ständiga utskottens antal ännu mera; om det sedan skall bli endast ett ständigt utskott till, som herr Reuterskiöld föreslår, eller flera, det må bli en öppen fråga.

Nu påstår konstitutionsutskottet, att det skulle möta mycket stora svårigheter att ordna saken på nämnda sätt. Man skulle icke kunna fastställa någon rationell fördelningsgrund för de hit-hörande, ytterst olikartade ärenden, som de ständiga utskotten ha att behandla. Jag förstår icke, varför det skall var svårare att åstadkomma en sådan fördelningsgrund, när det gäller de ständiga utskotten än när det gäller de tillfälliga, ty redan nu måste ju en fördelning ske mellan de tillfälliga utskotten.

Den förnämsta invändning, som man måste taga hänsyn till, är ju att samtliga riksdagens ledamöter icke skulle få tillfälle att deltaga i utskottsarbetet, ifall det bleve flera ständiga utskott och alltså en minskning av de tillfälliga. Detta är en svårighet, som sammanhänger med, att antalet utskottsledamöter från båda kamrarna skall i de ständiga utskotten vara lika. Emellertid skulle det nog gå att ordna den saken. Det är väl icke en gång för alla avgjort, att ledamöternas antal skall vara lika för båda kamrarna, utan skulle man tillämpa proportionalismen, som ju nu är allena-rådande, skulle ledamöternas antal från andra kammaren vara större än från första kammaren. Man påstår, att första kammaren numera är mera radikal än andra kammaren, och därför borde det icke från konservativt håll möta några hinder, att exempelvis i ett utskott med 20 ledamöter 12 valdes från andra kammaren och endast 8 från första kammaren. Det vore ju ett sätt att lösa frågan.

Jag tillät mig ju för övrigt i fjol att föreslå en minskning av riksdagsmännens antal, och detta är också en utväg, varigenom man kunde åstadkomma, att samtliga ledamöter i riksdagen finge arbeta i utskotten.

De övriga invändningarna från utskottet skall jag icke inlåta mig på i dag. Det finns ju även andra reservanter, och av dessa lärer en, herr Thulin, inom första kammaren ha skisserat ett förslag för reformens genomförande.

Frågan behöver säkert lösas, och man måste förr eller senare gå den in på livet. Detta har konstitutionsutskottet ansett sig icke behöva. Men frågan kommer nog igen, ty någon ändring får det allt bli vad tiden lider. Såsom frågan nu ligger, kan jag naturligtvis icke göra något yrkande, utan skall, herr talman, inskränka mig till vad jag nu anfört.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall för min del icke inlåta mig i någon vidare debatt i den här föreliggande frågan, men då herr Leander vill göra gällande, att konstitutionsutskottet icke velat taga upp frågan till behandling, ber jag att få protestera. Vi ha behandlat denna fråga ganska ingående, och jag ber i det hänseendet att få hänvisa herrarna till detta synnerliga utförliga utlåtande, som nu föreligger för kammaren. — Det påståendet är således icke riktigt.

Vad frågan i övrigt angår, så är ju detta ingen ny fråga. Den har varit föremål för icke mindre än två kommittéutredningar. En kommitté kom in med sitt betänkande år 1907 och en annan kommitté, som också sysslat med denna fråga i samband med andra frågor rörande riksdagsarbetet, avgav sitt betänkande år 1916. Båda dessa kommittéer kommo till det resultatet, att de tillfälliga utskotten borde bibehållas, och herr Leander har icke här i dag lyckats slå ihjäl dessa kommittébetänkanden med de funderingar som han här fört fram.

Jag skall, som sagt, icke inlåta mig på saken vidare utan tror, att det är tillräckligt med en hänvisning till de kommittébetänkanden, som jag här har nämnt. Jag tror också, att intill dess vi kunna få en genomgående omorganisation av riksdagsarbetet är det bäst att vi bibehålla de tillfälliga utskotten. Det är det lämpligaste för riksdagsarbetet och anpassar sig bäst efter förhållandena i de båda kamrarna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 7 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Anderson i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att statsutskottets utlåtande nr 7 A liksom det därpå följande 7 B måtte få föredragas genom uppläsande av kantrubrikerna, i den mån icke annat föredragnings sätt påkallas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 27.

Ang.
avskaffande
av de
tillfälliga ut-
skotten.
(Forts.)

Punkterna 5—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten m. m.

Vid härfå skedd föredragning av *punkten 8*, angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten m. m., begärdes ordet av

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Beskow, som anförde: Herr talman! Med tillämpning av de i 1921 års statsverksproposition angivna beräkningsgrunder för avlöande av extra tjänstemän, skulle avlöningsbeloppen för adjungerad ledamot i kammarrätten uppgå till 6,667 kronor. Emellertid hade kammarrätten hemställt, att arvodena till dess adjungerade ledamöter skulle utgå med samma belopp och efter samma grunder som till adjungerade ledamöter vid hovrätterna.

Kungl. Maj:t ansåg sig icke kunna helt biträda detta förslag utan föreslog i stället i statsverkspropositionen, att avlöningsbeloppet för de adjungerade ledamöterna i kammarrätten skulle upptagas till 7,500 kronor, under det att Kungl. Maj:t samtidigt föreslog att för de adjungerade ledamöterna i Svea Hovrätt skulle fastställas ett avlöningsbelopp av 8,580 kronor som begynnelselöen och 9,540 kronor som slutlöen. De av Kungl. Maj:t föreslagna avlöningsförmånerna för de adjungerade ledamöterna av hovrätten tillstyrktes av statsutskottet och hava även bifallits av riksdagen.

Nu har statsutskottet däremot gjort en avsevärd nedprutning av Kungl. Maj:ts förslag beträffande avlöningsbeloppen för de adjungerade ledamöterna i kammarrätten. De ha av utskottet föreslagits till 6,690 kronor.

I betraktande av de stora svårigheter som kammarrätten har, då det gäller att rekrytera personalen på dessa poster, svårigheter, som givetvis ökas, sedan skillnaden i avlöningsbeloppen mellan dessa olika befattningshavare i kammarrätten och hovrätten blir större, vill jag för min del uttala ett livligt beklagande av att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15 och 16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 17 och 18.

Lades till handlingarna.

Punkten 19.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Härefter föredrogs *punkten 35*, angående övriga ordinarie anslag under sjunde huvudtiteln. Ordet begärdes därvid av *Ang. bankinspektionen.*

Herr S o m m e l i u s som anförde: Herr talman, mina herrar! I denna punkt inkluderas åtskilliga punkter, där statsutskottet icke har haft några andra yrkanden med avseende å anslagen än att de skulle utgå med förut fastställda belopp. Då emellertid även anslaget till bank- och fondinspektionen inräknas häri, har jag velat säga några ord i ärendet.

Jag har en gång tidigare här i denna kammare yttrat mig om vårt lands bankverksamhet och särskilt om det förhållandet, att bankerna farit fram ingalunda försynt i landsorten utan berövat landsorten åtskilliga bankföretag, som där skapats, och vilka befordrat näringsintresset på skilda områden. Det finns numera i landsorten icke mycket kvar av bankverksamhet att beröva landsorten, men det finnes annat att spekulera på nämligen vårt lands industriella liv, och det håller man fortfarande på att slå under sig. Vår industriella verksamhet och företagsamhet begränsas i allra högsta grad genom att emissionsbolag, banker och bankirer m. fl. i huvudstaden tillåta sig att sammanföra dit ledningen av en stor del av vårt lands större och mindre industri. Denna fråga hör emellertid icke hit nu åtminstone, och om jag också icke velat underlåta att erinra om densamma, skall jag, herr talman, icke fresta herr talmannens tålmod med att gå utanför ämnet.

Jag har icke heller velat vid detta tillfälle nagelfara bankerna och deras politik utan snarare velat i ett visst intresse hävda deras rätt på det att de skola någorlunda tillfredsställande kunna sköta sin uppgift gent emot det svenska näringslivet. Jag har velat tala om bankinspektionen och den enligt min mening ganska hårdhänta be-

Ang. bank-
inspektionen.

(Forts.)

handling, som bankinspektören har underkastat landets banker. Det är icke nog — att han med avseende å sitt arbete tillämpar den instruktion, som den 31 december 1919 utfärdades för bank- och fondinspektionen, utan i vissa avseenden synes han visa benägenhet att överskrida densamma. Det förefaller mig, som om det knappast skulle vara möjligt för bankinspektören att jämte den uppgift, denna instruktion ålägger honom, kunna medhinna all den övriga verksamhet, bankinspektionen åtar sig med avseende å kontrollen och ingripandet i vår bankverksamhet. Skall vår bankverksamhet sedan den uppnått dess nuvarande koncentration, kunna utöva en gagnande uppgift för landets industriella arbete och icke blott för industrien utan för hela vårt näringsliv, måste den äga möjlighet att kunna arbeta under någorlunda fria former och icke med den tvångströja, en eventuellt maktlysten bankinspektör kan tillåta sig att använda gent emot den. Jag ber att få erinra om att det icke är nog med att man ingriper i bankernas administration; man t. o. m. tillåter sig att ingripa i kreditgivningen, och jag tror, att vi just i bankinspektören ha en av de främsta tillskyndarna av den bankkoncentration, som på de senaste åren varit betecknande för vårt ekonomiska liv. Det har åtminstone varit bankinspektören, som förordat den ena efter den andra av de stora banksammanslagningarna. Det är bankinspektionen, som i städer och å landsbygd utpekar de orter, där den ena eller den andra banken får innehava kontor, och sålunda har denna makt, som tolereras såsom ett tillägg till bankinspektionens maktutövning, åtminstone i hög grad bidragit till att en viss osäkerhet uppstått med avseende å vårt lands näringsliv i det avseendet, att man i landsorten fått finna sig uti växlande kreditgivare, varav skapats osäkerhet och bristande förtroende till skada för näringslivet.

Jag har naturligtvis icke varit i tillfälle att följa bankinspektionens verksamhet i alla dess facer, men i pressen ha dock ofta varit synliga uttalanden om densamma, vittnande om, att det ingalunda är väl beställt med de förhållanden, under vilka bankerna existera under bankinspektörens alltför kraftfulla ledning. Det är dock icke meningen, att bankinspektören skall behärska vårt ekonomiska liv. Han är absolut icke vuxen den uppgiften. Jag anser i så fall bankstyrelserna i långt högre grad vara skickade att lämna stöd åt näringsverksamheten. Men bankinspektören har tagit sig den friheten att vid upprepade tillfällen gripa in och reglera bankernas förhållanden, och han har i detta avseende tillåtit sig att t. o. m. verka och fungera, som om han varit näringslivets överstyrelse och överförmyndare liksom bankernas. Han sammanblandar uppenbarligen sin befattning med befogenheter rörande vår penningpolitik, och när han gör det, är tiden enligt min mening inte att i någon mån söka att sätta en bom för vidare utveckling av denna bankinspektörens maktutövning.

Då jag ser herr statsrådet och chefen för finansdepartementet här närvarande, skulle jag för min del vilja rekommendera honom att tillhålla bankinspektören att noggrant ställa sig till efterrättelse den instruktion, som en gång blivit för honom fastställd, samt att han

icke får medgivande att gå därutöver. Och allra minst skulle jag vilja rekommendera åt honom uppdraget att utöva någon slags befattning vid sidan av vad hans instruktion föreskriver, och detta för att förhindra befogenheten att ingripa, när det enligt hans mening skulle befinnas vara av behovet påkallat. Jag för min del anser det icke vara av behovet påkallat, att han alls ingriper utöver den befogenhet, som gavs honom genom hans instruktion i december 1919.

Om bankspektören en och annan gång eller rätt ofta lägger sig uti och yttrar sig om balansräkningar m. m., uttalar sig om utdelningar, yttrar sig om och bestämmer, hur man bör disponera vinstmedel, — och man har inom bankvärlden rätt stor respekt för en bankspektör, — händer det å andra sidan ganska ofta, att han fullständigt underlåter att befatta sig det ringaste med en och annan bankinstitution, som visar påtagliga tendenser att överskrida sin befogenhet. Jag erinrar mig särskilt vissa fall, t. ex. privatbankens och Nils Östermans bedrövlige sagor, som verkligen kunna bevisa hur bankspektören saknat sinne för att kontrollera dessa företag. Hos privatbanken, som hade en grundfond på 2 miljoner och en reservfond på 115,000 kronor, finner man att inlåningen steg till 20,292,000 kronor, ehuru banklagen föreskriver, att den icke borde fått överskrida fem gånger aktiekapitalets storlek och banken alltså hade uppnått den dubbla tillåtna siffran. Det har vidare icke varit någon hemlighet, att denna sistnämnda bank t. o. m. laborerade med mycket tvivelaktiga — ja, i pressen stod det uppgivet t. o. m. imaginära — siffror i stället för verklig kontant aktieteckning.

Jag skall anföra ett annat exempel på hur en bankspektör verkligen kan låta händelser passera, som vittna om en sällsynt nonchalans i bedrivande av bankverksamhet. Det hände år 1918 vid en ordinarie bolagsstämma i en sydsvensk bank, att vid denna meddelades, att banken genom olagliga — det ordet användes visserligen icke i revisorernas berättelse — spekulationer förlorat något över 4 miljoner kronor. Det var således en så exemplöst stor förlust, att vårt land aldrig hört något motsvarande — och ännu mindre att förlusten uppstått genom olagliga spekulationer. Det var en fullständig illustration till vår tids jobberi med värden, som naturligtvis icke banken själv förfogade över. De resurser, man satte på spel, uppgingo till många miljoner, och den förlust, som, sedan man lyckats återvinna en del, återstod, var 4,056,000 kronor. Händelsen påvisades i revisionsberättelsen och det anfördes, att det var mycket beklagligt vad som inträffat, varefter revisorerna, sedan man kastat skulden på en underordnad tjänsteman, men skyddat de överordnade, hemställde, att bolagsstämman måtte bevilja styrelsen ansvarsfrihet. Och detta aktstycke är undertecknat med bland andra ett namn, under vilket det står skrivet: »av kungl. bankspektionen förordnat ombud». I revisorernas berättelse förekommer icke, vad styrelsen säger i samma sak. Den säger, att den händelsevis hade till sitt förfogande latent fonder på något över 3 miljoner kronor, som den ansåg, att man skulle kunna använda till täckande av bristen. Härom upplyser det av kungl. bankspektionen förordnade ombudet ingen-

Ang. bank-
inspektionen.
(Forts.)

Ang. bank-
inspektionen.

(Forts.)

ting vid den underskrift, han i sällskap med de övriga revisorerna lämnat. Sålunda kan man konstatera, att kungl. bankinspektionen genom sitt ombud icke har funnit något klandervärt i hela denna historia, utan godkänt saken. Icke har man heller sett till, att bankinspektören gjort sig den mödan att i denna synnerligen uppmärksammade affär ens göra ett besök på platsen för att taga närmare reda på förhållandena.

Men har alltså bankinspektören i dessa fall — och jag skulle kunna anföra flera sådana exempel — underlåtit att utöva någon kontroll eller visa något intresse för dessa frågor, så har han å andra sidan varit så mycket intensivare, när det gällt andra, för honom mindre behagliga institutioner. Herrarna torde hava reda på, huru Mälardalens enskilda bank under sitt försök att öka sitt aktiekapital har råkat ut för bankinspektören. Då man begär att få höja aktiekapitalet från lägst 16 miljoner kronor och högst 32 miljoner kronor till lägst 32 miljoner kronor och högst 64 miljoner kronor, så avböjer bankinspektören; då man begär att få lägga avdelningskontor i Södermanland, så svarar bankinspektören nej — de skola läggas i Östergötland, i Kalmar o. s. v.; då man begär att få bestämman en högre utdelning, så säger bankinspektören: nej, ni skola i stället avsätta 900,000 kronor till skattemedel, och detta ehuru banken i fråga icke var skyldig att betala krigskonjunkturskatt. Emellertid anförde bankinspektören såsom motiv för sin vägran att gå med på det högre aktiekapitalets fastställande, att banken genom ett bifall till denna ansökan skulle komma att övergå till en bank av utpräglad storbankstyp. Jag undrar, om bankinspektören har rätt att i detta land bestämman, vilka banker, som skola vara storbanker och vilka som skola vara småbanker. Det är inte riktigt och rätt, att han gör sig till herre över hela vår ekonomiska utveckling. Det kan måhända behövas en storbank på flera ställen än i Stockholm och Göteborg. Jag anser detta vara så anmärkningsvärt, att det borde föranleda en allvarlig kritik av denna bankinspektörens åtgärd, som jag för min del åtminstone icke kan vara med om att se igenom fingrarna med. Jag tror det är nödvändigt, att bankerna få fritt utveckla sig. Detta framhåller också 1917 års bankkommitté, då den säger, att även de mellanstora och små bankerna måste beredas tillräckligt utrymme för sin utveckling, så att denna icke på ett oberättigat sätt försvåras eller avstänges genom de större bankernas övermakt. Då bankinspektören här gjort sig skyldig till att tillämpa en rent motsatt åsikt, ehuru han själv var medlem av den kommitté, som gjorde nämnda uttalande, så vill jag förklara, att hans åtgärd gentemot Mälardalens bank varit i högsta grad komprometterande för honom. Det är särskilt under en kristid, sådan som den vi nu leva i, av behovet påkallat, att de banker, som vi ha, få arbeta under fria former och icke pressas av något överdrivet ämbetsmannanit utan underkastas en kontroll, som är någorlunda hovsam, och som i varje fall icke på något sätt får urarta till ett översitteri gentemot de institutioner, som skola vara underkastade denna kontroll.

Vi gå nu alltjämt svåra tider till mötes. Jag ser att med avse-

ende å bankernas nuvarande aktieinnehav bankinspektören fortfarande håller på, att dessa skola realiseras på två år. Jag för min del anser, att det vore i högsta grad betänkligt om en sådan åsikt från bankinspektörens sida skulle omsättas, ty intet är väl farligare i våra tider än att börja realisera aktier, varigenom åstadkommes ytterligare prisfall på industripapper. Det är också en sak som är värd att tagas hänsyn till. Allt är värt att tagas hänsyn till, som kan hava till uppgift att befordra lugn och trygghet i den depressions-tid, vari vi nu leva; och allt som kan bidra till att stadga våra ekonomiska förhållanden, att hindra den fullständiga upplösning, som i finansiellt avseende på många ställen i vårt land ger sig till känna, bör göras; och ingen åtgärd, som kan sprida oro, får anbefallas, allra minst från statsmyndigheternas sida. Alls icke bör det vara tillåtet för bankinspektören att sträcka sin makt utöver vad som honom enligt lag tillkommer, och därför bör ej heller regeringen draga in honom i alltför många kommittéer och institutioner, som hava till uppgift att stifft nya lagar för bankvärlden m. m. Han skall hållas till vad han är; därmed skall han vara nöjd och belåten, och han har icke den ringaste befogenhet att vara bankernas herre, utan han skall vara en statens tjänare och såsom sådan utöva kontroll över bankvärlden.

Ang. bank-
inspektionen.
(Forts.)

Jag yrkar bifall till förevarande punkt.

Härpå yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Beskow: Herr talman, mina herrar! Jag är icke beredd att på stående fot lämna något utförligt svar beträffande de frågor, som herr Somelius berör. Jag vill endast begagna tillfället att framhålla den svåra ställning, vari bankinspektören befinner sig genom banksekretessen. Det är icke lätt för honom att lämna utförliga förklaringar vare sig till mig eller någon annan rörande de förhållanden, beträffande vilka han klandras. Samtidigt vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på en annan sak. Här har sagts, att bankinspektören begagnat sin myndighet till att försöka förmå bankerna att ändra sin kreditgivning till nackdel för enskilda kredittagare. Jag har mycket svårt att tro detta. Jag kan icke tänka mig annat än att om bankinspektören av hänsyn till insättare i bankerna har vidtagit någon åtgärd i sådan riktning, så har det endast kunnat gälla ett råd, som han avgivit. Något annat skulle ha varit för honom att gå utanför sin instruktion. Det är alldeles givet, att ett sådant råd av bankerna kan följas eller icke följas. Jag medger å andra sidan, att under vissa förhållanden det för vissa banker kan vara svårt att underlåta att följa en sådan fingervisning.

I övrigt skall jag inskränka mig till att framhålla, att dessa saker givetvis av mig följas med stor uppmärksamhet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Sehlin*, nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, angående tillfällig löneförbättring under år 1921 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

herrar *Gardell* och *Jonsson* i Risinge, nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 197, angående omorganisation av handeldsgymnasierna;

herr *Bäcklund m. fl.:*

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal; och

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, angående dyrtidstillägg åt nordiska museets och livrustskammarens personal; samt

herrar *Olsson* i Rösta och *Persson* i Trången, nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 330, angående godkännande av tullverkets utgiftstater för år 1922 m. m.

Ifrågavarande motioner bordlades.

§ 12.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 346, med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass;

nr 347, angående åtgärder för avhjälpande av brist på underbefäl vid infanteriet; och

nr 348, med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,42 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 9 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för barnmorskeundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. barnmorskeundervisningen.

Genom en den 4 februari 1921 dagtecknad proposition, nr 65, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag föreslagit riksdagen att dels höja det under rubriken »Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen» upptagna ordinarie anslag med 34,023 kronor, varigenom samma anslag, nu 38,680 kronor, komme att uppgå till 72,703 kronor;

dels å tilläggsstat för år 1921 bevilja ett förslagsanslag, högst, 3,000 kronor, därav 500 kronor till vardera barnmorskeläroanstalten för anskaffande och vidmakthållande av undervisningsmateriel samt 2,000 kronor till fullständigande av den till barnmorskeläroanstalten i Göteborg hörande lärosalens möblering och utrustning m. m.;

dels ock till anordnande av repetitionskurser för barnmorskor å extra stat för år 1922 bevilja ett förslagsanslag, högst, 15,500 kronor.

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft dels två lika lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Rogberg*, nr 164, och den andra inom andra kammaren av herr *Block*, nr 258, vari hemställdts, att riksdagen vid meddelande av anslag för barnmorskeundervisningen enligt Kungl. Maj:ts proposition ville beträffande lärotidens längd uttala sig för att densamma måtte ökas från ett år till ett och ett halvt år i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna två år, dels ock en inom andra kammaren av herrar *Kaijser* och *Gustafson* i Kasenberg väckt motion, nr 259, vari föreslagits,

att riksdagen måtte bevilja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till barnmorskeundervisningen; samt

att riksdagen måtte uttala den önskan, att i en blivande ny stadga för barnmorskeundervisningen måtte föreskrivas, att för inträde vid statens undervisningsanstalter för barnmorskor skulle fordras dels fullständigt genomgången folkskolekurs, dels en mindre, genomgången godkänd provkurs, att denna provtjänstgöring skulle så vitt möjligt äga rum omedelbart före den ordinarie kursens början, samt att utbildningskursens längd, provtjänstgöring och kursen i spädbarnsvård inberäknad, ej måtte överstiga 1 $\frac{1}{2}$ år.

Utskottet, som beträffande fordringarna för inträde vid statens undervisningsanstalter för barnmorskor samt ifråga om längden av utbildningskurserna anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag, hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i förevarande proposition gjorda anslagsäskanden samt förklara, att de i ämnet väckta motionerna måtte anses besvarade genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr *Kaijser*: Herr talman, mina herrar! I den proposition, som här föreligger till behandling, anhåller Kungl. Maj:t om ökat anslag till barnmorskeundervisningen, och meningen tycks vara, att Kungl. Maj:t skall på administrativ väg utfärda ny förordning angående barnmorskeundervisningen i riket. Denna förordning tycks föreligga i förslag, och man får i propositionen veta grunddragen av densamma. Dessa synas vara dels ökade inträdesfordringar, dels att aspiranterna skola genomgå en provkurs på 6 à 8 veckor, samt dels att kursen skall förlängas ifrån nuvarande 12 månader till två år. Jag skall be att få granska var och en av dessa tre punkter.

Vad först inträdesfordringarna beträffar, skulle enligt den gamla stadgan inträdessökande bland annat förete intyg angående vissa kunskaper utfärdat av ordinarie lärare vid allmänt läroverk eller folkskola. Medicinalstyrelsen har nu sagt, att »medicinalstyrelsen anser ett förbättrat urval bland de inträdessökande kunna vinnas, om intygsutfärdandet ej som hittills blott alternativt utan utslutande överlämnas åt elementarlärare, seminarielärare eller lärare vid kommunal mellanskola eller högre folkskola», och i detta ytt-

*Ang. barn-
morskeunder-
visningen.*

(Forts.)

rande har vederbörande statsråd instämt. Sålunda skulle det icke längre duga för en sökande till barnmorskeinstitut att skaffa sig kunskapsintyg av folkskolelärare, utan måste hon ha intyg av elementarlärare, seminarielärare eller lärare vid kommunal mellanskola eller högre folkskola.

Beträffande de olika åsikterna i denna fråga, står det i den kungl. propositionen, att ett par av ämbetsläkarna hava närmare preciserat sitt yrkande till »fullständig folkskolekurs». Av barnmorskelärarna anser professor Essen-Möller, att någon höjning av inträdesfordringarna möjligen ej behöfde ifrågakomma. Professor Lindquist anser elevernas förkunskaper nu vara alldeles för dåliga men håller före, att, om blott de nu gällande föreskrifterna strängt tillämpades, fordringarna ej skulle behöva skärpas. Doktor Bovin och professor Alin i Stockholm ha ansett, att eleverna ha för dåliga kunskaper, och professor Alin framhåller särskilt, att de äro för dåliga i räkning. »Särskilt svår och hinderlig för undervisningen är oförmågan av även den enklaste huvudräkning», säger han.

Vad eleverna skola kunna, framgår av vad medicinalstyrelsen säger: De skola äga »färdighet att rätt och ledigt läsa innantill; förmåga att uppfatta och på ett redigt sätt muntligen redogöra för det upplästa; någorlunda god säkerhet i rättstavning av svenska ord och användning av skiljetecken i enklare satsbyggnader; samt förmåga att i ett redigt och någorlunda felfritt språk skriftligen återgiva en muntlig framställning eller och skriftligen redogöra för ett bland flera uppgivna lättare ämnen. I räkning syntes man kunna göra anspråk på, att de inträdessökande även kunde något av procenträkning». Så står det, att man även har anspråk på någon kunskap i geometri. »Kännenheten om metersystemet hade också hos de flesta elever varit mycket ofullständig.» Vidare anser medicinalstyrelsen, att de böra ha någon liten kunskap i lösning och smältning, om olika aggregationstillstånd, kemiska föreningar, värmebildning m. m., samt något högre allmänbildning, särskilt elementära kunskaper i historia och geografi.

Jag vill nu vädja till andra kammarens ledamöter och framför allt till dem, som kunna vara folkskolelärare, och framställa den frågan, om de icke verkliga tro, att folkskolelärarna skola vara mäktiga att meddela dessa kunskaper. Saken är nämligen den, att detta enligt mitt förmenande är av synnerligen stor vikt för barnmorskeeleverna. Man skall betänka, att, om en person, som bor på landet och som ämnar bli barnmorska, icke på landet kan få skaffa sig ovannämnda intyg genom förhör av en folkskolelärare utan för att kunna skaffa detta intyg tvingas att resa in till ett municipal-samhälle, en stad eller annat större samhälle, där det finns någon av dessa lärare, som jag räknade upp, nämligen elementarlärare, seminarielärare, lärare vid kommunal mellanskola eller vid högre folkskola blir det för denna mycket betungande. Bor hon i Norrland på t. ex. 10 å 15 mils avstånd från ett sådant samhälle, skall hon behöva resa dit och vistas där en tid och sedan resa tillbaka. Jag säger, att det kommer för henne att gå på flera hundra kronor bara

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

för detta intygs skull. Om det däremot fortfarande blir tillåtet att skaffa kunskapsintyg av folkskolelärare, skall hon kunna få detta i sin hembygd utan att behöva ha några större utgifter.

Den andra punkten gällde provmånaden. Vad den saken beträffar, har jag naturligtvis icke något emot en provmånad i och för sig. Tvärtom anser jag det vara synnerligen lämpligt, att aspiranterna skola genomgå en sådan provmånad. I denna fråga säger medicinalstyrelsen, att »styrelsen anser 6—8 provelever kunna samtidigt tjänstgöra å vardera läroanstalten. Man skulle då hinna med att låta 60—70 elever årligen provtjänstgöra. Att mottaga alla inträdessökande till provtjänstgöring, såsom av barnmorskeförbundet begärts, är, säger styrelsen, av utrymmesskäl outförbart».

Det är ju givet, att, om eleverna skulle genomgå en dylik provtjänstgöring på någon månad eller vad det kan vara, måste en elev, som önskar genomgå en kurs, resa in från landet till Stockholm eller Göteborg, uppehålla sig där under provmånaden och så resa tillbaka igen. Kommer hon från övre Norrland ned till Stockholm, kostar resan hit ned ganska mycket pengar, resan tillbaka lika mycket och vistelsen här blir också dyrbar. Tror man vidare, att den, som skall bli barnmorskeelev, går och gör ingenting under den tid, hon väntar, och att, om hon har någon tjänst, hon genast kan lämna den för att resa ned till Stockholm eller Göteborg på en eller annan månad så fort hon får anfordran att inkomma till provtjänstgöring? Naturligtvis inte. Det blir därför ett stort onus för henne att fullgöra denna provtjänstgöring. Jag har därför föreslagit, att provtjänstgöringen skulle äga rum omedelbart före själva kursen. I detta har även statsutskottet instämt, i det att statsutskottet säger: »Att denna provtjänstgöring kommer att förläggas omedelbart före den egentliga kursens början, anser utskottet vara självfallet.» Jag undrar dock, hur detta skall gå till. Om provmånaden får ingå i kursen, går det bra. Man skulle då göra på samma sätt, som det är ordnat exempelvis vid skogshögskolan, där man tar in litet för många elever och efter en tid gallrar ut de mindre lämpliga. Då går det som sagt bra, men att göra, som statsutskottet förutsätter, nämligen att man skall en månad före kursen taga in alla på en gång, kan omöjligt gå, av den enkla anledningen att man då har två kurser inne på kanske 30 å 35 elever, och att man då icke kan taga in ytterligare 40 å 50 stycken. Därtill finns det naturligtvis icke utrymme. Uppenbarligen är alltså det, som statsutskottet yrkar på, absolut omöjligt att genomföra. Det finns ingen möjlighet, och, som jag sagt, att följa medicinalstyrelsens förslag blir för eleverna synnerligen betungande. Det är av dessa anledningar, som jag för min del föreslagit, att denna provmånad skall inräknas i kursen.

Jag kommer så slutligen till den tredje punkten, nämligen angående den tvååriga utbildningstiden. Av de sakkunniga, som yttrat sig i denna fråga, har professor Essen-Möller, som förut varit barnmorskelärare, sagt, att han anser ett år vara fullt tillräckligt. Professor Lindquist i Göteborg har ansett ett och ett halvt år vara till-

räckligt, och professor Alin anser även ett och ett halvt år vara fullt tillräckligt, medan doktor Bovin i Stockholm föreslagit två år.

Det är klart, att jag icke har något emot, att det blir två år om det bara vore för barnmorskornas kunskapers skull. Det har jag naturligtvis icke. Jag skulle icke motsätta mig, att kursen finge vara i fem år, om det icke vore så, att detta skulle omöjliggöra för landets barnaföderskor att få barnmorskor. Saken är naturligtvis den, att frågan gäller att skaffa vårt land tillräckligt många dugliga barnmorskor.

Anledningarna till att man begärt tvåårig utbildning i stället för 1 ½ årig äro tre, som här anföras i statsrådsprotokollet. Den första är olägenheten av att med en lärotid av ett och ett halvt år tidpunkten för kursernas början ej blir densamma för varje år, d. v. s. den omständigheten, att kurserna skulle behöva börja vid olika tider olika år under tre år, auses vara så viktig, att man därför i stället för att taga ett och ett halvt år skall taga två år. Man skall dock betänka, vad detta halva års kurs betyder. Först och främst betyder det en ökad utgift för staten och vidare en ökad utgift för eleverna. Att således framhålla ett sådant skäl, som att det blir olika tidpunkter för kursernas början, anser jag vara alldeles oriktigt och icke alls vara ett skäl, som kan duga.

Det andra skälet är, att det är tvååriga kurser för sjuksköterskelevernerna. Man säger, att barnmorskorna, särskilt de, som äro anställda som distriktsbarnmorskor på landsbygden, ha en verksamhet av ganska självständig art. Då skola herrarna komma ihåg, att barnmorskorna ha att göra samma förrättning gång på gång, alltid samma förrättning. En sjuksköterska skall däremot ena gången sköta en patient, som har lunginflammation, den andra gången en med blindtarmsinflammation, den tredje gången en med sömnsjuka, den fjärde gången en med spanska sjukan etc., etc. Hon skall således vara hemma i alla sjukdomar för att möjligen kunna sköta någon av dem. Man säger, att barnmorskorna ha mera självständig verksamhet än sjuksköterskorna. Det är alldeles oriktigt. Icke ha de det! Se på förhållandena på landsbygden och icke bara på hur det är i Stockholm. På landsbygden, där en sjuksköterska bor tio mil från läkaren, får hon icke där sköta de sjuka lika självständigt som en barnmorska? Skillnaden är den, att barnmorskan sköter samma förrättning gång på gång, gång på gång och bara samma förrättning, under det att sjuksköterskan måste kunna sköta alla möjliga olika sjukdomar. Det skall vara möjligt för henne att sköta dem allesammans ibland utan ibland endast efter någon anvisning av läkare per telefon. Man måste därför säga, att en sjuksköterska måste ha större utbildning än en barnmorska.

Den tredje anledningen är den, att barnmorskorna med stor ihärdighet framställt önskemål om tvåårig utbildningstid. Ja, detta göra de barnmorskor, som äro färdiga, men skulle det utfärdas en sådan förordning, att de nya barnmorskorna skola få. låt oss säga, 1,500 kronor i lön men de gamla endast 800 kronor, få herrarna se, hur det då blir. Naturligtvis tycka de, som redan äro färdiga, att

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

barnmorskornas antal bör reduceras, ty då få de mindre konkurrens. Saken är nämligen den, att barnmorskornas antal är stort i städerna men visst icke på landet. Det står här i statsrådsprotokollet angående barnmorskornas antal, att detta är alldeles för stort. Ja, det är sant, om man endast fäster sig vid antalet i klump. Det står exempelvis på följande sätt: »Med ledning av förste provinsialläkarnas förslag uppgives där landets behov av kommunalt anställda barnmorskor vara 2,000. Därmed är landsbygdens och de mindre städernas behov av barnmorskor fyllt. I början av 1916 voro 2,170 anställda hos kommun, enligt riksförsäkringsanstaltens berättelse, återstoden 927 (med undang av 27 på barnbördshus anställda) voro privatpraktiserande och utövande yrket huvudsakligen i de större städerna, där en mycket stor del av dem endast med svårighet kunde försörja sig på grund av de obetydliga antal förlossningar, som de fingo att sköta.»

Det är alldeles klart, att så är fallet, men på landet finns det visst icke tillräckligt med barnmorskor. Vi kunna i statsrådsprotokollet år 1919 se, hur det då var. I Stockholms län var det 10 procent barnaföderskor, som icke hade tillfälle att få barnmorska, i Värmlands län var det 14 procent, i Västerbottens län var det 23 procent och i Norrbottens län 28 procent, som icke fick barnmorska. Ändå kan man komma och påstå, att barnmorskornas antal är tillräckligt och gärna kan bli mindre. Det är sant, att det finns tillräckligt med barnmorskor, om man endast håller sig till städerna. (Man skall också komma ihåg, att det i Stockholm och andra större orter även finns läkare.) Det behövs emellertid också barnmorskor på landsbygden. Om barnmorskornas antal minskas och de icke bättre fördelas på landsbygden, blir det på samma sätt med barnmorskorna, som det nu är med läkarna. Jag skulle för min del ingenting ha emot att herrarna ökade kursens längd, om jag vore säker på att det ej då bleve samma förhållande med barnmorskefrågan som nu med provinsialläkarfrågan. År 1911 fattade riksdagen ett beslut, som medfört att provinsialläkarebanan avfolkats. Fattar nu andra kammaren ett sådant beslut som nu framställles, kommer också barnmorskebanan att avfolkas. Redan nu är deck, som vi ha hört, bristen så stor, att det i Norrbottens län, som jag nyss läste upp, är 28 procent barnaföderskor som icke få någon barnmorska, och i hela Sveriges rike få 10 procent av mödrarna sina barn utan hjälp av barnmorska. Ändå säger man, att antalet är tillräckligt. Det är det visst i stort sett, men barnmorskorna äro olämpligt fördelade. Det är just fördelningen, som det är av vikt att få rättigare. Man har ju också försökt att få fördelningen så jämn som möjligt.

Vad undervisningstiden för övrigt beträffar, är min uppfattning som sagt den, att, om barnmorskorna få en utbildningstid på ett och ett halvt år, synes mig detta vara fullt tillräckligt. Som jag nämnde, är det ju samma förrättning, som de skola utföra. Det är icke som för sjuksköterskorna flera olika sjukdomar, de skola behandla, utan det är samma och samma förrättning.

Härtill komma i vissa fall några olika slags förrättningar, nämligen en del operationer, som barnmorskorna få göra. Dessa operationer äro av tre slag. Den första gäller utskaffande av kvarsittande efterbörd. Detta har under 1918, det sista år, för vilket statistik föreligger, utförts av barnmorska 340 gånger eller en gång på 296 fall, d. v. s. i runt tal en gång på 300 fall. I medeltal förrättar en barnmorska ungefär 35 förlossningar per år. I den kungl. propositionen för år 1919 står det:

»Enligt denna sammanställning uppgår det sannolika medeltalet förlossningar för 1,324 på landsbygden kommunalt anställda barnmorskor till 35 förlossningar per år. Omkring 50 procent av hela antalet barnmorskor hava dock under 35 förlossningar årligen. Av dessa 50 procent hava 9,8 procent under 15 förlossningar.» Om man nu betänker, att denna operation att uttaga kvarsittande efterbörd förekommer en gång på 300 fall, får en barnmorska göra en sådan operation ungefär en gång vart nionde år. Den andra operation, som de få utföra, är tångförlossning på låg tång. En sådan operation utfördes av barnmorska enligt 1918 års statistik en gång på 350 fall. En barnmorska får sålunda tillfälle att utföra den en gång vart tionde år. Den tredje operationen är s. k. vändning på fot och utfördes denna av barnmorska år 1918 69 gånger d. v. s. en gång på 1,457 fall eller med andra ord varannan barnmorska får göra detta en gång under sitt liv.

Det är dessa tre operationer, som en barnmorska kan ha att göra. Jag frågar nu herrarna: Om nu barnmorskorna bara hava att förrätta samma sak gång på gång och dessutom endast ha dessa operationer att göra, som därtill förekomma så sällan, om ni då anse, att de skola behöva en utbildningstid på två år?

Vidare står det här, att den tyngst vägande invändning, som kan framställas mot ett förslag om förlängning av utbildningstiden, är, att elevernas omkostnader för utbildningen därigenom skola betydligt ökas. Ja, det är alldeles givet, att elevernas omkostnader för utbildningen bliva högst betydligt ökade. Två år i Stockholm eller i Göteborg och därtill ytterligare ett halvt år före inträdet genom kunskapsbetygs anskaffande och provkurs blir två och ett halvt år, vilket säkert drager en kostnad av 3,000 kronor. En barnmorskas minimilön är 800 kronor. Det är klart, att de omöjligen kunna reda sig med denna minimilön utan minst måste ha 1.500 kronor, ty de måste använda 300 kronor årligen till ränta och amortering av sin skuld. Barnmorskornas löner måste således ovillkorligen på samma gång ökas. Jag sätter mig icke alls emot detta, varken mot den tvååriga utbildningstiden eller mot ökade löner, endast kamrarnas ledamöter kunna garantera mig, att våra barnaföderskor verkligen få barnmorskor, då de behöva dem.

Som förhållandet nu är på landsbygden, åtminstone i Norrland, blir det på grund av den förlängda utbildningstiden ännu mycket mindre antal barnmorskor. Jag är av den uppfattningen, att det icke behöver vara så lång utbildningstid. Det är bättre att ha ett större antal,

Ang. barnmorskeundervisningen.
(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

som icke har så förfärligt stor och lång utbildning, som de nu skulle få, utan huvudsaken är, att de över huvud taget finnas.

Det står här bland annat, att barnmorskeeleverna skola läsa anatomi i två månader av nio. Varför skola de läsa så mycket anatomi? Jag erinrar mig mycket väl, att då jag en gång i världen läste anatomi — jag hade en utomordentligt framstående anatom som lärare — skulle han en termin, som jag gick på hans föreläsningar, föreläsa om bukens organ och möjligen genitalorganen, men han hann på hela tiden endast föreläsa om levern. Han höll fyra föreläsningar i veckan under en hel termin bara om levern. Det var synnerligen intressanta och roliga föreläsningar, de roligaste, som jag varit med om, men skulle jag hållit på att läsa anatomi på det viset, skulle jag icke ha tenterat än i dag. På samma sätt är det här. Man vill undervisa barnmorskeeleverna i en hel del saker, som ej äro nödvändiga, och därför anser man sig ej hinna med det, som är absolut nödvändigt. Undervisningen bör enligt min åsikt vara sådan, att man skall få ett tillräckligt antal barnmorskor, som äro lämpliga och dugliga. Vilja de sedan förskaffa sig mera kunskaper, må det stå dem fritt att göra detta i de privata förlossningsanstalterna.

Av dessa anledningar ber jag för min del att få yrka bifall till min motion.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna av den utredning, som förebragts i den kungl. propositionen, råder det från alla håll icke mer än en mening om behovet av en förbättrad barnmorskeundervisning. Alldeles särskilt enhälligt har ju detta krav framförts från barnmorskorna själva.

Såsom också av handlingarna framgår, och som vi här fått belyst i den siste ärade talarens anförande, är det egentligen endast i två eller, om man så vill, i tre punkter, som några meningsskiljaktigheter av betydelse gjort sig gällande. Den ena av dessa gäller frågan om längden av den utsträckta utbildningstiden, om den skall bli ett och ett halvt eller två år. Den andra punkt, där det råder någon meningsskiljaktighet, gäller det mått av förkunskaper, som måste uppställas för inträde vid barnmorskeanstalterna, huruvida dessa kunskaper skola vara något större eller något mindre. I själva verket är i detta fall skillnaden i uppfattning icke så stor. Vidare, ehuru det torde vara en detaljfråga, råder olika mening om provmånadens anordnande.

Vad beträffar den av dessa meningsskiljaktigheter, som rör inträdesfordringarna, synes det mig genom de båda barnmorskelärarnas påpekanden, särskilt genom professor Alins mycket målande framställning, som återfinnes på sidan 9 i den kungl. propositionen, vara till fullo ådagalagt, att ett ökat mått av förkunskaper ovillkorligen är av behovet påkallat. De krav på sådana förkunskaper, som medicinalstyrelsen uppställt och Kungl. Maj:t accepterat, torde näppeligen kunna betecknas annat än som synnerligen måttliga. I själva verket torde väl icke heller råda så

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

stor skiljaktighet i sak mellan detta kunskapsmått och vad motionärerna, av vilka den siste ärade talaren är en, påyrkat, nämligen fullständigt genomgången folkskolekurs. Vore det nämligen så, att vår folkundervisning på alla platser i vårt land vore så god, som motionärerna, enligt min uppfattning med orätt, gjort gällande, så kanske man utan vidare skulle kunna acceptera dessa inträdesfordringar dock med den betydande skillnaden, att det alltid måste krävas, att eleverna verkligen besitta dessa kunskaper och att de icke under den tid, som förflutit efter skoltiden, hunnit mer eller mindre tappa desamma. Det kanske var en missägning av herr Kaijser, när han vädjade till folkskollärarna och sade: tro icke herrarna, att folkskollärarekåren kan meddela dessa kunskaper? Något annat har ju aldrig varit ifrågasatt. Det är endast därför, att de betyg, som vederbörande förete, enligt vad i handlingarna påvisats, icke alltid varit tillförlitliga, som man velat, att aspiranterna skola få undergå denna lilla prövning inför en lärare, som icke varit deras egen.

Jag vill alldeles särskilt stryka under, att det är av vikt, att det kunskapsmått, som man kräver, verkligen kräves såsom förkunskaper, och att icke som i motionen gjorts gällande — det gjorde likväl den ärade talaren icke nu — vederbörande skulle få friska upp sin kunskaper först under provtjänstgöringen. Ty denna provmånad är, såsom av handlingarna framgår, avsedd för något helt annat, än att eleverna då skola komplettera sina skolkunskaper i läsning, skrivning, räkning och naturlära. Den är avsedd att bereda vederbörande lärare en uppfattning om elevernas lämplighet icke minst i praktiskt avseende för det kall, som de velat välja. Detta gör ju också, att denna provtjänstgöring näppeligen kan ordnas på det sätt, som den ärade motionären menade, och även statsutskottet förordnat. Emellertid bör det naturligtvis tillses, att provtjänstgöringen ordnas på så lämpligt sätt som möjligt, men såvitt jag förstår, säger det sig nästan självt, att man icke kan ordna en sådan provtjänstgöring så, att alla de inträdessökande på en gång kunna få fullgöra densamma. Däremot är det meningen, och det har också i förslaget förutsatts, ehuru det icke kommit till uttryck i själva propositionen, att det för de längst bort boende — alltså för dem, för vilka de ekonomiska och personliga olägenheterna eljes skulle bli så stora, som herr Kaijser påpekade — skall ordnas så, att de få tillfälle att fullgöra sin provtjänstgöring omedelbart före kursens början.

Innan jag kommer in på frågan om utbildningstidens längd, vill jag stryka under vad som sagts i den kungl. propositionen, nämligen att även med den obetydliga skärpningen av inträdesfordringarna och även vid anordnandet av denna provmånad måste man låta sig synnerligen angeläget vara att tillse, att det icke uppställes några krav, som kunna anses verka hämmande och försvärande för att verkligen de allmogedöttrar, som man vill erhålla till detta yrke, kunna vinna inträde även i fortsättningen.

I fråga om den andra meningsskiljaktigheten, den som rör ut-

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.

(Forts.)

bildningstidens längd, så säger det sig självt, att jag även i det fallet varit hänvisad till att rätta mitt omdöme efter vad fackmännen anse. De hava, som av handlingarna framgår, tidigare varit av olika meningar, men jag är i tillfälle meddela, att det bland de verkligt sakkunniga numera icke råder mer än en mening i denna fråga. Om den ändrade uppfattning, som professor Essen-Möller i detta fall kommit till, har redan utskottet erinrat. Även professorerna Alin och Lindquist hava numera framhållit, att de anse det fördelaktigare med en tvåårig utbildningstid, och särskilt har professor Lindquist i detta fall understrukt, att han kommit till denna uppfattning efter den erfarenhet han vunnit som föreståndare för anstalten i Göteborg. Han, liksom professor Essen-Möller, har också den uppfattningen, vars riktighet tyvärr bestrides av herr Kaijser, att om en tvåårig utbildningstid kräves av vanliga sjuksköterskor, så är det ännu mer nödvändigt att ställa detta krav på barnmorskorna. Barnmorskorna hava, som här framhållits, en mera självständig verksamhet än de vanliga sjuksköterskorna, som hava en tvåårig utbildningstid, men de hava kanske icke en så mångsidig om än lika självständig verksamhet som distriktsköterskorna. För dessa senare uppställes numera kravet på en treårig utbildningstid. Vad som nu föreslås för barnmorskorna skulle sålunda innebära, att man sätter deras utbildningstid i en riktig relation till sjuksköterskornas.

Enligt mitt förmenande läser det påståendet, som här har gjorts av den siste ärade talaren och som återfinnes i koncentrerad form i själva motionen, nämligen att man här skulle skapa överkvalificerade arbetskrafter och att barnmorskorna skulle bliva för dyra, nog får betraktas som ett överord. I det fallet litar jag naturligtvis i främsta rummet på de verkliga auktoriteter, som uttalat sig i frågan, men jag vågar också i någon mån lita på mitt eget sunda omdöme. Det är ju alldeles riktigt, som här framhållits, att själva havandeskapet och förlossningen är en naturlig process, men det är ju också lika känt, att det därvidlag kan inträffa komplikationer och mera onaturliga fall, som det är av vikt för barnmorskan att känna till. Det lär väl icke kunna bestridas, att vid sidan av de alldeles särskilt kinkiga fall, angående vilkas sällsynta förekomst vi nyss fått höra procent-siffror anföras, även förekomma andra fall, där det är lika nödvändigt, att barnmorskan verkligen fullt förstår sin uppgift. Det bör ju icke heller förbises, att barnmorskorna i 95 % av samtliga fall hava att fungera utan biträde av läkare och att, såsom av dessa sakkunniga läkare framhållits, vid många tillfällen både moderns och barnets liv och välbefinnande äro beroende av, att barnmorskorna verkligen förstå sin uppgift på rätt sätt. I otaliga fall, särskilt på landsbygden, där barnmorskan eljest skulle tillkalla läkare, är det på grund av avstånden icke möjligt att få honom dit, och då måste barnmorskan reda sig själv. Vidare torde det vara uppenbart, att just på grund av att de verkligt komplicerade eller mera onormala fallen äro relativt sällsynta, tillfällena på anstalterna för eleverna att få se och lära sig förstå sådana fall också äro relativt små, ity att

även på en stor barnbördsanstalt sådana fall icke förekomma alltför talrikt. Möjligheten för dem att verkligen få praktisk kännedom om sådana fall, så att de icke stå handfallna inför dem i sin praktik, måste ju då vara väsentligen större, om utbildningstiden utsträcker. Och det borde väl också vara uppenbart, att en elev har väsentligt större förutsättningar att tillgodogöra sig, vad hon i detta fall får se i det praktiska arbetet på förlossningsanstalten, under det andra läroåret sedan hon verkligen fått en del kunskaper på området.

Enligt min uppfattning är det därför önskvärt och behövt, att vi på detta område såsom på andra områden verkligen göra den reform, som nu behöver göras, på en gång, så att den blir tillfredsställande enligt verkligt sakkunnigas mening, till vilka jag själfvallet icke kan räkna mig själf, men jag vågar dock påstå, att de sakkunniga, som jag stöder mig på, äro i detta speciella fall mera sakkunniga än de ärade motionärerna.

Det allvarligaste motskålet och det, som föranlett mig att ställa mig tveksam, huruvida man kan taga detta steg fullt ut, är just hänsynen till de ökade kostnader, som en utsträckning av tiden från ett och ett halvt till två år måste medföra för eleverna. Den omständigheten att, såsom från anstaltens sida framhållits, undervisningen då kan lämpligare anordnas, är visserligen av vikt, och det är tämligen naturligt, att föreståndaren för en sådan anstalt skall lägga vikt därvid. Men det är i alla händelser icke detta som varit det avgörande för Kungl. Maj:ts förslag. Att kostnaderna för staten skulle bli ökade genom en tvåårig utbildningstid, är ju icke förhållandet. Detta har också i motionen erkänts, men om jag icke missförstod den ärade talaren, ville han nu göra gällande, att även statens kostnader skulle ökas.

Inför valet mellan att få en barnmorskekår, som är vuxen sin viktiga uppgift — jag tänker härvidlag särskilt på vår landsbygd, där vid otaliga tillfällen, när läkaren borde tillkallas, han icke kan komma tillstädes — i valet, säger jag, mellan att få en sådan kår, som är fullt vuxen sin uppgift, och att få en, som icke är det, har jag ansett, att betänkligheterna borde få träda tillbaka, i all synnerhet som, enligt vad som påvisats i propositionen — icke av mig, utan av medicinalstyrelsen, vars yttrande där refererats — man anser, att det icke bör vara några olägenheter utan tvärtom önskvärt att få barnmorskekåren något minskad. Jag undrar, om de erinringar med anförande av statistik, som därutinnan gjorts av den siste ärade talaren, äro så alldeles tillämpliga för närvarande. Åtminstone har under de senaste åren, trots den konkurrens, som under krisåren ägt rum med andra områden, tillströmningen till denna bana varit synnerligen stor. Enligt vad jag föreställer mig, har detta föranletts, bortsett från mångas önskan att få ägna sig åt ett lockande kall, av den förbättring av denna kårs inkomstförhållanden, som har vidtagits, sedan den statistik åstadkoms, på vilken den ärade talaren åberopade sig. I varje fall har den mest sakkunniga myndighet, medicinalstyrelsen — samtidigt som dess chef bemyndigat mig meddela, att han alltid ansett den tvååriga utbildningstiden vara den

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

riktiga — beräknat, att även med den tvååriga utbildningstiden någon minskning av antalet barnmorskor, som kunde innebära någon risk, icke vore att motse. Först efter loppet av 18 år skulle man komma ned till det antal barnmorskor för hela riket, som medicinalstyrelsen anser vara det normala, och under dessa år lärer väl genom av andra skäl nödvändiga utvidgningar av förlossningsanstalterna det vara möjligt att bereda tillträde för ytterligare ett antal elever. Jag tror också, att trots den utsträckning av lärotiden, som här ifrågasättes, från 1½ till 2 år, det icke skall komma att visa sig någon minskad tillströmning, utan sedan tiderna nu blivit sämre, kommer nog snarare tillströmningen att ökas.

Slutligen ber jag att få framhålla, att enligt vad man här från anstalternas sida påvisat, med den anordning av utbildningen, som motionärerna föreslagit få vi med 1½ års utbildning icke en enda barnmorska mera, än om utbildningstiden göres tvåårig. Vad som av herr Kaijser anförts emot utsträckning av tiden till 2 år, nämligen att man skulle riskera, att antalet elever, som årligen utbildas, blir för litet, gäller sålunda även det förslag, som från hans egen sida blivit framställt.

Såsom icke själv varande fackman har jag haft till uppgift att med ledning av den utredning, som förebragts från sakkunniga, bilda mig en uppfattning i den föreliggande frågan, och jag har efter den mest omsorgsfulla omprövning därvid kommit till den bestämda övertygelsen, att alla avgörande skäl tala för att vi böra utsträcka utbildningstiden vid barnmorskeanstalterna till 2 år. Då denna mening, liksom vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit, vunnit anslutning från ett enhälligt statsutskott och även nu på förmiddagen från medkammaren, vågar jag uttala en vördsam förhoppning, att denna mening också skall bliva riksdagens. Därigenom kommer, säger en av mina mest sakkunniga rådgivare i frågan, enligt hans fasta övertygelse »förlossningskonsten i vårt land att taga ett jättesteg framåt och föras upp på ett helt annat plan, än den nu står, och det betyder», säger han vidare, »många sparade människoliv, både mödrars och nyfödda barns» — icke minst för landsbygden, skulle jag vilja tillägga.

Herr Jansson i Falun: Jag skall icke inlåta mig på en diskussion med fackmännen om utbildningstidens längd, utan jag skall endast be att få angiva de synpunkter, som för mig varit avgörande, när jag tagit ståndpunkt till denna fråga.

Jag skall först och främst be att få säga ett par ord angående inträdesfordringarna. Jag för min del har varit synnerligen tveksam, huruvida man skulle kunna vara med om att tillstyrka vad som i propositionen föreslagits i fråga om inträdesfordringarna. Men vid en närmare genomläsning av den kungl. propositionen finner man, såsom för övrigt herr statsrådet nu strukit under, att det icke är meningen att försvåra möjligheten till inträde för allmogens döttrar. Det har för mig varit huvudsaken, att de, som icke hava tillgång till annan undervisning än vår vanliga folkskola, även må

*Ang. barn-
morskeunder-
visningen.*

(Forts.)

kunna vinna inträde vid barnmorskeanstalterna. Jag vill särskilt understryka, att när förordningen utfärdas, det må ses till, att det icke blir så ordnat, att det kräves högre undervisning än den, som kan erhållas i folkskolan, och att, när det gäller intyg, det icke kräves, att intygsgivaren skall hava högre kvalifikationer än folkskollärares. Jag kan mycket väl vara med om den tanken, som herr statsrådet anfört, att det är lämpligt, att intyget utfärdas av en lärare, som icke undervisat vederbörande, det anser jag synnerligen lämpligt; men detta intyg bör även kunna lämnas av annan folkskollärare än den, som lett undervisningen. Ordnas saken så i fråga om inträdeskraven, behöva vi icke hysa farhågor för att svårigheter skola uppstå för våra allmogedöttrar att vinna inträde.

Så är det en sak till, och det är en viktig sak, nämligen att man ser till, att vår folkskoleundervisning på landsbygden blir så ordnad, att den icke behöver stå efter i alltför hög grad. Jag vill särskilt framhålla den synpunkten vid detta tillfälle.

Vad sedan angår utbildningstidens längd, är det självklart, att vi lekmän icke kunna giva oss in på någon diskussion, men vi ha funnit, att de fackmän, som tidigare intagit den ståndpunkten, att 1 $\frac{1}{2}$ års utbildning är tillräcklig, undan för undan hava ändrat sig. Vi hava från dem erhållit promemorior, som finnas här i kammaren och som herrarna kunna få taga del av. Där säga de tydligt ifrån, att den ståndpunkt, som de tidigare intagit, icke visat sig hållbar på grund av senare erfarenheter. Jag har då icke kunnat finna annat, än att jag såsom lekman ovillkorligen måste vara med om att tillstyrka det förslag, som garanterar, att vi få de bäst utbildade barnmorskorna. Jag tror, att den, som bor långt från läkare, har synnerligen stort intresse av att dessa barnmorskor, som skola utföra ett så maktpåliggande, ömtåligt och viktigt värv, icke sakna de kunskaper, som erfordras. Vi måste då också se till, att möjlighet beredes dem att inhämta dessa kunskaper.

Nu säger herr Kaijser, att det icke förekommit några synnerligen svåra fall på många år. Det är glädjande, men man vet aldrig, när dessa svåra fall inträffa. Därför måste man vara beredd på det värsta. Om herr Kaijser kunde garantera mig, att sådana fall aldrig förekomma, skulle jag vara den förste att rösta för den kortare utbildningstiden, därför att den är ekonomiskt mindre betungande för eleverna, men som nu herr Kaijser icke kan det, vill jag för min del icke vara med om annat än den längre utbildningstiden, som möjliggör, att barnmorskorna äro beredda på alla eventualiteter. Det är detta, som för mig varit huvudsaken i denna fråga, och jag tror, att den, som har litet erfarenhet om vad det vill säga i det levande livet, ifall hustrun blir förstörd genom en olycklig förlossning, icke ser på en liten utgift, om det är möjligt att anordna en utbildning för denna kår, som svarar emot de krav man ställer på densamma.

Jag tror, att andra, som äro mera sakkunniga på detta område än jag, komma att lämna sitt bidrag till denna debatt, och jag tror

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.

(Forts.)

mig icke kunna övertyga någon om att den uppfattning, som jag företräder, är den riktiga, men jag har ansett mig skyldig att angiva de synpunkter, som i denna fråga varit för mig avgörande.

Jag skall, herr talman, på grund av vad jag anfört be att få yrka bifall till statsutskottets förslag. Det förefaller mig, som om det skulle vara högst egendomligt, ifall denna kammare skulle vara med om en kortare utbildningstid än medkammaren. Vi böra väl i alla fall vara lika intresserade för att få en skicklig och kompetent barnmorskekår, som man är på andra sidan.

Herr Gustafson i Kasenberg: Herr talman! Jag skulle nöja mig med att instämma i herr Kaijers anförande, då han är fackman på detta område, men av rent praktiska skäl skall jag be att få yttra några ord.

Jag har ansett, att när vi få en kurs på 1 $\frac{1}{2}$ år jämte provtjänstgöring, det bör vara en så pass god tillökning, att inga skäl föreligga, att man bör gå på förslaget om ännu längre utbildningstid. Herr statsrådet har sagt, att han litar på de sakkunniga. Nu är det så, att medicinalstyrelsen och föreståndarna för barnmorskeanstalterna i Stockholm och Göteborg anfört, att en tid på 1 $\frac{1}{2}$ år bör räcka. Jag tycker, att dessa äro så sakkunniga, att man bör vara övertygad om att det räcker. Genom de högre kunskaper, som fordras, skulle man utestänga en del fattiga flickor från att utbilda sig till detta yrke, som de möjligen hava fallenhet för. Vi hava ju våra provinsialläkare så väl placerade överallt i vårt land, och skulle man anse, att antalet läkare bör ytterligare ökas i Norrland, vore det lyckligare, att så skedde, än att barnmorskorna utbildas, jag vågar säga, till kvacksalvare, ty de skulle nog komma att anlitas i vissa fall, som de icke äro fullt hemma i.

Sedan få vi tänka något på en annan sak, nämligen på de utgifter, som kommunerna hava. Vi veta, att om så stora krav skulle ställas på dessa utbildningskurser, skulle kostnaderna bli minst fördubblade. Såsom skäl för mitt avstyrkande av förslaget om tvåårig utbildning vill jag framhålla, att det icke inträffat något särskilt, som kan motivera detta förslag. De barnmorskor, som utgått från anstalterna under de senare åren, hava skött sig så väl, att inga särskilda missgrepp förekommit. Jag förstår då icke, varför man behöver gå över till tvåårig utbildning. Om det hade förelegat några särskilda skäl, såsom att missbruk ägt rum eller att de icke förstått sin uppgift, skulle jag naturligtvis icke velat motsätta mig detta. då det gäller humanitära förhållanden, men då så icke är fallet, kan jag för min del icke finna några skäl att följa Kungl. Maj:t i detta förslag.

Jag skall icke vidare upptaga kammarens tid, då herr Kaijser så utförligt motiverat denna sak, utan jag skall blott be att få yrka bifall till vår motion.

Herr Block: Herr talman, mina herrar! Det skulle kunna hända, att en och annan med anledning av de handlingar, som före-

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

ligga i denna fråga, och kanske också med anledning av ett eller annat yttrande, som fällt här i kväll, fått den uppfattningen, att våra barnmorskor skulle på grund av bristande utbildning vara olämpliga att utöva sitt yrke. Jag får alldeles bestämt säga ifrån, att så ingalunda är fallet. Vår barnmorskekår är en mycket god kår och kan mäta sig med samma kår i vilket annat land som helst. Jag har under många år samarbetat med barnmorskor, under en nära 20-årig verksamhet, huvudsakligen på landsbygden, och under de fem sista åren i medicinalstyrelsen. Jag har att där föredraga ärenden, som röra barnmorskeväsendet, så att jag anser mig berättigad att fälla ett omdöme i denna sak. Jag har att i medicinalstyrelsen emottaga rapporter från tjänsteläkarna angående barnmorskornas verksamhet, det åligger mig att emottaga och granska rapporter från barnmorskorna, och det åligger mig också att emottaga, granska och behandla anmärkningar, som framställas emot barnmorskorna. Sådana anmärkningar göras oftast av läkarna och ytterst sällan av allmänheten. Jag har under dessa fem år funnit, att anmärkningarnas antal högst betydligt minskats. Under de sista åren är det ytterst få anmärkningar, som riktats mot våra barnmorskor, och av grava anmärkningar är det endast enstaka. Jag har också fått den uppfattningen, att, om en barnmorska gjort något fel, har det i de allra flesta fall icke berott på bristande utbildning eller bristande kunskaper utan på helt andra orsaker. Oftast har det varit någon gammal barnmorska, som vid undersökning visat sig även förete andra egendomligheter. Det har också hänt, att medicinalstyrelsen under de senaste åren några gånger fått avstänga en sinnessjuk barnmorska från yrkets utövning, men mot sinnessjukdomar och ålderdomsskröplighet hjälper aldrig en än så lång utbildning. Vidare skulle jag vilja säga — jag måste såsom läkare erkänna det — att även den skickligaste läkare någon gång begår misstag, och om någon barnmorska gör det, skall man icke genast tro, att det berott på bristande utbildning.

Nu har jag varit med om ett förslag om utvidgning av utbildningstiden och anser, att denna utökning är synnerligen önskvärd. Jag vill icke gå så långt, att jag vill säga, att jag anser det vara trängande nödvändigt, utan jag kan endast gå så långt, att jag anser det vara synnerligen önskvärt. Vad innehålla då de olika förslagen? Jo, en utökning av den nuvarande tiden på ett år. Av detta ena år beräknas tre månader på instrumentalundervisning, och nio månader användas för en kurs i allmän förlossningskonst och spädbarnsvård. Dessa nio månader har medicinalstyrelsen föreslagit skola utökas med sex månader, således med $\frac{2}{3}$ av den förutvarande tiden, eller från nio till femton månader. När jag föreslog detta i medicinalstyrelsen, ansåg jag tiden vara så rundligt tilltagen, att man snarare skulle vänta, att statsmakterna ville pruta på denna tid. Regeringens förslag och nu således statsutskottets förslag är, att denna niomånaderskurs skall utökas till tjuguen månader, d. v. s. till mer än det dubbla. Jag har i min motion sagt, att jag anser, att man bör gå försiktigare till väga.

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

Detta nu med barnmorskelärarna, att de vänt, är något högst egendomligt. Ja, det är kanske icke så egendomligt bland lärda sakkunniga, ty jag har hört, att det händer rätt så konstiga saker, men jag får ändå säga, att detta är ytterst egendomligt. Vi ha i medicinalstyrelsen fått av dem avgivna utlåtanden, som de haft god tid på sig att motivera och avge. Senast i morse ringde professor Alin på till mig och sade — han använde detta uttryck: »Även jag har varit utsatt för ett kraftigt tryck att frånträda min ståndpunkt, men jag vidhåller den»; och han angav flera skäl, varför han måste vidhålla den. Nu hörde vi emellertid av herr statsrådet, att även han har vänt. Det finns sålunda två yttranden utav var och en av dessa sakkunniga, *ett*, som avgivits tidigare och som motiverats och vilket de i lugn och ro fått avgiva, och *ett*, som går stick i stäv mot detta och som är avgivet under den sista tiden. Jag måste fortfarande sätta mera värde på de av dem förut avgivna yttrandena. Efter vad som har hänt, skulle jag vara böjd för att icke fästa avseende vare sig vid de ena eller de andra. Nu vill jag emellertid icke påstå, att dessa lärare äro de enda sakkunniga i detta ärende.

Jag vill sticka in här, att detta är en fråga, som icke berör städerna så mycket. Vi kunna sätta utbildningstiden huru lång som helst, städerna komma under alla förhållanden att få barnmorskor. Det är landsbygden, som är så särskilt beroende av detta. Min ärade kollega doktor Kaijser, har redan påpekat detta, och jag skall be att även få ännu tydligare understryka det. Jag tror, att man måste ha en personlig erfarenhet om förhållandena på vår landsbygd och särskilt i de mera avlägsna glest befolkade trakterna för att förstå faran av ett bifall till utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag. Det står i utskottets motivering, att »ett flertal» provinsialläkare även biträtt förslaget om en utsträckning av tiden från nio till tjuguen månader. Det är ett mycket farligt uttryck, detta: »ett flertal». Om herrarna tro, att det skall betyda flertalet, får jag bestämt säga, att så icke är fallet, utan de flesta av landsbygdens läkare hålla på en utbildningstid av 1½ år. För några månader sedan hade förste provinsialläkareföreningen möte här i Stockholm, och vid detta möte voro nio av landets förste provinsialläkare närvarande. Alla dessa nio voro av den meningen, att man borde utöka tiden till högst 1½ år. En och annan av dem ansåg, att man borde kunna nöja sig med mindre. Dessa läkare anser jag bättre känna barnmorskornas verksamhet i det praktiska livet, än vad barnmorskelärarna göra.

Varifrån har då detta krav på ökad utbildningstid från 1 till 2 år kommit fram? Jo, det är en strömning, som gått igenom. För det första var det sjuksköterskorna, som begärde en utökad utbildningstid, och sedan ha barnmorskorna begärt det också. Doktor Kaijser har redan sagt vad man skall kunna tänka sig. Jag vill blott gå vidare och fråga: Vad gagn skall det innebära för den nuvarande kåren, ifall utbildningstiden ändras till 2 år? De tusentals nuvarande barnmorskorna bli icke bättre därigenom. Deras kunskaper ökas ju icke, men det blir, såsom herr Kaijser säger, icke så farlig konkurrens. Jag tror också, att vill barnmorskorna ha räk-

nat med — vilket jag anser alldeles givet — att kommunerna få bereda sig på att både taxor och löner även för nuvarande barnmorskor måste höjas, ty naturligtvis kunna vi icke ha en kår med lägre avlöning och en kår med högre avlöning. Om de gamla barnmorskorna trodde, att de skulle förbli en kår med lägre avlöning, är jag alldeles övertygad om, att de icke skulle begärt en utökning av utbildningstiden. Det har sagts, att de ganska enhälligt uttalat den önskan, att de nytillträdande skulle få denna drygare utbildningstid, men de ha med ännu mera rörande enighet avhållit sig från att för sin egen del begära ytterligare undervisning. Det hade legat närmast till hands, att de först och främst begärt, att de, i känslan av att de icke fått tillräcklig utbildning, skulle få någon ytterligare. Herrarna kunna fråga vilken barnmorska som helst, om hon anser, att hon icke har tillräckliga kunskaper, och att hon behöver gå ytterligare ungefär 1 år vid någon anstalt. Jag tror icke, att det skall bli många barnmorskor, som vilja vara med om detta, men det är för de nytillträdande, som de uppställt detta krav.

Det har gjorts jämförelser med sjuksköterskorna. Statsutskottet har såsom det nästan viktigaste skälet åberopat, att sedan riksdagen fattat beslut om sjuksköterskornas utbildning, skulle det endast vara en konsekvens att nu också öka på barnmorskornas utbildningstid till 2 år. Jag anser icke, att man kan helt jämföra sjuksköterskor och barnmorskor. Doktor Kaijser har redan framhållit detta, och jag anser, att utskottet i detta fall icke heller varit konsekvent. Det borde närmast ha jämfört distriktsbarnmorskor med distriktssjuksköterskor, dessa ha tre års utbildningstid, men för distriktsbarnmorskorna skulle det bli 2 år. Häri ligger, efter vad jag kan förstå, redan ett erkännande av att de icke kunna helt jämföras med varandra. Eller skall jag räkna med det, att Kungl. Maj:t och statsutskottet anse, att man till en kommande riksdag skall vänta ett öfslag om att utbildningstiden för distriktsbarnmorskorna skall ökas till 3 år.

Ja, om vi nu ock kunde jämföra sjuksköterskorna och barnmorskorna, får jag säga, att den omständigheten att riksdagen förra året fattat beslut om en drygare utbildningstid för distriktssjuksköterskorna, icke kan mana riksdagen att i år fatta något beslut om väsentligt ökad utbildningstid för barnmorskorna. Det är redan nu så, att vi ha synnerligen svårt att få några sjuksköterskeelever. Det beräknas, att vi skulle behöva 60 distriktssjuksköterskeelever om året, och det har endast lyckats att detta år få tillsammans 16 elever. Det är brist på sådana. Huru skola vi kunna fylla denna brist på sjuksköterskor? Jag är alldeles övertygad om, att det skulle bli samma förhållande med barnmorskorna. Det är visserligen sant, att siffran på antalet barnmorskor, som vi ha, är större än siffran på antalet av dem, som vi behöva, ifall samtliga skola kunna vara i verksamhet. Många av dessa antecknade barnmorskor äro emellertid gifta, ha annat för sig och bedriva sitt yrke endast såsom bisysselsättning, så jag tror, att jag kan säga, att vi icke äro så synnerligen rikligt försedda med barnmorskor för närvarande. Det har redan

Ang. barnmorskeundervisningen.
(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

visat sig — och jag tror, att det kan en och annan av kammarens ledamöter intyga — att det varit ganska svårt att få en del distriktsbarnmorsketjänster besatta och särskilt ha reservbarnmorskeplatserna varit synnerligen svåra att få fyllda. Jag anser därför, att man bör gå mycket försiktigt till väga.

Om vi se, huru det är i andra länder, finna vi, att man i Tyskland har flera olika undervisningsanstalter, där man i regel har 1 års utbildning, men på många ställen under 1 års undervisning, och man kan icke säga, att det är någon dålig kår för det. I Frankrike hade man förut 1 års utbildningstid. Där är man synnerligen rädd om sina småttingar och vill taga vara på dem på allra bästa sätt. Där beslutade man att utöka utbildningstiden till 2 år. Huru har det verkat? Jo, det har verkat så, att ingen vill gå på den 1-åriga kursen utan måste gå på den 2-åriga, och där är det icke tillräckligt antal. Det är brist på barnmorskor i Frankrike. Jag har på ort och ställe studerat förhållandena och hört både allmänheten och läkare klaga över, att man icke får tillräckligt med barnmorskor. Dock är man gynnsammare ställd där, i det att det finns gott om läkare även på landsbygden, och de ha fått övertaga en del av barnmorskornas verksamhet — och därom är icke annat än gott att säga — ehuru det är mycket kostbarare. Läkarna räcka heller icke till, utan i Frankrike använder man i rätt stor utsträckning »gummor», som de examinerade barnmorskorna kalla dessa oexaminerade förlösningsbiträden. Men så vilja vi icke ha det här i landet.

Det är kanske icke möjligt, att jag lyckas övertyga kammaren om, att det vore klokare att gå försiktigt till väga, men jag vill i alla fall, att riksdagens protokoll skall utvisa, att när kammaren går med på Kungl. Maj:ts förslag, kammaren är medveten om, vilka följder det kan ha. Särskilt skall jag be, att landsbygdens representanter och allra mest representanterna från de landsändar, som äro mera glest befolkade och mera avlägsna, väl betänka sig, på det att det icke blir så, att de bli alldeles utan barnmorskor. Följden av denna dryga undervisning blir naturligtvis, att barnmorskorna måste begära ökade löner, höjda taxor, och då komma vi in på något, som är rätt egendomligt för svenska förhållanden, nämligen att statsmakterna i allmänhet ha ganska lätt för att uppställa rätt så stora krav på teoretisk utbildning hos sina befattningshavare, men när sedan dessa befattningshavare komma och begära en avlöning, som står i rimlig överensstämmelse med deras utbildningskostnader, äro statsmakterna icke så benägna, som när det gäller att ställa upp kompetensfordringarna.

I anslutning till vad jag förut sagt, nämligen att vi för närvarande icke kunna säga, att vi egentligen ha något vidare överflöd på barnmorskor, är det alldeles tydligt, att om vi endast kunna få ut halva antalet, skall det efter en tid icke räcka till. Vad skulle då följden bli? Ja, herr statsrådet har redan nämnt, att man får tänka på ett utbyggande av de nuvarande undervisningsanstalterna, och skulle det ske under den närmaste tiden, bleve det ganska dyrbart.

Vidare måste lärarkrafterna utökas, ty det finns icke någon möjlighet att ha dubbla antalet elever och icke utöka lärarkrafterna.

Jag tror, att det, som jag sagt i min motion, vore försiktigare att nu nöja sig med en ökning av den allmänna kursen från nio månader till femton månader. Det innebär ju dock en rätt väsentlig ökning. Skulle det sedan visa sig, att utbildningstiden icke är tillräcklig, är det lättare att då utöka den. Det är mycket svårare, att, om man nu griper till en så stark höjning som från nio till tjuguen månader och man kanske efter någon tid nödgas sänka fordringarna, då minska på utbildningstiden. Då ha vi kvar dessa nytbyggda förlossningsanstalter, och dessa nya lärartjänster, och det medför ganska stora kostnader.

Det råder ju läkarbrist i landet. Min högt ärade vän och ledamot av statsutskottet, herr Anderson i Råstock, sitter som kommittéledamot i provinsialläkarkommittén och är där en värdefull medarbetare. Han vet, att vi nödgats göra framställningar om, att man måste försöka få ned läkarnas utbildningstid. Han vet också, att, fastän vi gjort sådana uttalanden, hava de icke lett till någon påföljd. Så blir nog också förhållandet med barnmorskorna. Det kommer icke att gå att taga steget tillbaka, men det är lättare att sedan taga steget mera fullt, om det skulle behövas.

Jag är fullt ense med regeringen och med statsutskottet i alla övriga punkter, så att jag kan yrka bifall till utskottets förslag endast med den ändring i motiveringen, att det stycke på sidan 4, som börjar med orden: »Vid det övervägande utskottet ägnat» utgår och ersättes med följande:

»Vid det övervägande, utskottet ägnat denna fråga, har utskottet funnit försiktigheten bjuda, att utbildningstiden, åtminstone för närvarande, ej sättes över vad medicinalstyrelsen föreslagit eller ett och ett halvt år. Det lär nämligen böra undvikas, att studietiden och de därmed för eleverna förenade kostnaderna ökas utöver vad i sådant hänseende är oundgängligen nödvändigt. Även med denna undervisningstid torde barnmorskorna i allmänhet och jämväl distriktsbarnmorskorna erhålla en fullgod utbildning. De praktiska och organisatoriska olägenheterna med kurser på ett och ett halvt år äro ej större, än att de synas utan svårighet kunna övervinnas.»

Det är endast ett enda tillägg, som jag skulle vilja göra med anledning av vad doktor Kaijser sade, och som han nog känner till, men kanske icke beaktat. Han nämnde, hur sällan en barnmorska kan få tillfälle att göra en av de svårare operationerna. Han visade statistik därom, men glömde att säga, att en barnmorska är skyldig att, då ett sådant fall inträffar, tillkalla läkare. Således får hon icke ens självständigt behandla sådana fall, som förekomma i hennes verksamhet, utan hon skall tillkalla läkare. Det är endast i det fall, att läkare icke kan komma, då han är på annat håll och icke kan anträffas, som hon måste vara beredd att utföra operationen. Naturligtvis måste hon under sin utbildning ha fått sådan undervisning, att hon kan utföra dessa operationer vid vilket tillfälle som helst.

Ang. barnmorskeundervisningen.

(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, som jag här har föreslagit.

(Forts.)

Herr B r a t t: Herr talman! I denna folkhygienska fråga, som icke är alldeles oviktig för hela vårt medicinalväsende, måste det nog verka ganska egendomligt, för att icke säga förbryllande, för andra kammarens ledamöter att finna, att icke mindre än två stycken av de mycket fåtaliga läkare, som kammaren har att bjuda på, uppträda och göra sig till talesmän för minimikraven gentemot vad Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet ansett sig kunna tillstyrka. För att emellertid icke fronten från läkarnas sida här i kammaren skall bli fullkomligt obruten, skall jag be att få anmäla mig såsom av annan mening än mina högt värderade kollegor och försöka att bjuda en del skäl för den ståndpunkt, som utskottet intagit.

Det är här egentligen tvenne frågor, som äro av särskild vikt. Den ena är den: Hur skall urvalet ske? Den andra är den: Sedan urvalet har skett, hur långvarig bör utbildningen vara? Jag vet nu icke, vilken som är den viktigaste av dessa två frågor. Någon praktisk erfarenhet i detta hänseende har jag givetvis icke haft. Jag har min utbildning som läkare jag som andra läkare, men jag har varit i tillfälle att tala med barnmorskelärarna om denna fråga. För egen del är jag benägen att tro, att frågan om urvalet är minst lika viktig som frågan om utbildningstidens längd.

Det system, som hittills praktiserats, nämligen det teoretiska systemet med intygsgivande, har åstadkommit — därom äro alla barnmorskelärarna eniga — att man fått in de mest heterogena material, av vilket en större del förefalla att vara nog så obildbara på detta område. Icke blott deras rent teoretiska kunskaper ha varit bristfälliga, utan själva det handlag, själva det psyke, som är av viss vikt just för barnmorskorna vid sådana tillfällen, då de skola bliva kallade till hjälp och som därför bör vara utslagsgivande, ha icke intygsgivarna kunnat yttra sig om, och förty ha de i urvalet i hög grad misslyckats. Redan detta gör utbildningsarbetet tungt. Resultatet blir ej tillfredsställande. Därför har man föreslagit att med mer eller mindre slopande av intygsgivandet inkalla de sökande till provtjänstgöring på en månad, just en så lång tid, som kan behöva åtgå för att vederbörande överbarnmorska och vederbörande lärare skola kunna säga: »Den flickan är lämplig. Den kan vi göra något av. Om hon icke läser och räknar så förfärligt bra — det är ju dock förträffligt, om hon gör det — är det icke så viktigt. Hon har rätta tagen i sig. Det kan bli något av henne.»

Herr Kaijser har nu yrkat på att denna provtjänstgöring måtte förläggas till en tidpunkt strax innan den nya kursen skall börja, så att eleverna slippa resa hit ned till Stockholm eller till Göteborg och att sedan fara tillbaka igen. Särskilt har han framhållit, att en sådan anordning skulle bli synnerligen betungande för dem, som bo högt upp i Norrland. I detta avseende har utskottet gjort ett medgivande, som jag för min del måste reservera mig emot. På sidan 3 säger det: »Att denna provtjänstgöring kommer att förläggas ome-

delbart före den egentliga kursens början, anser utskottet vara själfvallet.» Jag tror icke, att man kan anordna saken praktiskt på det sättet. Jag tror visserligen, att man kan inkalla dem, som anmält sig från sådana långt avlägsna trakter på ett sådant sätt, att de komma ned, strax innan den nya kursen skall börja, vadan de alltså kunna få fortsätta i ett, om de bli godkända. Jag är dock övertygad om att man för det stora flertalet får gå tillväga så, som man gör vid sjuksköterskeutbildningsanstalterna, där man inkallar dem undan för undan. Man får givetvis taga hänsyn till om personer hava sådana befattningar, att det är lämpligare för dem att komma i en månad än i en annan månad. Man tar ungefär åtta stycken provelever i månaden. De få göra sina prov och visa vad de duga till, bliva antagna eller ej och få sedan resa tillbaka. Den olägenhet, som ligger i detta, tror jag, att man icke skall överdriva. I varje fall är urvalet, som jag nämnde, och på grunder, som jag sökt angiva, utomordentligt viktigt.

Vad själva utbildningstiden beträffar, är det ju uppenbart, att man kan hysa olika meningar. Jag måste ge herr Block rätt i, att det är anmärkningsvärt, att medicinalstyrelsen har gått på ett och ett halvt år liksom även en del av de sakkunniga, men att det sedan skett en frontförändring, och att man nu enat sig om två år. Jag tror dock, att man icke häri får läsa ut något resultat av någon som helst obehörig påtryckning, utan närmast skulle jag tro, att det är riksdagens beslut om den tvååriga sjuksköterskeutbildningen, som därvidlag har verkat. Särskilt ser man detta av professor Essen-Möllers ändrade uppfattning. Han har stått på den ståndpunkten, att man kan få en duglig barnmorska på ett och ett halvt år och förmodligen måste han stå kvar på den ståndpunkten, men han har tillagt, att då riksdagen har varit nog generös och ansett, att sjuksköterskorna böra få två års utbildning, och då givetvis en barnmorska, som får två års utbildning, i stort sett måste vara bättre än en, som fått ett och ett halvt års utbildning, menar jag, att man vid det förhållandet, att sjuksköterskeutbildningen är satt till två år, ingalunda bör göra barnmorskornas utbildningstid kortare. Så ligger det naturligtvis, och man kan icke spela ut den ena auktoriteten mot den andra. Sak-kunskap av den beskaffenhet, som kan döma så fullkomligt juste i detta, att den kan avgöra, om ett och ett halvt eller två år är det enda riktiga, finns naturligtvis icke.

Visserligen har doktor Kaijser använt sig av en sådan slags sak-kunskap, en sakkunskap som har en dylik *kvantitativ* prägel, då han ansett, att en sjuksköterska, som skall kunna sköta sjukdomar i kroppens *alla* organ, borde ha längre utbildning än en barnmorska, som, som bekant, skall sköta funktionerna endast hos *ett* organ. Jag får verkligen säga, att, när jag läste detta, gnuggade jag mig i ögonen och tittade efter om det verkligen var doktor Kaijser, som skrivit detta. Jag upptäckte då, att herr Gustafson i Kasenberg också var med om motionen, och jag trodde då, att det var han, som skrivit denna mening, men att herr Kaijser blundat vid korrekturläsningen. Jag vill emellertid inlägga en bestämd gensaga emot att man resonerar

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.

(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

på det sättet. Jag vet icke, vart man skulle komma, om man fortsatte. Jag vet icke, hur lång utbildningstid t. ex. en ögonläkare då skulle ha, kanske några månader. Ett så litet organ till på köpet, som ögat är!

Jag är fullt förvissad om att en barnmorska bör ha minst lika stor utbildning som en sjuksköterska. Jag säger detta icke alls i kraft av någon som helst auktoritet, som jag kanske icke ens äger, utan uteslutande vädjande till herrarnas egen erfarenhet och sunda förnuft på detta område. En barnmorska skall ju icke blott sköta förlossningar. Hon skall också ha allmän hygienisk utbildning. Hon skall kunna ingjuta hos modern och i hemmet vissa hygieniska impulser. Hon skall kunna ge goda råd om barn och barnavård, något, som hittills varit synnerligen försummat, och hon skall dessutom icke vara alldeles handfallen inför de komplikationer, som kunna uppkomma. Vi måste komma ihåg, att det icke blott gäller själva förlossningen. Många av barnaföderskorna äro sjuka. De kunna vara sjuka, innan de ens kommit i havandeskap, de kunna vara sjuka till följd av detta, och sjukdomar kunna stöta till vid förlossningen. Inför allt detta bör barnmorskan ha en erfarenhet, som, såvitt jag förstår, fullt bör gå upp mot en sjuksköterskas. Om jag icke tar alltför mycket miste, är sjuksköterskans roll i allmänhet mera passiv än barnmorskans, som bör kunna handla icke blott i de fåtaliga fallen av mer eller mindre svårt arbetande förlossningar, utan även vid de ofantligt många tillfällen, som erbjuda sig i samband med förlossningen och barnavården.

Jag anser sålunda, att en barnmorska bör ha en solid och god sjuksköterskeutbildning med *dessutom* den speciella utbildning, som en barnmorska skall ha. Jag vägrar bestämt att förstå en sådan kvantitativ synpunkt på detta område, som herr Kaijser gjorde sig till tolk för.

Som herrarna ha sett, förekommer det i handlingarna ett påpekande från många myndigheter, läkare och sektioner av läkarsällskapet om behovet just av att *spädbarnsvård* blir ett ingående ämne för de blivande barnmorskorna. Jag måste tillstå att vid valet mellan ett och ett halvt och två år har denna allmänna synpunkt i hög grad influerat på mitt omdöme, nämligen att barnmorskorna särskilt på landsbygden böra vara en källa till ökad hygien för hemmen, för mödrarna och för barnavården. Det är icke så gott om upplysningstillfällen i dessa ting för dem, som bo långt ut på landsbygden. Jag är övertygad om att landsbygdens befolkning dels vid själva förlossningstillfället, dels i den mån barnmorskorna bliva tillfrågade dessförinnan, dels ock vid de många sjukdomsfall, då barnmorskorna komma att bli tillfrågade, därför att det varken finns läkare eller sjuksköterskor inom ett stort område, kommer att ha den allra största nytta av att ha en barnmorska med ett visst mått av allmänbildning och en grundlig hygienisk utbildning, och dessutom en grundlig utbildning på själva det speciella område av sjukvården, som hon skall ägna sig åt. Jag vill se i barnmorskan rent av, om jag så får säga, en ambulerande högskola för hygien på landsbygden, och ur den synpunkten vill jag

gärna vara med om att gå med på ytterligare ett halvt års utbildning, då jag i själva verket icke kan se, att detta bör medföra några alltför stora kostnader.

Nu gjorde herr Kaijser ett visst nummer av, att de skulle utbildas i anatomi i två månader av nio, och han refererade till någon professor, som undervisat honom i anatomi en gång i världen, men aldrig kommit över levern. Nu förhåller det sig så vid den medicinska utbildningen, att det icke är så förfärligt viktigt, att läraren går igenom alla organ, ty vad en person skall lära sig på detta stadium som en blivande läkare är först och främst att tänka vetenskapligt på det området. Han kan naturligtvis vid en lång föreläsningsserie om ett visst organ och dess sjukdomar få förståelse för och möjlighet till självstudier, som han alltid måste ytterst lita till för mångahanda andra delar av anatomen eller patologien eller vad det är. När fråga är om barnmorskorna är det naturligtvis viktigt att gå igenom hela anatomen och fysiologien, och jag tror, att om man ger dem en allmän anatomisk uppfattning, så kommer det hos dem att vara som ett motgift och ett värn mot fördomar och bristande förmåga att bedöma företeelser av sjuklig och icke sjuklig art, som komma att möta dem. Vi kunna aldrig giva dem för mycket av insikt i det avseendet, och mycket av den vidskepelse och de missgrepp, till vilka barnmorskorna likasom enstaka läkare göra sig skyldiga, komma att gå bort, om de få en grundlig undervisning. Att hysa farhågor för att de skulle få så mycket kunskap, som herr Gustafson i Kasenberg gjorde, att de skulle uppträda som kvaeksalvare, tror jag icke man behöver. Men om man resonerar på det sättet, borde man komma till minsta möjliga utbildning för dem. Jag tror tvärtom, att möjligheterna för dem att kvaeksalva på detta område avtar, i samma mån som de få ordentlig undervisning.

Därmed kommer jag in på något, som hänger tillsammans med undervisningen, men som icke är undervisningen själv, och som kan motivera de två åren: det behövs för dem att leva sig in i detta yrke, att vara tillsammans under dessa år, att vid den fortlöpande undervisningen se de många fallen, så att säga nöta in de hygieniska sanningar, som behövas för att konstituera ett verkligt sunt och medicinskt omdöme inför de föreliggande fallen. Vi må ingalunda tro, att det är att lära sig utanläxor, utan det gäller också att få in i blodet något av den hygieniska upplysning och uppfostran, som kommer dem till nytta i deras kall, och som sedermera i de många hemmen skall komma dessa till hjälp.

Den viktigaste invändningen, som gjordes av herr Block och delvis berördes av herr Kaijser, är den, att man kunde riskera att barnmorskebanan skulle bliva mer eller mindre avfolkad. Ja, det är jag icke så säker på, det finge naturligtvis på något vis korrigeras, det erkänner jag, genom förbättrade ekonomiska villkor, och särskilt finge man tänka sig att sådana åtgärder finge åvägabringas ute i bygder med gles befolkning och ringa praktik. Den dagen får emellertid ha sin tunga. Huvudsaken är nu, mina herrar, att

Ang. barnmorskeundervisningen.

(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

när vi gjort en sjuksköterskeutbildning på två år, och det är ett verkligt stordåd att vi åstadkommit detta, låt oss då icke, särskilt när det icke medför större ekonomisk uppoffring, hesitera inför att ge barnmorskorna fullt ut den utbildningen, i full förtröstan om att den utbildning vi skänka dem kommer folket till godo och speciellt de stora breda lagren av folket, som aldrig kan få för mycket impulser till förbättrad personlig hygien och hyggen i hemmen. Låt oss icke sätta barnmorskorna som en klass nedanför sköterskorna, låt oss höja dem! Sällan tror jag vi få det kapital, som nedlägges när, så väl förräntat som i detta fall.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Det är givetvis uttacksamt att taga ordet efter riksdagens kanske främste ordkonstnär. Jag skall icke heller ingå i något bemötande av herr Bratts yttrande, men jag kan icke underlåta att göra en erinran, då han här skulle försvara de sakkunnigas ändrade ståndpunkt i denna fråga. Han säger, att det förefaller kanske litet märkvärdigt, att de sakkunniga först hade fordrat ett och ett halvt års utbildning för att sedan falla över till den meningen att fordra två års utbildning, men säger han, det torde bero på riksdagen, att riksdagen beslutat två års utbildning för sjuksköterskorna. Alltså: sakkunskapen skulle icke vara mera rotfäst, än att på grund av att riksdagen själv fattat ett visst beslut, så skulle sakkunskapen i denna fråga hava ändrat sig och frånfällt sin förutvarande mening.

Jag har emellertid begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på de ekonomiska konsekvenserna vid ett bifall till statsutskottets förslag, icke så mycket de ekonomiska konsekvenserna för samhället utan för deras del, som man kan tänka sig skulle rekrytera den bana, som det här är fråga om. I och med att man gör utbildningen alltför lång och dyrbar, blir följden därav, att man utestänger de mindre bemedlade från möjligheten att välja denna bana, och den blir mer och mer ett privilegium för de mera bemedlade. Det skulle ju kunna vara riktigt detta, om man därigenom kunde hava någon garanti för att man finge mera kompetenta barnmorskor och därmed kunde få bättre vård åt barnaföderskorna. För min del är jag ingalunda övertygad om att detta blir fallet, då det skulle kunna hända, att man genom en sådan åtgärd kommer därefter, att många av dem, som utbildas till barnmorskor, äro av det fordrande och anspråksfulla slaget, att för dem passar det icke att fara ut på landsbygden eller obygderna, där vi framför allt behöva hava tillgång till barnmorskor.

Jag tror sålunda för min del, att detta är en omständighet, som det gäller att tänka på, då man går att bedöma frågan om litet längre eller kortare utbildningstid, och det är detta som gör, att jag alldeles givet ställer mig på den ståndpunkten, att jag röstar för ett och ett halvt års utbildning, så mycket mera som det torde vara ställt utom allt tvivel, att med denna utbildning man likaväl kan erhålla fullt tillfredsställande utbildning och fullt tillfredsställande barnmorskevård.

*Ang. barn-
morskeunder-
visningen.*

(Forts.)

Herr Bäckström: Herr talman! Då herr Kaijser i sitt första anförande särskilt interPELLERADE folkskollärare i riksdagen om deras mening uti en del detaljer i hithörande bestämmelser och jag hör till dessa befattningshavare samt tillika är ledamot av statsutskottet, vore det oartigt, om jag icke svarade min ärade vän.

Jag var i utskottet i viss mån tveksam rörande åtskilliga punkter i Kungl. Maj:ts förslag. Jag framhöll särskilt, att i motiveringen, sådan den förelåg från avdelningen, skulle en viss uppmjukning ske i uttryck, som jag ansåg kunde misstolkas till försvarande av inträde vid barnmorskekurserna särskilt för dem från landsbygden. Jag påpekade tillika, att de inträdesfordringar, som föreskrivas, icke torde i mycket gå utöver vad en väl ordnad folkskola kunde ge, och att vad som möjligen kunde brista lätt kunde inhämtas, då det är meningen att nu utge en särskild lärobok, som skall innehålla just det pensum, som man anser erforderligt för vinnande av inträde vid barnmorskekurserna. Beträffande inträdesvillkoren har så vitt jag förstått Kungl. Maj:t också lämnat frågan öppen och särskilt betonat, att inträde vid barnmorskekurser icke får försvåras för allmogens döttrar från landsbygden. I detta anser jag också ligga ett medgivande, att folkskolelärare fortfarande som hittills anses kompetenta att ge de intyg, som erfordras för dem, som från landsbygden söka inträde vid kurserna i fråga.

Jag framhöll också i utskottet, att det måste för framtiden som det hittills varit fallet ordnas så, att deltagare i de kurser vi tala om måste uttagas från alla delar av landet i lämplig proportion, ty annars skulle givetvis vissa orter i avlägsen landsbygd och med sämre ordnade skolförhållanden lätt kunna bliva lidande, då det nämligen är så, att dessa, som utbildas till barnmorskekallet, ofta söka sig tillbaka till sina hemorter. Vi hava ju också hört av herr statsrådet understrykas, att då man inkallar till provmånad sådana som söka inträde från avlägsna bygder, är det meningen, att dessa skola, såvitt de kunna antagas, också få deltaga i kursen i oavbruten tidsföljd, och därigenom äro de väsentligaste hindren och svårigheterna; som herr Kaijser omnämnde, borta.

Beträffande den tvååriga utbildningskursen har det för mig, då det gällde befattningshavare, som hava en så ytterst ansvarsfull gärning att fullgöra, stått så, att jag ansett det oavvisligen nödvändigt att följa vad sakkunskapen i detta fall har pekats på och vad de äldre barnmorskorna själva, såvitt jag fattat ställningen rätt, krävt och ansett behöfligt. Jag förmenar, att de som här talat om de stora ekonomiska konsekvenserna, ifall Kungl. Maj:ts förslag nu antages, i mångt och mycket gjort sig skyldiga till överdrifter. Jag vill icke närmare ingå på den saken. Slutligen vill jag säga, att skulle nu på de inlägg, som här gjorts från läkare, där sakkunniga stå emot sakkuniga, kammaren följa en annan linje än den utskottet föreslagit, så anser jag icke någon riksolycka skedd, men det vill jag tillika hava sagt, att jag tror vi stå på den säkra sidan, om vi följa utskottet och tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

(Forts.)

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, i synnerhet sedan jag hört vad läkarevetenskapens målsmän här i kammaren haft att anföra, men jag nödgas göra det med anledning av yttranden, som fälldes dels av herr Block och dels av herr Kaijser tidigare.

Först och främst skall jag be att få säga, att försåvitt icke doktor Bratt hade uppträtt här och på ett så sympatiskt och briljant sätt tagit avstånd från sina bägge kolleger, skulle man nästan haft en viss rätt att tro, att framsteg, som för folkets sunda förnuft äro självklara, skola drivas fram *mot* läkarevetenskapen. Nu var det lyckligtvis icke så, och jag är här i tillfälle att påpeka för kammarens ledamöter, som till äventyrs icke tagit del av det, att svenska läkaresällskapets sektion för obstetrik och gynekologi enligt vad en morgontidning upplyser har gjort följande enhälliga uttalanden: »1) En grundlig reformering av barnmorskeutbildningen i vårt land synes sektionen vara nödvändig, om densamma skall kunna motsvara tidens krav. 2) Tillämpandet av de principer för en sådan, som uttalas i Kungl. Maj:ts proposition kommer enligt sektionens mening att lösa frågan på ett för vårt lands behov lyckligt sätt. 3) Sektionen, som önskar betona den mycket självständiga verksamhet, som tillkommer och alltid måste tillkomma barnmorskorna, vill beträffande utbildningstiden särskilt framhålla, att den icke bör understiga den av Kungl. Maj:t nu föreslagna av 2 år.»

Det är således ett försök av mig att ställa upp vid sidan av doktor Bratt gentemot herrar Kaijser och Block också några, som väl kunna hava ett visst anspråk på att anses som sakkunniga på detta område.

Men så vill jag dessutom tillfoga några få reflexioner såsom lekman. För det första vill jag då säga, att herr Kaijsers sätt att resonera här måste ovillkorligen föra till den slutsatsen, att den som har dåliga förkunskaper, den kan reda sig med en kortare utbildningstid, i konsekvens varmed han också föreslår, att det skall räcka med ett och ett halvt år. Den som följde med herr Kaijsers yttrande måste nämligen fästa sig särskilt vid, att han ansåg att inträdesfordringarna voro för höga, men att han likafullt, trots det att han ville hava dem sänkta, kunde vara med på kortare utbildningstid än den, som regeringen föreslagit. Han aktade sig dock visligen att draga den slutsatsen, som enligt mitt sätt att se måste följa av hans eget sätt att resonera.

Sedan säger här medicinalrådet Block, att barnmorskekåren som sådan kan mäta sig med vilken annan kår som helst. Jag tror det också, och det är ingalunda min avsikt att förringa den nuvarande barnmorskekårens anseende, men jag vill också säga, att då är det icke riktigt av medicinalrådet Block att här göra den insinuationen, att för såvitt man hade sagt till de nuvarande barnmorskorna, att ett krav på högre utbildning komme att medföra lägre avlöning

för dem, än de nu hava kommit till, då skulle, som herr Block uttryckte sig, om jag icke missuppfattade honom, de icke kunnat vara med om att fordra den längre utbildningstiden.

Nej, herr Block, för min del tror jag bättre om landets barnmorskekår än så. Jag tror det på grund av barnmorskornas egen erfarenhet och deras känsla för vad de själva behöva. Jag har för resten hört en kamrat här berätta, att de till och med säga, att om de finge börja om nu med den erfarenhet, de hava, och välja mellan 1 ½ eller 2 års utbildning — den utbildning, de hade, var 1 år — så skulle de obetingat välja 2 års.

Det är ytterligare en liten sak, som jag får lov att säga ett par ord om. Här har herr Block — och, om jag icke missuppfattade det, också andra — kommit och försökt skrämja riksdagen med de ökade kostnaderna. Man har, som det på ett litet vulgärt men populärt språk heter, målat hin på väggen för nöjet att sedan få piska honom. Nu är det på det sättet, att man icke har att befara några synnerligen svåra ekonomiska konsekvenser härvidlag. Och det förvånar mig i synnerhet, att man från läkarehåll vill sätta sig emot denna sak, sedan det efter doktor Bratts förklaring här borde framstå fullt tydligt för en var det riktiga och viktiga uti att få ut så att säga hygieniska apostlar på landsbygden.

Jag nödgas vidare säga till herr Block, att hans insinuation mot statsutskottet och Kungl. Maj:t icke var vidare vacker. Kungl. Maj:t har jag icke någon anledning att taga i något som helst försvar. Men så mycket vill jag säga, att icke har statsutskottet haft någon tanke på att komma igen nästa år och medverka till en ytterligare utsträckt utbildning. Den tanken har icke legat bakom, utan vi hava endast för vår del ansett, att när man skall gå och lägga om utbildningsplanen för en sådan här kår, skall man göra det på ett rationellt sätt, så att man känner sig verkligt övertygad om, att man nått det mål, vartill man ursprungligen syftat. Det har varit den åsikt, som statsutskottet gått ut ifrån, det vågar jag för min del ta på mitt ansvar. Och det har icke varit något försök att komma igen nästa år och begära ytterligare ett års utbildning. Det är ett fullkomligt orimligt antagande från herr Blocks sida, som jag måste tillbakavisa så kraftigt, som jag kan.

Sedan sade herr Block, att barnmorskorna kunna jämföras med distriktssköterskor. Men då borde i all rimlighets namn konsekvensen av ett sådant resonemang, såvitt jag kan förstå, bliva den, att medicinalrådet Block själv skulle ansluta sig till en ännu längre utbildningstid än Kungl. Maj:t och utskottet här föreslagit. Eljest kan jag icke följa det resonemanget.

Jag vill stryka under en annan sak, som herr Jansson i Falun och likaså herr Bäckström voro inne på, nämligen att här måste beredas tillfälle för folkets barn att komma in i dessa kurser. Jag tror, man vågar förutsätta, att den författning rörande inträdesfordringar, som skall komma att utfärdas, skall komma att tillämpas med sunt förnuft, så att man icke följer den döda bokstaven alltför mycket utan tar hänsyn till just de förhållanden, som

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

doktor Bratt så klart framlade, nämligen att folk kan vara dåliga i att skriva och räkna, men äga så mycket större naturliga anlag och fallenhet för en viss uppgift.

Så vill jag stryka under ännu en sak. Om det skall vara av vikt för någon att få en väl utbildad, högtstående sköterskekår av detta slag, så är det för landsbygden. Det är icke så noga i detta avseende med städerna, där de hava snart sagt obegränsad tillgång till läkarhjälp. Men så är icke förhållandet på landsbygden, Och det referat, som medicinalrådet Block lämnade från provinsialläkarkårens arbete, skulle jag vilja kvittera med att fråga: har det från min sida rests något hinder mot att förbättra de hygieniska förhållandena på landsbygden? Jag hoppas i dag få ett nekande svar på den frågan, ty i annat fall har jag andra vittnesgilla personer att vända mig till.

Jag vill slutligen betona, att den oro, som varje familjefar känner vid tilldragelser av den art, som här åtminstone i någon mån kunna antydvas, bör vara betydligt mindre och man kan känna sig betydligt tryggare, om man har att göra med en verkligt väl utbildad och högtstående barnmorskekår. Jag vågar också säga, att det finnes en hel del missgrepp, som icke kommit fram i statistiken eller på annat sätt, men som på ett rätt fruktansvärt sätt hämnat sig på många av de unga mödrar, som kanske icke blivit så samvetsgrant behandlade, därför att vederbörande icke haft den rätta utbildningen och det rätta greppet, som behövs vid dylika tillfällen.

Herr talman, med hänsyn till att för denna kår endast det bästa är gott nog, och med hänsyn till att landsbygden framför allt behöver väl utbildade och högtstående barnmorskor, tillåter jag mig yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Kaijser: Med anledning av de yttranden, som här hållits, sedan jag hade ordet, skall jag be att få säga några ord.

Vad då först inträdesfordringarna beträffar, har jag föreslagit fullständig genomgången folkskolekurs. Jag må säga, att jag besitter ganska stor erfarenhet på detta område, av den anledningen nämligen, att jag vid Härnösands lasarett sedan 22 år tillbaka haft sjuksköterskekurser. Och där äro just inträdesfordringarna fullständig folkskolekurs. Om man utväljer dem av de sökande som hava de bästa betygen, så måste jag säga, att de i allmänhet äro synnerligen bra. Jag får säga, att antingen måste det vara så, att flickorna där uppe i Västernorrlands län äro synnerligen begåvade, eller också äro de idioter här i Stockholm, i den händelse det förhåller sig så, att den, som genomgått fullständig folkskolekurs, icke har så goda kunskaper, att hon kan följa med undervisningen. Jag har, som sagt, erfarenhet sedan 22 år tillbaka. Och sjuksköterskeleverna där uppe läsa precis samma böcker, som användas vid Sophiahemmet här i Stockholm, och det går bra. Det kan hända, att lärarna möjligen äro olämpliga, men icke tror jag, att det brister hos eleverna, om man väljer ut dem, som hava de bästa betygen. Det gläder mig, att herr Jansson i Falun hade samma

uppfattning som jag beträffande inträdesfordringarna, ty, om jag icke missförstod honom, ansåg han, att det kunde vara tillräckligt med fullständig folkskolekurs.

Vad sedan herr Bratts anförande beträffar, skulle jag först vilja säga det, att i sådana allvarliga saker skall man icke skämta. Han yttrade nämligen något som skulle vara skämtsamt om denna utbildning. Men när det gäller så viktiga saker som barnmorskeutbildningen, skall man vara fri från skämt. För det andra skulle jag om hela hans anförande vilja säga det, att hade han varit läkare under denna tid och icke till största delen varit från praktiken i tio år, så skulle han icke kunnat hålla ett sådant anförande. Ty saken är den, att allt vad herr Bratt yttrade om barnmorskornas uppgift för hemmens hygien, det hava barnmorskorna icke ett dugg med att göra. Därtill hava vi bostadsinspektriser och även sjuk-sköterskor, men barnmorskorna hava åtminstone mycket litet med den saken att göra.

Vad sedan själva undervisningens längd beträffar, så nämnde herr statsrådet, att han missförstått mig. Men jag får säga, att när man skall välja emellan en utbildning på 2 år eller 1½ år, så blir det naturligtvis dyrare för staten med 2 än med 1½ års utbildning, liksom det blir dyrare för eleverna själva, om de skola undergå 2 års utbildning, än om de endast skola undergå 1½ års.

Slutligen vill jag gentemot herr Anderson i Råstock säga, att jag har ingenting emot att barnmorskorna få högre lön, ej heller att de få högre utbildning. Men jag vill framhålla, att här gäller det att få tillräckligt många barnmorskor åt våra barnaföderskor. Det vill säga, att om riksdagen nu tar Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag, så vill jag icke som ledamot av riksdagen och som läkare vara med om att ge min röst för detta. Det måste stå i riksdagens protokoll, att jag reserverat mig mot detta. Det är därför, jag yrkar bifall till min motion.

Häruti instämde herrar Nilsson i Vibberbo och Larsson i Jon-sjö.

Herr Block: Herr talman, mina herrar! Det herr Bratt sade skilde sig icke så mycket från de synpunkter, som herr Kaijser och jag anförte. Och det är väl icke lämpligt att vi läkare här i kväll ställa till med någon medicinsk diskurs. Jag kan fatta mig ganska kort och säga, att i huvudsak äro vi nog ense. Och om vi icke hava samma åsikt i en del punkter, så beror detta på, att man nog även måste känna till landsbygdens förhållanden för att kunna yttra sig med någon vidare sakkunskap i denna fråga. Vidare är det också så, att jag står mera i centrum av det medicinska området, medan herr Bratt nu har sin verksamhet förlagd till det medicinska områdets utkanter, om jag så får uttrycka mig.

Doktor Bratts åsikt om barnmorskornas verksamhet är ganska farlig. Och det har också framhållits av doktor Kaijser, att vi äro mycket rädda för att deras utbildning skall läggas så, att de skulle

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

kunna få lust att bliva kvacksalvare. Men det är nog så, att i vissa delar av Sverige, exempelvis i en del ödistrikt och i trakter uppe i fjällen, äro vi nog tvungna att förskaffa barnmorskorna även sjuksköterskeutbildning, så att de också kunna tjänstgöra som sjuksköterskor. Men detta får väl räknas som rena undantagsfall och hänger tillsammans med den omständigheten, att vi numera hava så svårt att skaffa sjuksköterskor till dessa trakter. När det gäller att skaffa läkare och sjuksköterskor, så heter det blott mot medicinalstyrelsen: skaffa läkare, skaffa sjuksköterskor, nu väl även skaffa barnmorskor! Särskilt under influensaepidemiens dagar klandrades medicinalstyrelsen både direkt och i pressen: varför skaffa ni icke läkare och sjuksköterskor? Det är ju för detta vi ha medicinalstyrelsen. När det nu gäller att skaffa utbildade sjuksköterskor och barnmorskor, borde man taga mera hänsyn till de förslag, som vi framställa, och som, jag kan försäkra det, vi hava grundligt övertänkt, innan vi framlägga dem. Jag är för min del rädd för, att med de stora krav, som man vill uppställa, blir det icke möjligt för medicinalstyrelsen att, när det gäller, skaffa barnmorskor.

Herr Anderson i Råstock hade några häftiga angrepp mot mig. Men jag känner honom så väl, att jag vet, att han innerst är den hederligaste och präktigaste människa. Hans angrepp måste därför bero på någon missuppfattning. Jag har naturligtvis med det jag sagt om det tredje utbildningsåret, menat, att jag anser det vara en ren omöjlighet. Vidare skulle jag hava fällt en insinuation mot barnmorskorna, nämligen att därför att de nuvarande barnmorskorna skulle få en lägre avlöning, de icke skulle vilja vara med om detta förslag. Ja, icke så mycket för det ekonomiska, utan därför, att de skulle komma att stå i en lägre klass; de skulle bli en sämre sorts barnmorskor. Men de vilja nog räkna med, att de vunnit praktisk erfarenhet ute i livet. De nyexaminerade barnmorskorna, liksom även läkarna, måste ibland känna sig i viss mån osäkra, när de först bliva ställda inför verkligheten, och de få nog lära sig rätt mycket av det levande livet.

Sedan vill jag ännu en gång poängtera, att om det blir några fördelar med detta, så blir det säkerligen framför allt städerna, som få de fördelarna. Det är de, som få de dugligaste barnmorskorna. Men däremot komma olägenheterna på landsbygden, därför att jag är rädd för, att man icke får tillräckligt med barnmorskor där, då de som få en mera omfattande och dyrbar utbildning, icke gärna vilja ge sig ut på landsbygden.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till mitt förslag.

Herr B r a t t: Herr talman! Blott ett par ord till herr Kaijser. Han ansåg sig böra ge mig en tillrättavisning, därför att jag skämtade. Men herr Kaijser tillät sig också något, som jag icke anser vara otillätligt ens i en sådan fråga som denna, nämligen ett och annat skämt. I annat fall skulle andra kammarens ledamöter missförstått honom, ty kammaren kvitterade hans yttrande med nog så kraftiga

Ang. barn-
morskeunder-
visningen.
(Forts.)

skrattsalvor; och om man icke får uppfatta herr Kaijsers yttrande såsom ett skämt, så borde vi känna oss mycket förtörnade över det sätt, varpå han karakteriserat de flickor, som tagas från våra trakter här nere i landet in på barnmorskeanstalterna. Hans yttrande måste ovillkorligen få fattas såsom skämtsamt, ty annars skulle det vara brottsligt.

Sedan vill jag bara påpeka, att vad inträdesfordringarna beträffar, så är det roligt höra, att ett bedömande uteslutande efter betygs skall kunna träffas så rätt, när det gäller en så utpräglat praktisk sysselsättning som barnmorskorna eller sjuksköterskorna. Det visar en mycket hög grad av förstånd hos de betygsgivande lärarna och lärarinnorna i Norrland, och då jag icke känner till förhållandena där, måste jag tro herr Kaijser på hans ord. Men jag måste gentemot hans utsago sätta barnmorskelläraernas, som givit en drastisk skildring av det material, de få in med tillämpande av det nu rådande systemet, fastän det är utanför det län, där herr Kaijser har sin verksamhet.

Herr Kaijser försökte också bagatellisera mitt framhållande av barnmorskans betydelse för hygien. för modern och barnavården. Han sade det, att vi ha helt annat folk för det ändamålet, nämligen bostadsinspektriser. Man kan verkligen tro, att vårt svenska samhälle är synnerligen väl organiserat, ty där finnes allt vad som behövs för att råda bot på förefintliga missförhållanden! Jag tror dock för min del, att den utomordentligt intima samverkan, som finnes mellan barnmorskan och hemmet och det band, som kan knytas där och särskilt i framtiden kommer att knytas än mera. om hon blir kunnig och skicklig i barnavård, är av stor betydelse för vårt folk och särskilt för de fattiga hemmens hygien, som ingen bostadsinspektion, allra minst så bristfällig som den svenska, kan ersätta.

Herr Block sade — och det var naturligtvis hans ärliga mening. och jag kan icke neka till, att hans argument var nog så förståndigt lagt — att gör man barnmorskorna skickliga. så få blott städerna nytta därav, icke landsbygden. Mina herrar, låt oss slippa få motsättning mellan stad och land åtminstone i denna fråga. Barn födas både i staden och på landet, och på bägge hållen går det till på samma sätt, och de behöva en likartad vård; och jag är övertygad, att om hela barnmorskekårens skicklighet höjes, kommer det jämväl landsbygden till godo på detta liksom på andra områden. låt vara att de skickligaste söka sig till sådana platser, där de kunna få den bästa förtjänsten. Jag vägrar att begripa, att man får skickliga barnmorskor på landsbygden genom att hålla utbildningen på lägre nivå. och den utbildning, som bör lämnas kvinnor, vilka vilja inträda i detta yrke, tar sina goda och modiga två år. De få då icke lära sig något överflödigt, och vad de få lära, kunna de göra fruktbringande för hemmet och på hygienens område.

Herr talman, på de skäl jag här anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan. 2:o) bifall

*Ang. barn-
morskeunder-
visningen.*

(Forts.)

till det av herr Block under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o) bifall till den av herrar Kaijser och Gustafson i Kasenberg i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande av kontraposition änyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 3:o) angivna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 37 antager yrkandet om bifall till den av herrar Kaijser och Gustafson i Kasenberg i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Block under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 104 ja mot 81 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Kaijser och Gustafson i Kasenberg i ämnet väckta motionen.

Huvudvoteringen utvisade 74 ja, men 104 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit den av herrar Kaijser och Gustafson i Kasenberg i ämnet väckta motionen.

§ 2.

*Ang.
statsbidrag till
arbetshem.*

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört statsutskottets memorial, nr 38, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag för uppförande eller inrättande av arbetshem.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 51 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att till beredande av statsbidrag, enligt i statsrådsprotokollet angivna grun-

der, till uppförande eller inrättande av i lagen om fattigvården avsedda arbetshem å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.

(Forts.)

I sitt utlåtande nr 5 A, punkten 39, hade statsutskottet i anledning av denna framställning anfört och hemställt följande:

»Vid prövning av Kungl. Maj:ts under förevarande punkt gjorda framställning har utskottet funnit sig kunna i huvudsak biträda de av departementschefen förordade villkoren för åtnjutande av det statsbidrag, varom här är fråga. I tvenne avseenden har utskottet dock icke kunnat ansluta sig till departementschefens förslag. Departementschefen har sålunda förordat, att i fråga om helt och hållet nytt arbetshem den inskränkningen beträffande statsbidragets storlek borde göras, att detsamma icke finge överstiga 2,500 kronor för varje, för å hemmet intagen person avsedd sängplats, som arbetshemmet beräknades rymma, samt att vid inköp och ändring av gammal byggnad gränsen borde sättas till 2,000 kronor för varje sådan sängplats. Utskottet anser, att i dessa fall statsbidraget bör sättas något lägre än de av departementschefen föreslagna maximibeloppen, och vill utskottet i sådant avseende förorda, att statsbidraget bestämmes, i det förra fallet till högst 2,000 kronor och i det senare till högst 1,500 kronor. Med hänsyn härtill synes det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet kunna något begränsas, och får utskottet föreslå, att detsamma nedsättes med 20,000 kronor.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må till beredande av statsbidrag till uppförande eller inrättande av i lagen om fattigvården avsedda arbetshem å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 80,000 kronor, att utgå enligt de grunder, utskottet förordat.»

Vid detta ärendes behandling i kamrarna hade första kammaren bifallit vad utskottet sålunda hemställt, under det att andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring, att i stället för de å sista raden förekommande orden »grunder, utskottet förordat» infördes följande: »i statsrådsprotokollet vid punkt 51 i bilagan till statsverkspropositionen beträffande femte huvudtiteln angivna grunder», varjämte kammaren i fråga om motiveringen beslutit, att densamma skulle erhålla följande avfattning:

»Vid prövning av Kungl. Maj:ts under förevarande punkt gjorda framställning har utskottet funnit sig kunna biträda de av departementschefen förordade villkoren för åtnjutande av det statsbidrag, varom här är fråga. Beträffande det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet anser utskottet detta kunna något begränsas, och får utskottet föreslå, att detsamma nedsättes med 20,000 kronor.»

I ändamål av sammanjämkning av de skiljaktiga besluten hemställde nu utskottet i förevarande memorial, att kamrarna måtte, var och en med frånträdande av sitt beträffande grunderna för ifrågavarande statsbidrags utgående fattade beslut, godkänna följande yttrande och förslag angående Kungl. Maj:ts föreliggande framställning:

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.
(Forts.)

»Vid prövning av Kungl. Maj:ts under förevarande punkt gjorda framställning har utskottet funnit sig kunna i huvudsak biträda de av departementschefen förordade villkoren för åtnjutande av det statsbidrag, varom här är fråga. I ett avseende har utskottet dock icke kunnat ansluta sig till departementschefens förslag. Departementschefen har sålunda förordat, att i fråga om arbetshem i inköpt och ändrad gammal byggnad den inskränkningen beträffande statsbidragets storlek borde göras, att detsamma icke finge överstiga 2,000 kronor för varje, för å hemmet intagen person avsedd sängplats, som arbetshemmet beräknades rymma. Utskottet anser, att i detta fall statsbidraget bör sättas något lägre än det av departementschefen föreslagna maximibeloppet, och vill utskottet i sådant avseende förorda, att statsbidraget bestämmes till högst 1,500 kronor. Beträffande det av Kungl. Maj:t åskade anslagsbeloppet anser utskottet detta belopp kunna något begränsas, och får utskottet föreslå, att detsamma nedsättes med 20.000 kronor.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må till beredande av statsbidrag till uppförande eller inrättande av i lagen om fattigvården avsedda arbetshem å extra stat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag av 80,000 kronor, att utgå enligt de av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 7 januari 1921 angivna grunder med däri av utskottet förordad jämkning.»

Reservation hade avgivits av herr *Carlsson-Frosterud*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Carlsson-Frosterud*: Som kammaren behagade finna, har jag vid detta utskottsmemorial fogat en blank reservation, och jag skall nu med några ord ange, vad jag härmed avser. Förhållandet är, att jag vid behandlingen av detta sammanjämningsförslag i utskottet icke ansåg mig kunna godkänna detsamma, ehuru väl förslaget ur formell synpunkt kan försvaras i så mätta, att vardera kammaren fått rätt i ett av de två fall det här gäller. Men det innebär en saklig oriktighet, som jag icke kunnat ansluta mig till. Man har icke sammanjämkat de båda kamrarnas olika beslut på sådant sätt, att man bibehållit själva de grunder, varpå var och en av kamrarna fattat sitt beslut, utan man har gjort på det sätt, att skillnaden mellan statsbidragen, vilken skillnad enligt båda kamrarnas beslut skulle utgöra 500 kronor, höjts till 1,000 kronor. Det är enligt mitt förmenande det sakligt oriktiga. Men för att klargöra min uppfattning bör jag något referera vad i denna fråga förekommit.

Kungl. Maj:t hade hemställt om ett visst anslag att utgå som statsbidrag till landstingen för upprättande av arbetshem. Beträffande nyuppförda anstalter skulle statsbidraget utgöra högst 2,500 kronor per sängplats, men då det gällde sådana arbetshem, som åstadkommas genom förändring av äldre byggnader, skulle statsbidraget utgöra 2,000 kronor, alltså 500 kronor mindre. Statsutskottets tredje avdelning, som behandlade detta ärende, föreslog, att statsbidraget

skulle sättas till 2,000 kronor resp. 1,500 kronor, och statsutskottet godkände avdelningens förslag. Vid behandlingen av frågan här i kammaren minnas vi ju, att kammaren på yrkande av herr Larsson i Västerås beslöt gå på de högre beloppen enligt Kungl. Maj:ts förslag, medan däremot första kammaren tog utskottets förslag. Skillnaden mellan statsbidragens storlek i de två olika fall, som här äro i fråga, skulle således enligt båda kamrarnas beslut vara 500 kronor. Nu har emellertid utskottet här framlagt ett sådant sammanjämningsförslag, att skillnaden skulle bli 1,000 kronor. Jag anser, att det ligger utom utskottets befogenhet att på sådant sätt rubba grunderna för vardera kammarens beslut. Nu är det emellertid såtillvida formellt riktigt, att i ena fallet andra kammarens ståndpunkt godkännts och i andra fallet första kammarens. Men jag har den uppfattningen, att ifall det finns möjlighet att framlägga ett förslag, som rättvist skiljer mellan kamrarnas beslut, skall man framlägga ett sådant förslag. Här hade, som beslutet stodo, rätta sammanjämningslinjen varit att i ena fallet föreslå 2,250 och i andra fallet 1,750 kronor. Då hade ingen mannämän blivit begången mot någondera kammaren, vilket jag anser, att här skett.

Då jag i utskottet anmärkte på detta gick man där in i en realdebatt om statsbidragets storlek. Men jag anser, att utskottet icke skall ingå i realbedömande av rättvisan i de grunder, som kamrarna beslutat, utan man har att på rättvisaste sätt skilja mellan kamrarnas beslut. Jag har ställt mig undrande varför man icke, då man skulle gå in för att rubba grunderna, kastade om förhållandena, så att andra kammarens mening blev gällande i fråga om omändrade byggnader och första kammarens i fråga om nybyggnader, ty då hade sammanjämnningen blivit lika rättvis och statsbidraget hade utgått med 2,000 kronor i båda fallen. Jag har sökt efter de motiv, som framförts vid behandlingen av ärendet i första kammaren, och tredje avdelningens ordförande, som ju förde utskottets huvudtalan, har enligt tryckta protokollet klargjort, varför man gått på denna linje, då man skulle sammanjämka.

Från debatten i första kammaren skall jag referera vad som från utskottets talesman där framfördes. Herr von Koch hade framhållit, att landstingen behöfve för upprättande av arbetshem inköpa stora jordområden för att ha lämplig sysselsättning för de i hemmen intagna. Därpå svarade herr C. G. Ekman: »Herr von Koch betonade ytterligare, att för dessa arbetshem behöfdes betydande jordarealer och dessutom arbetslokaler. Denna omständighet torde föranleda, skulle jag tro, att frågan om anskaffning av arbetshem kommer att i regel lösas på det sätt, att man köper någon förutvarande jordbruksegendom, som har ett stort, lämpligt corps de logis och andra stora gårdsbyggnader. På detta sätt kommer man att billigast och ledigast lösa frågan.» Här utgick man från, att detta skulle bli regel i fråga om landstingens sätt att lösa frågan. Men förut hade samme talare i ett annat anförande sagt så här: »Nu är det sant, att andra kammaren med några rösters majoritet» — det var dock 41 rösters majoritet här i kammaren — »beslutat bifalla ett yrkande lika med det som den

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.
(Forts.)

föregående ärade talaren framställde. Det förefaller mig dock, som om det då funnes så mycket större anledning för denna kammare att följa utskottet. Om så sker, kan jag tänka mig, att såsom sammanjämningsbeslut framgår det, som Kungl. Maj:t föreslagit beträffande nybyggnader, men det utskottet föreslagit, d. v. s. en begränsning till 1,500 kronor, när det gäller ändring av en gammal byggnad eller inköp av en gammal gård. Jag tror, att i senare fallet bör 1,500 kr. per plats under alla omständigheter väl räcka. Det förefaller mig således, som det i detta ögonblick funnes alla skäl för kammaren att bifalla utskottets hemställan, varför jag tillåter mig att yrka bifall till densamma.»

Där skisserades redan sammanjämnningen, och den föreligger till kamrarnas behandling fix och färdig. Man utgår därifrån, att landstingen i regel komme att anordna arbetshem genom att omändra gamla byggnader. Sälunda skulle det endast i ett fåtal fall behöva utbetalas det högre statsbidraget av 2,500 kronor, som andra kammaren uttalat sig för. Resultatet blir alltså, att statsanslaget i sin helhet för uppförande av arbetshem nu skulle komma att uppgå till en väsentligt lägre summa, än om man lagt förslaget på den rätta sammanjämningslinjen med ett statsbidrag av 2,250 resp. 1,750 kronor.

Då man sälunda utgått från syftet att göra besparingar för statskassan, men detta icke kunnat ske annat än genom att på en omväg rubba de grunder för statsbidragets utgående, som kamrarna fastställt, har jag för min del icke velat ge min anslutning åt sammanjämningsförslaget. Jag är icke heller övertygad om, att samma majoritet i denna kammare, som röstade för det högre anslaget, är som en man villig att låta detta sammanjämningsförslag i tysthet antagas, utan att andra kammaren fortfarande vill bevaka sitt intresse fullt och helt vid denna sammanjämnning i syfte att tillgodose landstingens behov av något högre statsbidrag för uppförande av arbetshem.

Jag kan för min personliga del icke gilla en sådan taktik, som utskottet i denna sammanjämningsfråga fört, och jag har för den skull reserverat mig. För övrigt anser jag, att rätta sättet att lösa denna fråga är genom gemensam omröstning, och jag har vid förfrågan på sakkunnigt håll fått det beskedet, att frågan är av den art, att då de grunder, som man tvistar om stå angivna i motiveringen, men enighet icke kunnat uppnås om dessa grunder, skall frågan konstitutionellt avgöras genom gemensam omröstning. Men det må stå statsutskottet fritt att framlägga ett nytt sammanjämningsförslag, baserat på rättvisare grunder, så att det kan godkännas av båda kamrarna, eller framlägga en voteringsproposition för gemensam omröstning. Jag har med min reservation velat, som det heter, rädda min själ och genom att yrka avslag på utskottets förslag överlämna till kammarens ledamöter att själva taga hand om sina intressen, ifall de anse sig ha några sådana att här bevaka.

På dessa skäl yrkar jag avslag på det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Herr J a n s s o n i Falun: Herr talman! Jag skall icke ingå på något längre svaromål med anledning av herr Carlsson-Frosteruds anförande, men jag kan icke medge, att statsutskottet begått någon orättvisa mot andra kammaren eller att kammaren genom denna sammanjämknings förslag fått mindre än första kammaren. Här har det gällt för statsutskottet att få fram en linje, som man skulle kunna samla bägge kamrarna på. Nu har första kammaren frånträtt sitt beslut och bifallit sammanjämkningsförslaget. Om andra kammaren avslår detta förslag, kommer det att uppstå en konstbesynnerlig situation. Jag tror, att det är lämpligast att i det läge, vari frågan nu befinner sig, andra kammaren bifaller det föreliggande sammanjämkningsförslaget.

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.

(Forts.)

I själva saken vill jag säga, att jag alls icke finner det orimligt, om kostnaden per sängplats i en nyuppförd byggnad beräknas 1,000 kronor högre än i en gammal fastighet, som för en billig kostnad kan anordnas för ändamålet, utan jag tror, att det är starka skäl för att göra den skillnaden. För övrigt är det icke blott på detta område, som skillnaden är så stor. Den är ännu större i fråga om tuberkulossjukhus.

Med de byggnadskostnader, som nu äro rådande, anser jag, att det finnes goda skäl för det sammanjämkningsförslag, som statsutskottet framlagt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag tror, att kammaren gör klokt i att bifalla detsamma för att slippa den eventualiteten, att hela frågan faller.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr talman! Det kan ju tyckas, som om det vore onödigt att diskutera denna sak, då den onekligen ligger litet illa till, men jag kan icke underlåta att för min del instämma i de synpunkter, som herr Carlsson-Frosterud här framfört. Det är onekligen ett ganska egendomligt sätt att göra en sammanjämknings förslag som statsutskottet här kommit med, då utskottet ifråga om det ena beloppet går med på vad andra kammaren beslutat och i fråga om det andra beloppet tar första kammarens beslut i stället för att jämka på båda beloppen.

Om man går in på själva sakfrågan vill jag säga, att det icke är säkert, att då vederbörande inköpa en gammal fastighet och omändra den till arbetshem, det blir så mycket billigare, ty omändringar av gamla hus bli i regel dyra. Nu gäller frågan vad som är att göra. Skall andra kammaren helt enkelt böja sig för statsutskottets sammanjämkningsförslag eller finns det någon annan utväg? Herr Carlsson-Frosterud har yrkat avslag på sammanjämkningsförslaget, och det är möjligt, att det är lämpligast, men jag undrar, om det icke är klokare, att andra kammaren helt enkelt återremitterar saken, så att statsutskottet får taga sig en ny funderare, om det icke är möjligt att åstadkomma en förnuftigare sammanjämknings förslag eller eventuellt gemensam omröstning i frågan.

Jag hemställer sålunda, herr talman, om återremiss till statsutskottet i nämnt syfte.

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.

(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Då yrkande om återremiss blivit framställt, ber jag få säga, att detta yrkande är alldeles meningslöst i och med det att första kammaren godkänt sammanjämningsförslaget. Med återremiss vinnes icke, att statsutskottet tar frågan under ny omprövning, utan följden blir bara, att vi få ett nytt memorial, i vilket statsutskottet uppmanar andra kammaren att fatta beslut.

Jag ber emellertid att få säga ett par ord i frågan, då det torde vara bekant, att jag intresserat mig för frågor, som röra det gemensamma voteringsinstitutet. Enligt min uppfattning ligger frågan nu i viss mån illa, därför att de ledamöter av kammaren, som yrkade på högre ersättningsgrunder, icke samtidigt föreslogo höjning av anslagsbeloppet i klämmen. Ifall de, som framställde yrkande om 2,500 resp. 2,000 kronor i statshjälp, samtidigt hade i klämmen hemställt om ett anslag på 100,000 kronor, som regeringen föreslagit, då hade saken varit klar ur gemensam voteringsynpunkt. Men då de togo samma belopp, som står i utskottets kläm, uppstår det synnerligen stor tveksamhet. Kamrarna ha fattat olika beslut men dessa avse icke den summa, som står i klämmen, utan de avse frågan om de grunder, efter vilka statsbidraget skall utgå. Enligt den uppfattning, jag alltid hävdadt ifråga om gemensam votering, bör det här bli gemensam omröstning, ifall sammanjämningsförslaget avslås, därför att det i realiteten, även om summorna i klämmen äro lika, gäller olikhet i fråga om statsutgifter. Men efter den praxis, som oftast blivit följd under den tid, då högern hade majoritet i första kammaren, medgavs icke gemensam votering i frågor sådana som denna. Man skall kunna gå rätt långt tillbaka i tiden och finna, att i dylika fall gemensamma voteringspropositioner i regel blivit av första kammaren avslagna. Nu kan det möjligen ha inträtt ändrade förhållanden, så att den vidare uppfattning, den vidare tolkning av riksdagsordningen, som bland andra jag i min ringhet gjort mig till målsman för, skulle ha majoritet i första kammaren och att man där går med på gemensam omröstning i nu förevarande fall. Men vill man vara försiktig, torde det vara klokast att här taga det sammanjämningsförslag, som föreligger.

Jag skall icke här gå in på någon ren saklig kritik, ehuru det nog kanske finns ett visst fog för den anmärkning, som herr Larsson i Västerås framställt mot den materiella innebörden i sammanjämningsförslaget.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag ger herr Frosterud fullkomligt rätt i, att det är ett högst egendomligt sammanjämningsförslag, som nu framkommit från statsutskottet, och uppriktigt sagt hedrar det icke statsutskottet att komma med ett enligt mitt förmenande formellt så oriktigt förslag som detta. Det riktigaste hade naturligtvis varit att här taga det matematiska medelvärdet mellan de olika besluten till grund och komma med ett sådant förslag, som herr Frosterud framställt.

Herr Rydén yttrade, att de, som yrkade på ändring av utskottets

förslag, när det förelåg, skulle föreslagit ändring av totalbeloppet, ty då hade det varit klart, att gemensam votering skulle äga rum. Men vi önskade icke någon förändring i beloppet, ty det var icke behöfligt. Jag håller för troligt, att därest andra kammaren avslår det föreliggande förslaget, så framkommer statsutskottet med förslag till gemensam votering. Men frågan kan i alla fall vara tvistig, och då förefaller det mig, att det är riktigast att taga det säkra för det osäkra. Det står öppet att till ett annat år få ändring i det förslag, som nu framkommit.

Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr talman! Efter vad som nu förekommit torde det icke vara någon idé att hålla på återremissyrkandet, varför jag ber att få återtaga det och instämma med herr Carlsson-Frosterud i hans avslagsyrkande.

Herr C a r l s s o n - F r o s t e r u d: Endast ett ord gentemot herr Jansson i Falun. Som vi hörde, finns det icke, när det gäller att försvara detta sammanjämningsförslag, från statsutskottshåll några andra motiv att komma med än en sakkritik, huruvida det är rättvist att taga 1,000 kronors skillnad mellan de ifrågavarande fallen eller 500 kronor. Jag har med flit icke inlåtit mig på bedömande härav, ty jag har den uppfattningen, att vi skulle klarat ut den saken i utskottet och kamrarna, när frågan första gången förelåg till behandling. Som jag nyss framhöll, godtogo både utskottet och kamrarna denna skillnad på 500 kronor utan den kritik, som nu från statsutskottshåll i sakfrågan riktats häremot. Man kan då icke komma bakefter och säga, att det är oriktiga grunder, då man har kamrarnas beslut i saken. Nu gäller det, hur vi skola skipa rättvisa mellan kamrarnas beslut. Och jag anser, att sådan vinnes däri-genom, att man bibehåller 500 kronors skillnad mellan de statsbidrag, som skulle utgå. Om det härigenom blir för mycket, såsom herr Jansson i Falun antydde, när det är fråga om omändrade byggnader, då borde herr Jansson framhållit detta, när frågan behandlades förra gången. Hade han då sagt detsamma som nu, skulle han kanske fått mig med sig.

Nu har herr Rydén framhållit, att frågan icke kan göras till föremål för gemensam votering. Gentemot hans auktoritet får jag ställa de auktoriteter jag åberopade, nämligen sekreterarna i statsutskottet och denna kammare, och de anse, att frågan ligger så, att den bör kunna underställas gemensam votering. Självt ger jag mig icke ut för att ha någon auktoritet på området. Är jag vilseförd, fränkänner jag mig all skuld härför. Emellertid vill jag säga, att jag har i minnet åtskilliga fall — kanske de icke äro fullt jämförbara med det nu ifrågavarande — då vardera kammaren beslutat anslå ett visst belopp men därvid följt olika grunder, och då har man uppställt summan och de grunder, som vardera kammaren stannat vid, i voteringsproposition mot varandra och voterat gemen-

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
arbetshem.

(Forts.)

samt i saken, och de flesta rösterna ha bestämt riksdagens beslut. Då det här gäller en anslagsfråga och grundlagen förutsätter, att sådana frågor skola kunna lösas genom gemensam votering, tror jag sålunda, att vi i föreliggande fall kunna avgöra tvisten genom gemensam omröstning. För övrigt må icke statsutskottet vara förhindrat att framkomma med ett nytt, rättvisare sammanjämningsförslag, om det anses lämpligare än att företaga gemensam votering i frågan.

Efter de uttalanden, som gjorts, finner jag icke anledning att taga tillbaka mitt avslagsyrkande.

Herr Anderson i Råstock: Jag vill endast säga, att det förvånar mig, att herr Frosterud här nyss tagit upp en sakdebatt, då han i sitt första anförande förklarar, att han icke skulle göra det. Statsutskottet har här sökt skipa rättvisa så långt som möjligt genom att ge vardera kammaren en av de siffror, som i respektive beslut avses. När nu första kammaren bifallit sammanjämningsförslaget, kommer ett bifall till herr Frosteruds yrkande om det nu mot förmodan skulle segra, sannerligen icke att leda till någonting annat, än att sannolikt statsutskottet måste meddela att frågan förfallit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Carlsson-Frosterud, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 151 ja mot 22 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogos vart för sig:

statsutskottets memorial, nr 39, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 69 (ang. stipendier för utbildning av tuberkulosläkare) i statsutskottets utlåtande nr 5 A; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av en telefonkabel.

Kammaren biföll vad utskotten i påmnda memorial och betänkanden hemställt.

§ 4.

Vidare förekom till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 25, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10, angående pensioner å allmänna indragningsstaten åt vissa i lantförsvarets tjänst anställda personer.

I en till riksdagen avlåten, den 11 februari 1921 dagtecknad proposition, nr 105, hade Kungl. Maj:t gjort framställning om beviljande av pensioner med angivna belopp till vissa i lantförsvarets tjänst anställda personer.

*Ang.
pensioner å
allmänna
indragnings-
staten åt vissa
i lantför-
svarets tjänst
anställda per-
soner.*

I anledning av det i mom. j) av propositionen framlagda förslaget att förre stenarbetaren och skrivaren vid Borghamns kalkstensbrott Carl August Holmqvist måtte från och med den 1 januari 1921 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten få uppbära en årlig pension av 400 kronor hade herr *Karlsson* i Vadstena i en inom andra kammaren väckt motion, nr 276, hemställt, att Holmqvists pension måtte bestämmas till 500 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts omförmälda proposition.

Uti avgiven reservation hade herrar *Wigforss*, *Söderbom*, *Borg* och *Borggren* yrkat bifall till herr *Karlsson*s i Vadstena förutnämnda motion.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr Borggren: Herr talman! Herr *Karlsson* i Vadstena har i en motion föreslagit, att i årlig pension till arbetaren Carl August Holmqvist skulle utgå 500 kronor. Av handlingarna framgår, att Holmqvist varit anställd vid Borghamns kalkstensbrott sedan den 1 januari 1893 och arbetat därstädes till den 14 mars 1917 då statens ifrågavarande verksamhet nedlagts. Av handlingarna

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 27.

Ang.
pensioner å
allmänna
indragnings-
staten å vissa
i landför-
svarets tjänst
anställda per-
soner.
(Forts.)

framgår också, att Holmqvist för närvarande är sjuklig och han under de senaste åren, som han varit anställd vid kalkstensbrottet, lidit av reumatism och andra sjukdomar.

Nu har fortifikationsbefälhavaren på Karlsborg tillstyrkt denna ansökan och dessutom anställt undersökning, om det varit med verkliga förhållandet överensstämmande, att Holmqvist varit sjuk. Sedan har arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkt hans ansökan om en årlig pension av 500 kronor. Men så har statskontoret prutat av detta belopp och föreslagit, att pensionen skulle sättas till 400 kronor, och departementschefen har anslutit sig till statskontorets yttrande. Därvid har man framhållit, att avlöningen för Holmqvist under de senare åren 1914, 1915 och 1916 utgått med ganska små belopp. Statskontoret har därför stannat vid att tillstyrka pension med en lägre summa än den arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkt.

Nu förhåller det sig så, att denne person tjänstgjort som skrivare, men när han icke hade något att göra i denna egenskap, hade han, så länge han var rask, varit stenhuggare och som sådan arbetat där ute. Från tillförlitligt håll har det meddelats, att då fanjunkare Björk lämnade sin befattning, det blev en ny ledare, som stannade ett år och sedan lämnade befattningen, och att den, som därefter övertog arbetsledningen, icke ville åtaga sig denna plats med mindre Holmqvist tjänstgjorde på expeditionen.

Vi ha att i denna punkt besluta i ett liknande fall. Utskottet har nämligen tillstyrkt en pension av 500 kronor till arbetaren vid Karlsborgs fästningsbyggnad Frans August Björk. Jag tycker, att dessa fall äro så likartade, att riksdagen icke bör besluta att bevilja 500 kronor i det ena fallet och endast 400 i det andra.

Då det är bevisligt, att Holmqvist befinner sig i små omständigheter och fallet är ömmande, så tillåter jag mig att yrka bifall till den motion, som är avgiven av herr Karlsson i Vadstena, d. v. s. att pensionsbeloppet i detta fall måtte bestämmas till 500 kronor. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag under punkten 10).

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Utskottet har strävat efter att såvitt möjligt tillämpa en viss grad av sparsamhet vid avgörandet av pensionsfrågor. Men från alla håll pressas utskottet — dels genom motioner och dels på annat sätt — till att höja pensionsbeloppen så mycket som möjligt. Detta har också här varit fallet. Både statskontoret och departementschefen ha ansett det belopp, som utskottet beslutat tillstyrka, nämligen 400 kronor, vara lämpligt, och vi ha icke funnit tillräckligt talande skäl föreligga för att föreslå ett högre belopp än det av statskontoret och departementschefen sålunda påyrkade.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr B o r g g r e n: Herr talman! Den siste ärade talaren yttrade, att utskottet iakttagit en viss sparsamhet, och det vill jag

icke alls bestrida, men jag tror icke, att denna sparsamhet är något att tala om, då det gäller en arbetare, som varit anställd i statens tjänst från den 1 januari 1893 till den 14 mars 1917, då arbetet vid det ifrågavarande stembrottet nedlades. Då det dessutom visat sig — som jag framhöll i mitt förra anförande — att mannen är sjuklig och icke kan förtjäna något, tycker jag, att en sådan sparsamhet från utskottets sida icke borde framhållas för kammaren. Jag tror, att denne man är i mycket stort behov av att få dessa 500 kronor och att man därför icke bör spara på statens medel genom att minska denna pension.

*Ang.
pensioner å
allmänna
indragnings-
staten åt vissa
i lantför-
svarets tjänst
anställda per-
soner.
(Forts.)*

Herr S o m m e l i u s: Jag skall, herr talman, be att få erinra den föregående ärade talaren om att de till riksdagen ingående framställningarna om pensioner ökas årligen i betydande omfattning, och jag är övertygad om, att ifall icke utskottet iakttog en viss försiktighet, skulle vi drunkna i dessa framställningar. Jag ber också få erinra om, att på den pension, som här är föreslagen, eller 400 kronor, erhålles dyrtidstillägg, så länge dyrtiden varar.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande om bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr B o r g: Man får icke här anlägga alltför stränga sparsamhetssynpunkter. Det gäller en sjuk man, som arbetat troget många år, och man får därför se saken som ett ömmande fall. Jag tror verkligen icke heller, att andra kammaren skall gå med på utskottets hemställan och tilldela denne man endast 400 kronor, då vi ha möjlighet att genom bifall till motionen åstadkomma en pension av 500 kronor. Jag vädjar till kammaren att bifalla motionen och föreslår sålunda en pension i detta fall av 500 kronor.

Herr K a r l s s o n i Vadstena: Herr talman, mina herrar! Man får icke så mycket förundra sig över, om utskottet söker se till, att sparsamhetsprincipen blir tillämpad i så stor utsträckning som möjligt, men jag kan icke hjälpa, att jag i detta speciella fall icke förstår utskottets ståndpunkt. Av fortifikationsdepartementet har ursprungligen föreslagits i pension åt Holmqvist 500 kronor, och jag har i min motion sökt påvisa, att det kravet är rimligt. Jag förmodar, att utskottet tagit hänsyn till, att hans inkomst de tre sista år, varunder han arbetade vid kalkstensbrottet, var synnerligen låg, men det beror på det förhållandet, att Holmqvist, såsom också här blivit berört, under de senare åren var så förbi av reumatism och sjukdom, att han icke kunde arbeta varje dag utan endast en del dagar. Jag vill påpeka, att jag personligen mycket väl känner till detta fall, då ju den plats, där han är bosatt, är belägen mycket nära min hemort. Jag skall be att på det varmaste få vädja till kammaren att behärta min motion och bifalla den, så att pensionen åt denne gamle man må utgå med 500 kronor, vilket alls icke är för mycket.

Ang.
pensioner å
allmänna
indragnings-
staten å vissa
i landför-
svarets tjänst
anställda per-
soner.
(Forts.)

Jag ber sålunda, herr talman, att få ansluta mig till det av herr Borggren framställda yrkandet.

Efter härned slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Borggren under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 10) av utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Borggren under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 75 ja, men 88 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Borggren under överläggningen framställda yrkandet.

Punkterna 11 och 12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
pensioner å
tre f. d. kon-
trollörer vid
socker-
beskattningen.

Punkten 13, angående pensioner å tre f. d. kontrollörer vid sockerbeskattningen.

I en till riksdagen avlåten, den 4 februari 1921 dagtecknad proposition, nr 69, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva,

dels att förutvarande kontrollörerna vid sockerbeskattningen Carl Martin Lundgren och Henrik Julius Sjöstedt finge under sin återstående livstid åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten, Lundgren från och med den 1 januari 1921 med 800 kronor och Sjöstedt från och med den 1 oktober 1920 med 840 kronor årligen;

dels ock att förutvarande kontrollören vid sockerbeskattningen Sven Nilsson finge från och med den 1 augusti 1920 under sin återstående livstid åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten till belopp av 720 kronor årligen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Wickman* och *Johansson* i Brånalt, vilka yrkat avslag å propositionen.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i bankoutskottets överläggning angående dessa förhållanden, men haft en från majoritetens avvikande mening, anser jag mig här böra framhålla de skäl, som för mig varit bestämmande, då det gällt att taga ställning till denna fråga.

*Ang.
pensioner åt
tre f. d. kon-
trollörer vid
socker-
beskattningen.
(Forts.)*

Här är fråga om pension till tre sockerbrukskontrollörer, av vilka två tillträtt sina befattningar vid fyllda 56 års ålder och den tredje vid 58 år. Alla tre ha tjänstgjort som kontrollörer vid sockerbruken, tills de fyllt 70 år.

Sett från vanlig synpunkt och genom de ögon, som jag ser förhållandena, är den väg, som riksdagen redan förra året på bankoutskottets inrådan beträdde, en väg, som i sina konsekvenser kan medföra rätt dryga kostnader för staten. Vid 55 år är det ju en hel del personer som inträda i pensionsåldern. Men dessa sockerbrukskontrollörer hava tillträtt sina befattningar efter det de uppnått denna ålder, nämligen de två vid 56 år och den tredje vid 58 år, och nu är det meningen, om riksdagen skall följa bankoutskottet, att de också skola tillerkännas pension, då de lämna sina befattningar vid 70 års ålder.

För min del betraktar jag den tid, varunder de uppburit avlöning som kontrollörer vid sockerbruken, som en tid, varunder de redan på sätt och vis åtnjutit pension, fastän de fått utföra ett visst arbete för erhållande av denna pension. Vid ärendets behandling i bankoutskottet framhölls denna synpunkt såväl av mig som av reservanten från första kammaren, herr Wickman, och det erkändes allmänt av utskottets ledamöter, att den väg, som riksdagen på bankoutskottets förslag beträdde förra året, icke var lämplig, utan tvärtom kunde medföra farliga konsekvenser. För bankoutskottets övriga ledamöter var emellertid huvudskälet att bifalla Kungl. Maj:ts framställning det, att utskottet i följ förordat Kungl. Maj:ts proposition om pension till en person anställd vid sockerbeskattningen, och under sådana förhållanden menade man, kunde man icke frånträda den väg, som då beträddes och som riksdagen också godkände. I den debatt, som följde, medgävo dock alla, att det förslag, som utskottet i följ framlade och som riksdagen sedan godkände, ingalunda var det klokaste.

Nu grundar Kungl. Maj:t sin proposition i denna fråga på enligt mitt förmenande rentav lösa antaganden. Vid 1919 års riksdag framlämnades nämligen en proposition, i vilken det begärdes, att riksdagen skulle godkänna ett förslag till pensionering av kontrollörer vid sockeraffinaderierna, men denna kungl. proposition blev icke av riksdagen bifallen. Icke desto mindre framkom Kungl. Maj:t vid förra årets riksdag med begäran om pension åt en kontrollör, vilket jag för övrigt redan förut nämnt. Denna kungl. proposition tillstyrktes av utskottet och bifölls av riksdagen. Propositionen gällde, som sagt, bara en person. Men vad blev följden? Jo, nu kommer det fram en begäran om pension åt tre andra kontrollörer, och till nästa år ha vi kanske att vänta en liknande framställning för tio eller kanske trettio kontrollörer.

Men det är icke bara dylika kontrollörer det här gäller, ty om

Ang.
pensioner åt
tre f. d. kon-
trollörer vid
socker-
beskattningen.
(Forts.)

riksdagen slår in på denna väg, hur många så att säga tillfälligtvis anställda statstjänstemän skulle icke efter lika lång tjänstgöring vara lika berättigade till pension som dessa sockerkontrollörer? Detta är en synpunkt, som vi måste taga hänsyn till. Vi ha t. ex. många hundra ja tusentals arbetare, som under lika många år arbetat vid statens järnvägsanläggningar. Ja, skulle vi draga ut konsekvenserna av detta, skulle dessa järnvägsarbetare vara lika berättigade till pension som dessa herrar, åt vilka det nu gäller att bevilja pensioner på omkring 800 kronor åt vardera.

Jag ber eder, mina herrar, att taga denna sak i övervägande, då det nu gäller att taga ställning i frågan, och vill för min del yrka avslag såväl på Kungl. Maj:ts proposition som bankoutskottets hemställan samt bifall till reservationen.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Det är min skyldighet att försvara även denna åtgärd, som bankoutskottet vidtagit. Den förra ärade talaren har också tillkännagivit, på vilka grunder utskottet tillstyrkt denna framställning. Framställningen hänför sig till kungl. propositionen av den 4 februari 1921 och avser pensioner dels till Karl Martin Lundgren och Henrik Julius Sjöstedt, dels ock åt Sven Nilsson. De ha tjänstgjort respektive 12, 13 och 14 år och äro samtliga skäligen ålderstigna samt därtill medellösa. Detta gör att utskottet nödgats taga hänsyn till Kungl. Maj:ts proposition och lämna sitt bifall till densamma.

Redan 1919 gjordes det en framställning till riksdagen om att en sockerkontrollör, som uppnått en ålder av minst 67 år och som minst tio år varit anställd, skulle erhålla pension. Detta yrkande bifölls emellertid icke av riksdagen, vilket dock icke hindrat, att riksdagen beslutat, att åt f. d. sockerkontrollören N. Andersson utbetalas en pension, varvid fastställdes precis samma grunder, som ifrågasattes år 1919, men då icke vunno riksdagens bifall. Därmed har emellertid riksdagen skapat ett prejudikat, och fördenskull har bankoutskottet icke ansett sig kunna underlåta att följa den fingervisning, som riksdagen i fjol lämnade, utan tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition på det sättet, att Lundgren och Sjöstedt skulle åtnjuta respektive 800 och 840 kronor i årlig pension och Nilsson 720 kronor.

Då nu den föregående ärade talaren hemställt om avslag på utskottets förslag, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J o h a n s s o n i Brånalt: På grund av den siste ärade talarens här gjorda uttalande ber jag att få tillägga, att, enligt vad jag fått veta genom en bekant till mig, är den ena av dessa kontrollörer vid sådan vigör att han, trots att han nu är 70 år gammal, i kanske 10 eller 15 år till kan tjänstgöra och uppbära den lön han åtnjutit för det arbete han utfört. Det är icke fråga om något ansträngande arbete, och det bevisar, att de löneförmåner, dessa personer åtnjutit, mera äro att betrakta såsom en pension än något annat. Jag för min del anser dessa avlöningar fullt likställda med van-

liga pensioner. Att vederbörande äro ålderstigna, må ju vara sant, men det är dock icke värre med den saken än jag nyss antydde. Jag

*Ang.
pensioner åt
tre f. d. kon-
trollörer vid
socker-
beskattningen.*

Herr Thorsson: Herr talman! Ärenden av liknande beskaffenhet med det nu föreliggande ha i själva verket varit föremål för riksdagens behandling två gånger tidigare, nämligen inte bara under fjolåret, då riksdagen biföll ett förslag angående pension till kontrollören Andersson, utan även då jag själv för riksdagen framlade en framställning, som avsåg att ordna pensionsväsendet för sockerkontrollörerna i allmänhet. Denna framställning var grundad på en utredning, verkställd av kontrollstyrelsen. Riksdagen ville emellertid icke biträda förslaget om en generell pensionering av alla de i sockerkontrollen eller annorledes i kontrollhänseende tjänstgörande personerna, därför att det fanns ett antal av dem, som redan förut genom pensioner efter andra statstjänster voro i viss mån tillgodosedda. Men riksdagen uttalade då, att det kunde finnas skäl för, att man pensionerade eller gäve understöd till vissa av dessa, som icke genom någon föregående pensionering voro säkerställda för sin ålderdom, ehuru riksdagen ville förbehålla sig rätt att pröva i de olika fallen. Detta är anledningen till det i fjol framlagda förslaget om pensionering för en då till 70 år hunnen kontrollör. Nu är det tre till, som ha uppnått 70-årsåldern, och man har ansett, att sedan de uppnått 70 år, skall man inte hålla dem kvar längre i kontrolltjänst.

(Forts.)

Det är ju ett alldeles enastående fall, som den ärade reservanten påstår, att en av dem, som nu ifrågasättes till pensionering, är vid den vigör, att han skulle kunna tjänstgöra 10—15 år till. Jag skulle emellertid icke vilja vara med om att rekommendera en sådan sakens ordning. Man får väl ha någon tidsgräns, då befattningshavarna böra avgå från den tjänst, de inneha, och även om detta arbete icke är av sådan beskaffenhet, att det ställer kontrollörernas rent fysiska krafter på så hårt prov, är det ju uppenbart, att de böra åtminstone ha sina själsgåvor i behåll, så att de någorlunda kunna hålla reda på siffror. Behåller man dem längre, kan det inträffa, att de måste fråga personalen på sockerkruken, vad de skola skriva i sina böcker, och då ha vi ingen nytta av den kontrollen för statens räkning.

Det gäller ju att skaffa statsverket inkomster genom denna kontroll. Jag har själv ofta här i kammaren talat för att man skulle minska på kontrollörernas antal, men det resonemanget har riksdagen icke velat höra på, bevillningsutskottet har hävdadt, att den form för kontroll, som hittills tillämpats, har behövts i fortsättning, för att staten skall få sitt, och riksdagen har godkänt utskottets uppfattning.

Det gäller här tre män på sjuttio år, som tjänstgjort för statens räkning sedan 1906, då sockerkontrollen infördes, och då riksdagen två olika gånger uttalat sig för den ordning, som nu förordats från både Kungl. Maj:ts och utskottets sida, kan jag icke finna, att riksdagen i afton, i synnerhet dess andra kammare, har någon anled-

Ang.
pensioner åt
tre f. d. kon-
trollörer vid
socker-
beskatningen

(Forts.)

ning att slå in på en ny princip och ställa sig på annan grund, än man annars är benägen att göra i likande fall.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson i Brånalt: Jag vill endast inlägga en protest mot, att åldersgränsen skulle under alla förhållanden vara det avgörande, då det gäller att komma i åtnjutande av pension. Det finns personer, som äro under 50 år gamla och som mindre väl fullgöra sina åligganden till följd av både bristande minne och andra saker än andra, som fyllt 70 år. Den siste ärade talaren har alltså enligt mitt förmenande orätt, då han anser, att det under alla förhållanden skulle vara åldersgränsen, som är bestämmande för kompetensen att fullgöra ett uppdrag, det må vara som kontrollör eller något annat.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag vill med anledning av herr Johanssons yttrande endast säga, att riksdagen har i fråga om kontrollörerna uttalat, att då de uppnått 70 års ålder, böra de avgå ur tjänsten. Detta finner jag vara riktigt, ty man kan inte på det sättet ordna om sitt arbete i riksdagen, att man gör en lagstiftning för undantagsfall. Man får väl i stället stifta lagarna för vad som är den allmänna regeln, och det skulle föra oss in på avvägar, om vi skulle på grund av läkarbetyg eller andra saker tillåta personer att fortfarande stappla sig fram i tjänsten, sedan de passerat sjuttioårsgränsen. Var skall man då draga gränsen härvidlag? Det måste vara någon ordning och reda även i dessa stycken.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Johansson i Brånalt begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 13) av utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Voteringen utvisade 137 ja mot 19 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 14—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Herr *Thore* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 330, angående godkännande av tullverkets utgiftsstater för år 1922 m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 302, bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från jordbruksutskottet:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt, från egendomen Brandalsund i Ytterjärna socken av Stockholms län exproprierat område;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område tillhörande övningsplatsen Ljungbyhed;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägareandelar i gruvor;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans fordran på grund av lån ur odlingslånefonden för torrläggning av vattensjuka ägor inom Nordanåker m. fl. fastigheter i Västernorrlands län;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande av visst statslån från egnahemslånefonden till Tingsryds egnahemsförening u. p. a.; och

nr 115, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fondering av de från skyddsskogarna i Jämtlands län inflytande skogsvårdsavgifterna; samt

från riksdagens kansli:

nr 100, angående förändring av eller avskaffande av statsrådseden.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 20 A, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning för år 1922 i avseende å statens järnvägar och vattenfallsverk;

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 27.

nr 20 B. angående regleringen av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstaten för år 1921 i avseende å statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning rörande ordinarie reservationsanslaget till remontering för år 1922;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till semester- och vilohem för viss personal vid post- och telegrafverken;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 32 av andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till bestridande av vissa kostnader för ägodelningsrätter; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 53 och 54 av femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för statsbidrag till uppförande eller inrättande av hem för kroniskt sjuka samt till driftkostnaderna för dylika hem;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 210 och 211 i gällande tulltaxa;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till införande i gällande tulltaxa av vissa bestämmelser rörande förtullning från frihamn eller frilager;

nr 19, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande omyndiga barns taxering; och

nr 20, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 12 § bevillningsförordningen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa Vänersborgs hospital och asyl tillhöriga fastigheter m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utläggande av statsgruvefält vid Stekenjokk och Remdalen i Vilhelmina socken av Västerbottens län;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av försäljning av kronan såsom danaarv tillfallen andel i lägenheten Fjällbacka nr 90 i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av stöd åt den inhemska fröodlingen;

nr 32, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande av ett fast demonstrations- och försöksfält å myrjord vid Åsträsk; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo jämte två i ämnet väckta motioner;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t

angående ändring i gällande föreskrifter rörande undervisning i gymnastik vid folkskolorna; och

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för spridande av kunskap och färdighet i enklare bokföring, lämpad för deklarations avgivande; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om en fortgående permanent utredning angående jordbrukets produktionskostnader.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Kaijser</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 10 april,
» <i>Lithander</i>	» 2 » » » 11 »
» <i>Fjellman</i>	» 2 » » » 11 »
» <i>Olsson</i> i Golvvasta	» 2 » » » 10 »
» <i>Kloo</i>	» 5 » » » 11 »
» <i>Persson</i> i Björsholm	» 3 » » » 12 »
» <i>Andersson</i> i Rasjön	» 4 » » » 11 »
» <i>Pehrsson</i> i Bramstorp	» 4 » » » 12 »
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	» 5 » » » 12 »
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 4 » » » 11 »
» <i>Röing</i>	under den 13 april,
» <i>Karlström</i> i Lummelunda	» 4 dagar fr. o. m. » 11 »
» <i>Ros</i>	» 4 » » » 11 »
» <i>Björkman</i> i Norrköping	under den 11 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,8 e. m.

In fidem
Per Cronvall.